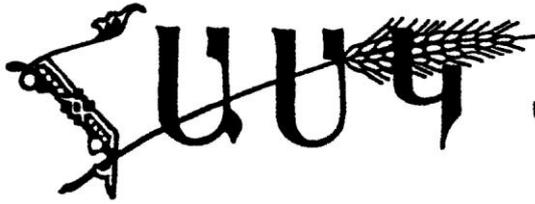

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ	
Շ. Գ. — Հայ մամուլի տարին եւ անկէ անդին	459
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐ	462
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ	
* * * — Հայ մամուլի Համահայկական Համագումար	466
ՄԵԿՆԱԲԱՆԱԿԱՆ	
ՎԱՂԻՆԱԿ Ծ. ՎՐԴ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ — Ստեղծագործութեան հեղինակը՝ Սուրբ Երորորդութիւնը (Մեկնութիւն Յովհաննու Աւետարանի).....	502
ԸՆԿԵՐԱԲԱՐՈՅԱԿԱՆ	
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԱԶՆԻԿԵԱՆ — Վիժում.....	518
ԱՐԽԻՄՅԻՆ	
ԳԱՌՆԻԿ ԲԱՆԵԱՆ — Գառնիկ Բանեանի յուշերը եւ Նախկին որբերու կեանքը ճիպէլլի որբանոցէն ետք եւ իր ճեմարան մտնելէն առաջ.....	526
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆՔ	533
ՊԱՐԳԵՄԱՏՐՈՒՄ	538
ՄԻՋ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ	539
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ	543
ԼՈՒՐԵՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԷՆ	547
ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՔԱՐՈՉ Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ	553

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԷՄՍԿԳԻՐ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՀԿՅՈՑ
ՄԵԾԻ ՏՔՆՆ ԿԻԼԿԻՈՅ

ՁԸ. ՏԱՐԻ 2019

ՅՈՒԼԻՍ

ԹԻԺ 7

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱՐԻՆ ԵՒ ԱՆԿԷ ԱՆԳԻՆ*

Մամուլյ համաժողովները ունին իրենց պատմականը անշուշտ: Հայրենիքի վերանկախացման գուգահեռ, յատկապէս տպագիր մամուլի ներկայացուցիչներու նախաձեռնութեամբ հայրենիքի մէջ, սկսան հրաւիրուիլ հայրենիքէն եւ Սփիւռքէն խմբագիրներ, համատեղ քննարկելու համար տեղեկատուական ոլորտին առջեւ ծառայած խնդիրները: Հանդիպումները առաւելաբար քննաչողական էին եւ առաջին փորձերն էին իրար քով բերելու հայրենիքի եւ Սփիւռքի նշանաւոր թերթերու խմբագիրները: Շուտով այդ գործառոյթը ստանձնեց փոխնախաչողութեան իբրեւ արդիւնք ձեւաւորուած լրատուամիջոցներու համահայկական ընկերակցութիւնը, որուն քիչ անց միացաւ Հայաստանի լրագրողներու միութիւնը, որոշակիօրէն աւելի ընդգրկուն դարձնելով համատեղման նախաձեռնութիւններու ընդառաջումները: Սփիւռքի նախարարութեան հաստատման առաջին շրջանին

* Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետի հռչակած հայ մամուլի տարուան առիթով, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կազմակերպած հայ մամուլի համահայկական համագումարը, համակողմանի գնահատականներով, նկատուեցաւ ճիշդ ժամանակին եւ աւելի քան անհրաժեշտ համախմբում՝ հայկական աշխարհի մէջ գործող ամենէն նշանաւոր լրատուամիջոցներու պատասխանատուներուն:

իսկ այս համախմբումները ունեցան պետական աջակցութիւն, երբ նախարարութեան առընթեր կազմուեցաւ եւ աշխուժօրէն գործեց Հայկական լրատուամիջոցներու համաժողովները համակարգող խորհուրդը, որ երկու տարին անգամ մը կազմակերպուող համաժողովներուն ինկած ժամանակահատուածին, կանոնաւոր նիստեր գումարեց նախապատրաստելով եւ համակարգելով կապի աշխատանքը:

Ներհայաստանեան հիմնական փոփոխութիւնները եւ նախարարութեան գործառոյթներու այլ ձեւաչափով ստանձնումը տարբեր ոլորտներու պարագային ստեղծեց անցումային շրջան, առկախելով նաեւ համակարգող խորհուրդի աշխատանքները:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը հաւատարիմ իր համահայկական աշխատանքներ իրականացնելու առաքելութեան, նախաձեռնեց այս համախմբումը ստեղծելու աշխատանքին՝ քաջ կարեւորելով մամուլի դերակատարութիւնը՝ ներկայ համաշխարհայնացած դրութեան պատճառով ստեղծուած դժուարութիւնները յաղթահարելու եւ հայ լրագրողական գործող մարդուժին սատար կանգնելու նպատակով:

Պէտք է արձանագրել, որ Սփիւռքի մէջ առաջին անգամն է, որ նման ընդգրկուածութեամբ մամուլի համաժողով տեղի կ'ունենար: Հայաստանի հանրապետութենէն, Արցախէն եւ Սփիւռքի զանազան երկիրներէն սիրալոյսով եւ արագ արձագանգում կար մասնակցելու սոյն Համաժողովին: Հարցերը, օրակարգային կէտերը ծաւալուն էին եւ երկուփուլէս օրերը դժուար թէ բաւեր հայ մամուլին առջեւ ծառայած բոլոր հարցերը քննելու: Տեղեկատուական հարցեր, ներհայաստանեան քաղաքական իրադարձութիւններու ազդեցութիւնը մամուլի վրայ, համասփիւրքեան դժուարութիւններ՝ տպագիր մամուլի ներկայ համապատկերը նկատի ունենալով, արհեստագիտութեան արդի առաւելութիւններն ու անպատեհութիւնները, լեզուական դժուարութիւններ, մամուլ եւ մշակոյթ, պահանջատիրութեան ներկայացուածութիւնը մեր լրատուադաշտին մէջ, եւ հեռանկարային հարցեր՝ իրերայաջորդ օրերուն մասնագիտական բարձր մակարդակով, յաճախ նաեւ թէ՛ ժամանակակից կառուցողականութիւն եւ որակ ապահովեցին համաժողովին, որ առնչուած բոլոր կողմերուն իսկ վկայութեամբ, նոր շրջափուլ ապահովեց հայկական լրատուադաշտի ներկայացուցիչներու ցանցային աշխատանքներու շարունակման առումով:

Վեհափառ հայրապետին կոնդակը, բացման հանդիսութեան ներկայացուցած հայեցակարգային մօտեցումները, անձամբ ներկայութիւնն ու մասնակցութիւնը բոլոր նիստերուն եւ եզրափակիչ ընդգծումները՝ հայ մամուլի առջեւ ծառայած խնդիրներու վրայ լուսարձակման բայց մանաւանդ հեռանկարներու ուրուագծման եւ այդ ուղղութեամբ ճիշդ ու նպա-

տակուղղուած աշխատելու հրամայականներու շեշտադրման առումով հիմնովին նպաստեցին այս շրջադարձի կայացման:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը այս համաժողովը նախաձեռնելով, անոր սատարելով եւ աջակցելով, հիմնովին նպաստեց աշխարհատարած հայ մամուլի ներկայացուցիչներու համախմբման եւ ցանցային դրուածքի վերագործարկման առաջադրանքի իրականացման առաջին փուլին: Կը մնայ, որ Համաժողովէն բխած եւ բոլոր մասնակիցներու կողմէ իբրեւ անհրաժեշտութիւն շեշտուած շարունակականութեան ուղիները քննարկուին եւ միացեալ աշխատակարգը որդեգրուի:

Հայ մամուլի տարուան առիթով Վեհափառ Հայրապետին հնչեցուցած առաջադրանքներու իրագործման համար համախումբ աշխատիլը չի սահմանափակուիր 2019-ով: Խմբագիրներն ու մամուլոյ գործիչները կը գիտակցին վստահաբար, որ երկար ժամանակի վրայ միասին աշխատանք ունին իրականացնելիք՝ հայ մամուլի առաքելութիւնը նորովի պայմաններու մէջ նորարար մեթոտներով շարունակելու համար:

Շ. Գ.

ԿՈՆԴԱԿՆԵՐ

**ՎԵՅՎՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՑԱՐԴ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԾ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՐԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ***

ԳԻՐ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ

(Տիկ. Սօսի Թորոսեանի 45 տարիներու ծառայութեան
«Ս. Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշան ստանալու առիթով)

Հոգեկան խոր գոհունակութեամբ կարգացինք Կիպրոսի Հայոց Կաթողիկոսական Փոխանորդ Գերաշնորհ Տ. Վարուժան Արք. Հերկելեանի վկայութիւնը՝ աւելի քան քառասունըհինգ տարիներու Ձեր մշակութանուէր ծառայութեան մասին:

Արդարեւ կարեւոր եղաւ Ձեր ներդրումը Կիպրոսի մեր գաղութի կեանքէն ներս: Առանցքային եղաւ Ձեր դերը մանաւանդ Կիպրոսի Հայկական Ռատիոժամի անխափան ձայնասփռման մէջ՝ Ձեր ստանձնած պատասխանատու աշխատանքներուն ճամբով: Կիպրոսի Հայկական Ռատիոժամը ջրտուք մը հանդիսացաւ ընդհանրապէս հայ ժողովուրդի եւ յատկապէս Կիպրահայութեան մշակութային կեանքի անդաստանէն ներս, ուր հասակ առին սերունդներ՝ հոգեմտաւոր արժէքներով ու մշակութային ժառանգութեամբ հարստացած:

Ընդառաջելով Սրբազանի խնդրանքին, ի գնահատութիւն երկար տարիներու Ձեր նուիրեալ ծառայութեան, այսու Հայրապետական Կոնդակաւ Ձեզի կը շնորհենք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՅ ՇՔԱՆՇԱՆ

Կ'աղօթենք առ Ամենակալն Աստուած, որ Իր օրհնութեամբ հատուցանէ Ձեր վաստակը՝ Ձեզի, Ձեր ամուսնոյն եւ հարազատներուն պարգեւելով քաջառողջու-

* Յունուար 2010-ի թիւով սկսանք հրատարակել Ս. Աթոռոյս Վեհափառ Հայրապետ՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսի Կոնդակներու հաւաքածոն, սկսեալ 1995 թուականէն: Սոյն շարքը շարունակութիւնն է ընդհանուր հաւաքածոյին: ԽՄԲ.:

թեամբ, յաջողութեամբ ու երջանկութեամբ լեցուն երկար տարիներ:

**ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ**

*Տուալ Գիրս այս ի Կաթողիկոսարանիս
Որ յԱնթիլիասս, Լիբանան
Ի 21-ն Յունուարի, 2012 թուին Զրիարոսի, եւ
Ի թուին Հայոց ՌՆԿԱ.
Ընդ համարաւ Շ/ՅՁԹ:*

ԳԻՐ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ

(Տոբթ. Սուրեն Պայրամեանին

«Ս. Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշան ստանալու առիթով)

Հայրապետական օրհնութեամբ եւ հայրական սիրով կ'ողջունենք Ձեզ Անթիլիասի Մայրավանքի կամարներուն ներքեւ: Հոգեկան խոր գոհունակութիւն է Մեզի համար լուսարձակի տակ բերել ընդհանրապէս մեր ազգային կեանքին ու յատկապէս եգիպտահայութեան կեանքի բոլոր բնագաւառներէն ներս Ձեր ունեցած շուրջ կէս դարու նուիրեալ գործունէութիւնը:

Արդարեւ, բժշկական Ձեր մասնագիտութեան ու ընտանեկան պատասխանատուութիւններու կողքին, կարեւոր եղաւ Ձեր ներդրումը մեր Մեծ Ընտանիքին՝ հայ ժողովուրդի կեանքէն ներս: Ազգային-եկեղեցական, կրթական-մշակութային ու ընտրային-գաղափարական կալուածներէն ներս դուք բերիք նուիրեալ ու գործօն մասնակցութիւն: Մեր ու հաւատարմութիւն ցուցաբերեցիք Ձեզի վատահուած բոլոր պատասխանատուութիւններուն նկատմամբ: Եւ այդ բոլորին կողքին՝ Ձեր գրիչով անմահացուցիք Հայ Մամուլը եւ Հայ Գիրքը Եգիպտոսի մէջ, մատենագիտական երկու հատորներով:

Խորունկ սէր ու ամուր կապուածութիւն ցուցաբերեցիք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ու անոր առաքելութեան նկատմամբ, եւ մանաւանդ յատուկ յարգանք ու ակնածանք՝ անոր Գահակալներուն նկատմամբ, միաժամանակ վայելելով անոնց հայրական սէրն ու գնահատանքը:

Արդ, գնահատելով մեր Սուրբ Աթոռին հանդէպ Ձեր ունեցած նախանձախնդրութիւնը, ինչպէս նաեւ երկար տարիներու Ձեր նուիրեալ ծառայութիւնները, այսու Հայրապետական Կոնդակաւ Ձեզի կը շնորհենք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՅ ՇՔԱՆՇԱՆ

Կ'աղօթենք առ Ամենակալն Աստուած, որ Իր օրհնութեամբ հատուցանէ Ձեր

վաստակը Չեզի, Չեր ազնի Տիկնոջ՝ Սօնիային, դատրերուն ու իրենց ընտանիքներուն ու զաւակներուն պարգեւելով քաջառողջութեամբ, յաջողութեամբ ու երջանկութեամբ լեցուն երկար ու բարօր տարիներ:

**ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ**

*Տուալ Կոնդակս ի Կաթողիկոսարանիս
Որ յԱնթիլիաս, Լիբանան
Ի 10-ն Մարտի, 2012 թուին Քրիստոսի, եւ
Ի թուին Հայոց ՌՆԿԱ.
Ընդ համարաւ Շ/ՅԳ.*

ԳԻՐ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ

(Տ. Խաչատուր Քինյ. Պօղոսեանի Աւագութեան տիտղոս ստանալուն առիթով)

Հոգեկան գոհունակութեամբ կարդացինք Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան թեմի Առաջնորդ՝ Գերաշնորհ Տ. Օշական Արք. Չոլոյեանի վկայութիւնը՝ քսան տարիներու Չեր քահանայական բարոք ծառայութեան մասին՝ Ֆրանսայէն սկսեալ մինչեւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ:

Ընդառաջելով Առաջնորդ Սրբազանի խնդրանքին, այսու Հայրապետական Կոնդակաւ Չեզի կը շնորհենք

ԱՒԱԳՈՒԹԵԱՆ

պատիւ եւ տիտղոս: Վստահ ենք որ Աստուծոյ օրհնութեամբ եւ մեր եկեղեցոյ հայրերուն հաստատած կանոններուն համաձայն պիտի շարունակէք Չեր քահանայական նուիրեալ ծառայութիւնը:

Կ'աղօթենք առ Բարձրեալն Աստուած, որ Չեզի շնորհէ քաջառողջութիւն եւ անսպառ կորով, որպէսզի վերանորոգ խանդով ու կորովով շարունակէք Չեր սպասաւորութիւնը հայ եկեղեցոյ անդաստանէն ներս:

**ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ**

*Տուալ Կոնդակս ի Կաթողիկոսարանիս
Ի դուռն Մայր Տանարիս Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին
Որ յԱնթիլիաս, Լիբանան
Ի 21-ն Մարտի, 2012 թուին Քրիստոսի, եւ
Ի թուին Հայոց ՌՆԿԱ.
Ընդ համարաւ Շ/ՅԳ.*

ԳԻՐ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ

(Տիար Յարութ Վարդանեանի, «Ասպետ»ի կարգի շքանշան ստանալու առիթով)

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի Մայրավանքէն հայրապետական օրհնութեամբ ու քրիստոնէական ջերմ սիրով կ'ողջունենք Ձեզ:

Արդարեւ, անցնող տարիներու ընթացքին դուք, Ձեր եղբայրներուն հետ միասին, Ձեր նիւթաբարոյական մասնակցութիւնը բերիք թէ՛ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ թէ՛ Սուրբիոյ մեր ժողովուրդի կեանքէն ներս գործող կառոյցներուն ու յատկապէս Տէր Զօրի Նահատակաց Համալիրի առաւել պայծառացման ու բարգաւաճման աշխատանքներուն:

Ձեր ազգային ծառայութեան ու բարերարութեան շրջագծէն ներս յատուկ կարեւորութիւն ստացաւ, մանաւանդ մեր Սուրբ Աթոռի քահանայից պատրաստութեան բաժանմունքին, ինչպէս նաեւ պաշտօնական հիւրերու ճաշարահի բարեգարդման եւ այլ նպատակներու Ձեր կատարած բարերարութիւնը: Որպէս սիրոյ ու գնահատանքի արտայայտութիւն, օրին Ձեզ պարգեւատրեցինք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան **Ասպետի կարգի շքանշանով**:

Վստահ ենք որ նոյն ոգիով ու հաւատարմութեամբ պիտի շարունակէք, Ձեր եղբայրներուն հետ միատեղ, աջակից հանդիսանալ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան համազգային առաքելութեան:

Այս առիթով, Մեր բարձր գնահատանքին առընթեր, Ձեզի եւ Ձեր ընտանիքին կը փոխանցենք Մեր հայրապետական օրհնութիւնը:

**ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ**

*Տուաւ Հայրապետական Օրհնութեան Գիրս այս
Ի Կաթողիկոսարանիս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Որ յԱնթիլիաս, Լիբանան
Ի 2-ն Ապրիլի, 2012 թուին Քրիստոսի, եւ
Ի թուին Հայոց ՌՆԿԱ.*

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս 2019 տարին հռչակեց Հայ մամուլի տարի: Այս առիթով տարեսկիզբին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան թեմերէն ներս ընթերցուած էր Վեհափառ Հայրապետին Հայրապետական սրբատառ կոնդակը, ուր ան թեմակալ առաջնորդներուն, ազգային իշխանութիւններուն, քոյր կազմակերպութիւններուն եւ հայ մամուլի օրկաններուն կը թելադրէր տարբեր ձեռնարկներու ընդմէջէն լուսարձակի տակ առնել հայ մամուլի ներկայ իրավիճակը եւ եզակի կարեւորութիւնը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ: Այս ձեռնարկներուն գագաթնակէտն էր Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ տեղի ունեցած հայ մամուլի տարուան նուիրուած համաժողովը:

Նորին Սրբութեան նախագահած եռօրեայ համաժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հայաստանէն, Արցախէն եւ Սփիւռքի գանազան գաղութներէն ժամանած մամուլի մշակներ, որոնք տասը նիստերու ընթացքին արծարծեցին հայ մամուլի մարտահրաւէրներն ու խնդիրները նամանաւանդ 21-րդ դարու արհեստագիտութեան նորարարութիւններուն ներքեւ՝ շեշտը դնելով Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք համագործակցութեան վրայ:

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄ

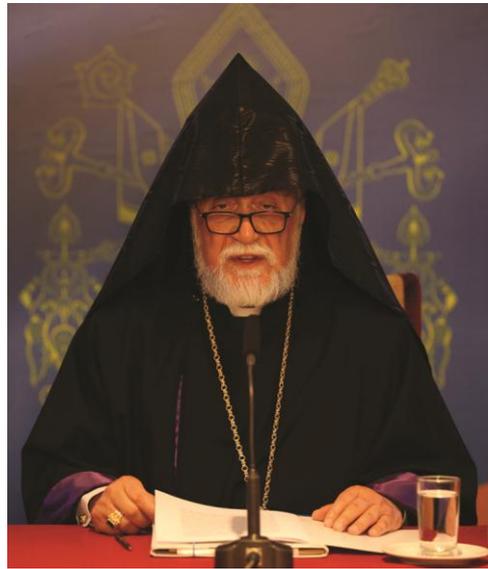
Երեքշաբթի, 2 Յուլիս 2019-ին առաւօտուն, համագումարը ընթացք առաւ «Տէրունական Աղօթք»ով: Հայաստանի եւ Արցախի հանրապետութեանց ու «Կիլիկիա» քայլերգներու ունկնդրութենէն ետք, Նորին Սրբութիւնը ժողովականներուն փոխանցեց Հայրապետական սոյն պատգամը:

«Քրիստոնէական ջերմ սիրով, ազգային վառ ապրումներով եւ հայրապետական օրհնութեամբ կ'ողջունենք ձեզ՝ մեր ժողովուրդի հոգեւոր, բարոյական, մշակութային ու ազգային արժէքներու ու իտէալներու կենսագործման առաքելութեան նուիրուած, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մայրավանքէն ներս: Հայրապետական այս դարաւոր Ս. Սթոռը կոչուած է «Տուն», որովհետեւ ան տունն է եղած, եւ է՛, ողջ հայութեան: Ան կոչուած է նաեւ «Մեծ», ո՛չ իր արտաքին ծաւալին, այլ՝ իր հաւատքի առաքելութեան ու ազգաշէն ծառայութեան համար:

Մեր բարձր գնահատանքը կ'ուզենք յայտնել ձեր բոլորին, որ ընդառաջելով Մեր հրաւերին, եկաք Անթիլիաս՝ Հայաստանէն, Արցախէն եւ Սփիւռքի զանազան շրջաններէն, միասնաբար՝ քննելու ու արժեւորելու մամուլին առանցքային տեղը հայ կեանքէն ներս, եւ համագործակցութեան նոր ուղիներ փնտրելու: Արդարեւ, հայ մամուլի ծառայութեան լծուած մշակներու համախումբ ու միատեղ ներկայութիւնը պերճախօս վկայութիւն մըն է մամուլի ներկայացուցած համահայկական կարեւորութեան ու անոր վիճակուած փնտրողիչ դերին:

2003 թուականէն սկսեալ, իւրաքանչիւր տարի մեր ազգի կեանքին առնչուած արժէք մը, մտահոգութիւն մը կամ իտէալ մը լուսարձակի տակ բերելու Մեր նախաձեռնութեան ծիրէն ներս, ինչպէս գիտէք, ներկայ տարին հոչակեցինք «Հայ Մամուլի Տարի»: Այս առիթով, Մեր Հայրապետական Գիրին մէջ ընդհանուր գիծերով պարզեցինք հայ մամուլի անցեալին ու մանաւանդ ներկային հետ աղերս ունեցող կարգ մը յատկանշական երեւոյթներ, կարեւոր իրողութիւններ ու լուրջ մտահոգութիւններ: Մեր սպասումն է, որ ներկայ տարուան ընթացքին յատուկ անդրադարձ կատարուի հայ մամուլին դիմագրաւած մարտահրաւերներուն: Այս գծով, ներկայ համագումարը կոչուած է իր կարեւոր խօսքը ըսելու:

Որպէս ընդհանուր ենթահող եւ ուղեգիծ համագումարին կողմէ կատարուելիք քննարկումներուն, պիտի ուզէինք կարգ մը յիշեցումներ ու մատնանշումներ կատարել՝ զանոնք աւելի լայն մաշտապով, խոր վերլուծումով ու իրապաշտ մօտեցումով համագումարին կողմէ քննարկուելու առաջադրութեամբ:

Ա) Կ'ապրինք համաշխարհայնացում պիտակով բնորոշուող աշխարհի մը մէջ, ուր նոր մտածելակերպերու, գործելակերպերու ու կենցաղակերպերու արագատր ու անհակակշռելի հոսքը սկսած է քանդել ամէն տեսակ արժեքահամակարգ ու արժեքայի, ցանկապատ ու ինքնութիւն, ստեղծելով զարմանազան կերպերով արտայայտուող ու բնութագրումներով ներկայացուող կոպալ մշակոյթ մը: Արդի արհեստագիտութեան մամբով փաստօրէն աշխարհի բոլոր շրջանները ու ընկերութեան բոլոր բնագաւառները թափանցած այս մշակոյթը, սկսած է իր ներկայութիւնը զգալի դարձնել նաեւ հայ կեանքին եւ բնականաբար՝ հայ մամուլին ներս:

Բ) Կոպալ մշակոյթին ազդեցութիւնը մամուլին ու յատկապէս համացանցային մամուլին վրայ զօրեղ է ու տիրապետող: Լուրերը քիչքային հեռաձայնի (ձայնասփիւռը, հեռատեսիլը, համակարգիչը, լէպթօքը, այբէտը եւ մամօրինակ այլ լրատուական միջոցներ սկսած են դառնալ ժամանակավրէպ) փոքր պաստառին վրայ կը շրջին՝ լոյսի ու ձայնի արագութեամբ, եթէ ոչ աւելի...: Լուրերու հետեւողներուն նախասիրութիւնը յստակօրէն դէպի համացանցն է եւ ընդհանրապէս դէպի կարն, զգայացունց ու գրաւիչ լուրերը: Լրատուական աշխարհէն ներս կարելոր տեղ ունեցող New York Times-ի կամ Le Monde-ի համացանցային հետեւողներուն թիւը սկսած է գերազանցել նոյն ընկերութեանց տպագրուած թերթերուն բաժանորդներուն թիւը: Նոյնն է պարագան բոլոր տպագրուած, ներառեալ հայ թերթերուն: Համացանցային լրատուութեան լեզուն, ոնը եւ որակը էական չեն. կարելորը ընթերցողին կամ ունկնդիրին արագ հասնիլն է, զինք գրաւելն է, մեծաթիւ ընթերցող ունենալն է, մեծ թիւով like հաւաքելն է, երբեմն նոյնիսկ՝ գնելով...: Էլէկտրոնային լրատուութիւնը եւ յատկապէս անհատական ցանցերը լեցուն են բռնութիւն հրահրող, վարկաբեկիչ խօսքեր փառաբանող, թշնամութիւն սերմանող եւ անորակ լուրերով ու մեկնաբանութիւններով: Կայքէջերու ընձեռած անսահման դիւրութիւնները՝ աննախընթաց արագութեան միջոցով բացարձակ ազատութիւն, իրենց առջեւ լայնօրէն բացած են անպատասխանատու ու անմակարդակ լրատուութեան դռները՝ հետզհետէ մեկուսացնելով գրաւոր մամուլը: Ներկայ աշխարհի կոպալ մշակոյթին բացասական անդրադարձը հայ մամուլին վրայ, յատկապէս համացանցային, սկսած են դառնալ մտահոգիչ:

Գ) Հայ մամուլ ըսելով կը հասկնանք ո՛չ միայն տպուած օրաթերթ, շաբաթաթերթ, ամսաթերթ կամ պարբերաթերթ, այլ նաեւ՝ էլէկտրոնային կամ համացանցային ու լատենտական մամուլը, պաշտօնական թէ անհատական: Այս վերջինը ազդու ու անսանձ ներկայութիւն սկսած է դառնալ հայ կեանքին ներս: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է լայն շրջագիծի մէջ դիտել հայ մամուլը՝ երբեմն զիրար ամբողջացնող ու երբեմն իրարու հետ մրցող եւ նոյնիսկ զիրար հակասող երկու տարածքներով, տպագրեալ մամուլը ունենալով մեր ֆննարկումներուն ու արժեւորումներուն կիզակետը:

Դ) Կ'ուզենք բարձրագոյն աստիճանի կարելորութեամբ ընդգծել, որ հայ մամուլը սոսկ տեղեկութիւն փոխանցող միջոց չէ, սովորական լրատու չէ, այլ առաքելութիւն է: Այսպէս եղած է եւ այսպէս պէ՛տք է մնայ հայ մամուլը: Առաքելութիւն ըլլալ կը նշանակէ յստակ տեսլական ունենալ: Հայ մամուլին կոչումը՝ մարդակերտումի ու հայակերտումի դաստիարակչական դերէն անդին, սատարել է այն բոլոր արժեքներու

ու իտեալներու պահպանման ու հարստացման, որոնք կը նպաստեն ազգաշինութեան ու հայրենաշինութեան, ինչպէս նաեւ՝ պաշտպան կանգնիլ մեր ժողովուրդի ու հայրենիքի ընդհանրական ու գերագոյն շահերուն ու ձգտումներուն:

Ե) Հայ մամուլին առաքելութիւնը սկսած է նահանջ արձանագրել: Պատճառները այլազան են ու բազմազան, ներքին թէ արտաքին, թէ՛ մամուլին եւ թէ՛ ընթերցողին կապուած: Զափանիշերու խախտում, արժեքներու նօսրացում, լեզուի ու ոճի խաթարում, ապատեղեկատուութիւն, այլ մտահոգիչ երեւոյթներու շարքին, սկսած են դառնալ բացայայտ: Միւս կողմէ, թերթերուն տպագրականի, սպառման քանակի եւ ընթերցողներու թիւի գգալի անկումը եւս դարձած է մտահոգիչ: Համացանցային անհատական մամուլը իր յոռի երեւոյթներով հարցականի տակ սկսած է դնել հայ մամուլի առաքելութիւնը: Արդ, ի՞նչ ընել, ինչպէ՞ս ընել, որ հայ մամուլը վերստանձնէ իր նուիրական կոչումը: Հայ մամուլին առողջ պահպանումը, անոր զարգացումը ու մանաւանդ անոր առաքելութեան վերաշնչումը համագգային գերխնդիր է:

Զ) Եթէ հայ մամուլը առաքելութիւն է, անոր խորք ու իմաստ, ուղղութիւն ու նպատակ տուողը լրագրողն է: Հետեւաբար, մամուլի առաքելութիւնը իրագործելու կոչուած, վեհ արժեքներու ու իտեալներու ծառայութեան նուիրուած լրագրողը առաքել է: Ան պաշտպանն է ճշմարտութեան, ջատագովը՝ իրաւունքի, ձայնը՝ բարոյականութեան, ռահվիրան՝ արժանապատուութեան, անլռելի զանգակատունը՝ ազատութեան: Երբ հայութեան էութիւնը կազմող համագգային արժեքները, ձգտումները ու սրբութիւնները վտանգուած են, մամուլը իր լրագրողին ցամքով պէտք է ըլլայ խիստ ու անխնայ՝ անխտիր բոլորի՛ն նկատմամբ, ըլլան անոնք անձեր, կառոյցներ կամ իշխանութիւններ: Հո՛ս կը կայանայ լրագրողին իւրայատուկ դերը: Ինչպէս անցեալին, ներկայ ժամանակներուն եւս, անկախ, անաչառ ու քաջ լրագրութիւնը ունեցած է իր գոհերը, որոնք ենթարկուած են հալածանքի, մեկուսացման, ահաբեկի, բանտարկութեան եւ նոյնիսկ սպանութեան: Օրինակները բազմաթիւ են, նաեւ հայ կեանքէն ներս:

Է) Մամուլի առաքելութեան հզօրացման մէջ կենսական է լրագրութեան որակը, իսկ լրագրութեան որակ տուողը նախ լրագրողն է: Անցած են այն ժամանակները, երբ սահմանափակ կարողութեան տէր անձեր սիրողական ոգիով կը գործէին լրագրական ասպարէզին մէջ: Լրագրողը պէտք է ըլլայ մասնագէտ իր մարզին մէջ, ատակ ո՛չ միայն լրագրութեան պահանջած լեզուամտածողութեան, մեթօտաբանութեան, ռեճիին դարձուածքներուն ու շեշտաւորումի նրբութիւններուն, այլ նաեւ մեր պատմութեան, մշակոյթին ու լեզուին, մեր տագնապներուն ու մարտահրաւերներուն, իր ապրած միջավայրի իւրայատկութիւններուն եւ միջագգային զարգացումներուն: Իրաւ լրագրողը լուրը վերլուծողն է, չոր իրողութիւններէն անդին՝ երեւոյթները մեկնաբանողն է: Այլապէս, ան կը դառնայ սոսկ լուր շարադրող կամ թարգմանող սովորական պաշտօնեայ: Հայ մամուլը իր կարգին, պէտք է դառնայ առօրեայ ծանուցումներու, ժանգոտած կարծիքներու, ընթացիկ վերահրատարակութիւններու կամ մակերեսային բարոյախօսութեան հանդիսարան: Արդարեւ, գրական, ընկերային, տնտեսական, քաղաքական, կրօնական ու մշակութային հարցերու, եւ ներկայ աշխարհը յուզող այժմէական խնդիրներու վերլուծական մօտեցումով ներկայացումը,

ինչպես նաև թերթօններու հրատարակութիւնը, մրցանակներու հաստատումը, մտաւորականներու յատուկ գրոյցներու ու բանավեճերու կազմակերպումը, կրնան մեծապէս նպաստել թերթի որակի ու հմայքի բարձրացման՝ միաժամանակ գայն վերածելով մշակութային եռուն ակումբի:

Ը) Մամուլը ազատութիւնը մարդկային իրաւունքներու հիմնական սկզբունքներէն մէկն է: Չկայ լուրջ ու վաւերական լրագրութիւն՝ առանց ազատ մտածող ու գրող լրագրողի եւ իր էջերուն վրայ լուրերը հարազատօրէն ու հարցերը ազատօրէն ներկայացնող մամուլին: Մամուլի ու լրագրողի ազատութեան պաշտպանութիւնը անբեկանելի իրաւունք է: Այս ծիրէն ներս, անհրաժեշտ է նաև կարեւորութեամբ անդրադառնալ մամուլի ու լրագրողի բարոյական պարտաւորութեան, ժողովուրդին նկատմամբ անոնց ունեցած պատասխանատուութեան ու համարատուութեան: Այլ խօսքով, մամուլը ազատութիւնը պէտք է կիրարկուի կառուցողական մօտեցումով, շինիչ քննադատութեամբ, հեռու մնալով՝ մէկ կողմէն անձեր փառաբանելու ու գանձնաբեր անհպելի նկատելու, եւ միւս կողմէն, արժէքներն ու խորհրդանիշները նսեմացնելու փորձերէն: Ընկերային համացանցի վրայ պարզուող այլանդակ մշակոյթը թափանցած է յատկապէս համացանցային մամուլէն ներս: Հայ մամուլը կոչուած է գործելու պատասխանատու՝ ազատութեան մթնոլորտին մէջ: Կը պակսին մեզի Յ. Պարոնեանի եւ Ե. Օտեանի նման մեր կեանքի յոռի երեւոյթները պատշաճ կերպով քննադատող եւ անհրաժեշտութեան պարագային, մեր դեկավարները, հոգեւորական թէ աշխարհական, զգաստութեան ու պատասխանատուութեան եւ ժողովուրդը արթնութեան հրաւիրող հրապարակագիրներ ու լրագրողներ: Այսօր կարծէք անմակարդակ արտայայտութիւնները ու ցեխարձակումները դարձած են հոմանիշ բազմութեան եւ հետաքրքրութիւն ստեղծող ազդու միջոցներ: Հարկ է ըլլալ զգաստ ու խստապահանջ:

Թ) Առարկայական կոչուած է ըլլալ լրագրողը, առաւելագոյն չափով զգոյշ ըլլալով ենթակայական, շահադիտական ու զգացական մօտեցումներէ՝ թէկուզ նման գործելաճոճ զինք ենթակայ կրնայ դարձնել մեկուսացումի կամ քննադատութեան: Սակայն, իր անկախ մտածողութեամբ, իրատես հայեցակէտով ու անաչառ մեկնաբանութեամբ լրագրողը որակ կ'ապահովէ լրագրութեան ու միաժամանակ կ'արժեւորէ իր աշխատակցած մամուլ օրկանը: Սպասելի է, որ նման լրագրողներու թիւը անի:

Ժ) Մամուլը կը դառնայ անհիմաստ երբ ընթերցող չունի: Հետեւաբար լրագրող-ժողովուրդ յարաբերութիւնը հրամայական է: Մամուլը կոչուած է հասնելու ժողովուրդին՝ գայն զգուշաւորութեան ու արթնութեան մղելու. իսկ ժողովուրդը, իր կարգին, պարտաւոր է հրաւիրել մամուլը ըլլալու անաչառ ու ուղղամիտ: Եթէ թերթի պատասխանատու խմբագիրը անձի՝ ո՛չ գաղափարի, շահի՝ ո՛չ տեսլականի, կողմի՝ ո՛չ հաւաքականի հետամուտ դառնայ, եւ մամուլը դառնայ հարթակ ժամանակավրէպ, կողմակալ, գովասանական լուրերու ու նկարագրականներու, անոնք կը կորսնցնեն իրենց վստահելիութիւնը, հեռանալով ժողովուրդէն եւ բնականաբար ժողովուրդն ալ հեռացնելով մամուլէն:

ԺԱ) Դեղին լրատուութիւնը եւ նման տիպի լրագրական բազմատեսակ «դպրոց»-ներ սկսած են հետեւորդներ ունենալ նաև հայ մամուլի շրջանակներէն ներս: Ար-

դարեւ, երբ նոյն լրագրողին գրիչին տակ կամ նոյն թերթի էջերուն վրայ խնդրոյ առարկայ անձ մը օր մը կը դառնայ հրեշտակ եւ ուրիշ օր սատանայ, եւ փոխադարձաբար, երբ մամուլին կամ լրագրողին միակ նպատակը մեղաւորներ փնտոյ է, իր ստեղծած հետաքրքրութիւնը շուտով կը վերածուի պղպջակի: Ինչպէ՞ս կարելի է պահպանել հայ մամուլին իւրայատկութիւնը կազմող հիմնական տարրերը, արժէքները, չափանիշները: Ինչպէ՞ս կարելի է հայ մամուլին նկատմամբ յարգանքի ու վստահելիութեան մակարդակը բարձրացնել: Սինկափուրի վարչապետը վերջերս որոշում առաւ պատիժի ենթարկել ապատեղեկութեան լծուած լրագրողները: Նման մօտեցում չենք թելադրել Հայաստանի իշխանութեան: Սակայն, կը դիմենք հայ լրագրողին ու մամուլին գիտակից պատասխանատուութեան՝ հեռու մնալու ապատեղեկատուութիւն սերմանող վտանգալից փորձերէ:

ԺԲ) Հայ մամուլի դիմագրաւած մարտահրաւերներու շարքին հարկ է յիշել բազմակարծութեան պակասը: Փաստօրէն կառոյցներու ծիրէն ներս գործող կամ անհիմն կողմէ հովանաւորուող մամուլը ենթակայ է անոնց գաղափարախօսական կամ անանական ուղղութեան: Երբ մամուլը կը դառնայ սոսկ կողմի մը ֆարոգչութեան օրկան կամ անհատներու նկատմամբ շոյլուած աժան գովասանքներու թատերաբեմ, երբ մամուլը կը վարանի իր տեսակէտի ու համոզումի սահմաններէն դուրս գալ, կ'ունենայ որակի անկում եւ ընթերցողի նուագում: Մամուլը մեծ թիւով հետեւորդ կ'ունենայ եւ իր ազգային առաքելութեան մեծապէս կը նպաստէ, երբ տարբեր կարծիքներու տեղ տայ իր էջերուն վրայ: Բազմակարծութեան տեղ տալ կը նշանակէ հարցերուն մօտենալ լայն հայեցակէտով եւ զանոնք ենթարկել առարկայական ու ֆննական վերլուծումի: Այս կը պահանջուի հայ մամուլէն:

ԺԳ) Անհրաժեշտ է անդրադառնալ նաեւ օտար լեզուով հայ մամուլին: Անցեալին ունեցած ենք օտար լեզուով հայ մամուլ՝ թէեւ սահմանափակ: Այսօր ան դարձած է անհրաժեշտութիւն: Նկատի ունենալով յատկապէս սփիւռքեան պայմանները, անոր ֆանակը, ծաւալը ու ընթերցողներուն թիւը կրնայ արագ ոստում արձանագրել ոչ հեռաւոր ապագային: Օտար լեզուով հայ մամուլին եւս հարկ է մօտենալ նոյն չափանիշերով ու նոյն նախանձախնդրութեամբ, սակայն որոշ նկունութեամբ՝ տեղական պայմաններու լոյսին տակ:

ԺԴ) Մամուլը, ներկայ ժամանակներուն մանաւանդ համացանցային մամուլը, հանրային կարծիք ձեւաւորող հսկայ ուժ է. ան նկատուած է չորրորդ իշխանութիւն: Մամուլը կը դառնայ կառուցողական ուժ, երբ ան դրօշակիրը հանդիսանայ օրէնքի ու իրաւունքի, նշմարտութեան ու արդարութեան: Միաժամանակ մամուլը կը դառնայ ապականիչ ուժ, երբ ան տեղ կու տայ ապաբարոյ լուրերու ու երեւոյթներու: Մամուլը նաեւ կը դառնայ ֆանդիչ ուժ, երբ ան շահագործուի որպէս միջոց անձեր արժեքրկելու, կառոյցներ վարկաբեկելու եւ մութ նպատակներ հետապնդելու: Օրինակները բազմաթիւ են՝ անցեալին եւ ներկային:

ԺԵ) Հայ մամուլը ժողովուրդին ձայնն է՝ անոր կամքը, կեցուածքը, ընդվզումը ու սպասումը արտայայտող, նակատագրական պահերուն ժողովուրդը արթնութեան մղող ու միասնականութեան առաջնորդող: Մամուլը ժողովրդավարական սկզբունքներու անվերապահ ջատագովն է ու գօրեղ պաշտպանը: Արդ, մամուլը կը շեղի իր

նշմարիտ առաքելութենէն, երբ՝ ծառայէ անձի՝ ոչ արժէքի, կառոյցի՝ ոչ գաղափարա-
խօսութեան, իշխանութեան՝ ոչ պետութեան, մամոնային՝ ոչ նշմարտութեան, կողմի՝
ոչ ժողովուրդին: Հայ մամուլին վիճակուած համագգային պատասխանատուութիւնը
գինք շարունակ պէտք է մղէ ինքնաքննութեան ու ինքնարժեւորման:

ԺԶ) Հայ ժողովուրդը կը դիմագրաւէ լուրջ խնդիրներ ու մարտահրաւերներ-
այսպէս, Ղարաբաղի հարցը, Հայաստանի տնտեսական կացութիւնը, անոր միջազ-
գային յարաբերութիւնները, հայու ինքնահասկացողութեան նոր մօտեցումները
յատկապէս սփիւռքեան պայմաններուն մէջ, Հայաստան-Սփիւռք համագործակցու-
թիւնը, ազգային պահանջատիրութիւնը, լեզուի ու մշակութային արժէքներու պահ-
պանումը եւ հայ կեանքի այլազան մարգերուն հետ աղերս ունեցող համահայկական
հիմնահարցեր, որոնց նկատմամբ մամուլը չի կրնար անտարբեր ու կրաւորական
մնալ: Ընթացիկ տեղեկատուութենէ անդին, հայ մամուլը իր էջերուն վրայ ոչ միայն
լայն տեղ պէտք է յատկացնէ յիշեալ խնդիրներու քննարկման, այլ նաեւ ըսելիք պէտք է
ունենայ:

ԺԷ) Կարելի չէ անտեսել հայ մամուլի դիմագրաւած տնտեսական դժուարու-
թիւնները: Հայ մամուլը երբեք ինքնաքաւ չէ եղած, որովհետեւ ան երբեք պիզնեսի
մօտեցում չէ ունեցած: Վերջին տասնամեակներուն Սփիւռքի մէջ շարք մը մամուլ
դոններ փակուեցան եւ դեռ կրնան փակուիլ, առաւելաբար տնտեսական պատճառաւ:
Սփիւռքի մէջ մամուլը կը տառապի նաեւ մարդու թի պակասէն, որուն հետեւանքով
կրկնութիւնը, լեզուի աղաւաղումը ու ծանուցումներու տիրապետող ներկայութիւնը
սկսած են դառնալ անխուսափելի: Յիշեալ մտահոգիչ երեւոյթները կրնան շուտով
Սփիւռքի մամուլը մատնել խոր տագնապի: Պէտք է գայն փրկել, որովհետեւ Սփիւռքի
մէջ հայապահպանման էական միջոցներէն մէկն է մամուլը:

Արդ, ինչպէ՞ս կրնայ հայ մամուլը մէկ կողմէն քայլ պահել միջազգային մամու-
լին, տպագիր թէ համացանց, դրական զարգացումներուն հետ, եւ միւս կողմէն՝ մնալ
հաւատարիմ իր ազգային առաքելութեան: Ինչպէ՞ս կարելի է շինիչ ու օգտաշատ
գործակցութիւն յառաջացնել մամուլ օրկաններու միջեւ: Բազմակարծութիւն, ինչպէս
նաեւ Հայաստանի, Արցախի ու Սփիւռքի իւրայատկութիւնները պահելով հանդերձ,
ինչպէ՞ս կարելի է համահայկական մտածողութեան ձեւաւորման նպաստել: Ինչպէ՞ս
կարելի է ներդաշնակ ու հետեւողական կերպով դէմ դնել Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի
հակահայ քարոզչութեան: Ինչպէ՞ս կարելի է մամուլի եւ լրագրողներու յատուկ հիմ-
նադրամներ ու մրցանակներ հաստատել: Ինչպէ՞ս կարելի է Հայաստանի պետութեան,
մեր կառոյցներուն եւ հայ մարդուն գորակցութիւնը գործնապէս ապահովել՝ ի խնդիր
հայ մամուլին առաւել զարգացման ու կազմակերպման, արդիականացման ու
տարածման: Ներկայ համագումարը առիթ է իրապաշտ մօտեցումով անդրադառ-
նալու յիշեալ այժմէական ու հրատապ հարցերուն եւ մարտահրաւերներուն: Վեր-
ջապէս, համագումարէն անդին հրամայական կը նկատենք՝ Հայաստան, Արցախ ու
Սփիւռք համատեղ գործակցութեամբ շարունակելու հայ մամուլի համահայկական
առաքելութեան վերարժեւորման ու վերահօրացման նպաստող աշխատանքները»:

*Հայրապետական պատգամէն ետք Լիբանանի մօտ Հայաստանի Հանրապե-
տութեան դեսպան՝ Վահագն Աթաբեկեան ընթերցեց Հ.Հ. վարչապետ՝ Նիկոլ*

Փաշինեանի ուղերձը: Վարչապետը իր ողջոյնի խօսքին մէջ յայտնած էր, որ հայկական լրատուամիջոցները այսօր կանգնած են բազմաթիւ մարտահրաւէրներու դիմաց, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Արցախի եւ թէ՛ Սփիւռքի մէջ՝ շեշտելով, որ իրենց էութեամբ ու բովանդակութեամբ իրարմէ տարբեր մարտահրաւէրներու քննարկումն ու լուծման ուղիներ գտնելը համազգային օրակարգի հարցեր են: Փաշինեան դիտել տուած էր, որ հայ մամուլը առանցքային դերակատարութիւն ունի հայութեան վերաբերող ամէն տեսակի հարցերուն միջազգային հեղինակութիւն տալու առումով:

Ապա, համագումարին պատուոյ հիւր եւ «Հայկական ժամանակ» թերթի գլխաւոր խմբագիր՝ Տիկին Աննա Յակոբեանը ներկաներուն փոխանցեց իր խօսքը: Ան ըսաւ, որ մամուլը ամբողջ աշխարհին մէջ ճգնաժամ կ'ապրի, եւ ասկէ անմասն չի մնար հայ մամուլը: Ան դիտել տուաւ, որ արհեստագիտութեան արագ յառաջացումով ընկերային ցանցերը հետզհետէ կը փոխարինեն աւանդական մամուլը, մանաւանդ տեղեկատուական ոլորտին մէջ, բայց եւ այնպէս մամուլը, լրատուութեան կողքին, ունի նաեւ հասարակութիւնը կրթելու, գաղափարներ յառաջ բերելու, խորքային քննարկումներ յարուցելու, կենսական հարցեր արծարծելու եւ հարցերու լուծման բանալիներ որոնելու առաքելութիւն: Հետեւաբար, ան կոչ ուղղեց կազմակերպուած ձեռով արձագանգելու հայ մամուլի մարտահրաւէրներուն:

**ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ԱՐՑԱԽ-ՍՓԻՒՌՔ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
– ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՒ ԸՆԵՆԼԻՔՆԵՐ**

Բ. նիստը կը կրէր Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք համագործակցութիւն – խընդիրներ եւ ընելիքներ խորագիրը: Այս նիստին ելոյթ ունեցան Ժիրայր Չոլաքեան, Վահրամ Պօղոսեան եւ Վահագն Գարագաշեան (հեռակապով): Նիստին ատենապետն էր Շահան Գանտաշարեան:

«Ազգակ» թերթի գլխաւոր խմբագիր՝ Գանտաշարեան դիտել տուաւ, որ ներկայ դրութեամբ զանգուածային լրատուամիջոցները վաղուց դուրս եկած են

դասական ընկալումներէ, որովհետեւ վրրչուը (virtual) ժամանակակից աշխարհակարգի փոխադրութիւնը, որ հիմնուած է ցանցային, ուղղակի եւ գերարագ յարաբերութիւններուն վրայ, հայկական լրատուամիջոցներուն համար նորարարութիւնը կամ անվերջ փոփոխութիւնը կը վերածէ ո՛չ թէ միջոցի, այլ նպատակի: Տեղեկագիտութեան եւ ընդհանրապէս տեղեկատուակարգի այսօրուան համապատկերին մէջ, հայկական ցանցային աշխարհը ունի յստակ առաւելութիւն կամ բացառիկ կարգավիճակ՝ սփիւռքեան 43 երկիրներու մէջ գործող 253 հայկական զանգուածային լրատուամիջոցներով: Այս առումով, ան հրամայական նկատեց համահայկականացման աշխատանք տանիր՝ հաստատելով, որ հայկական իրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող լրատուամիջոցները այս առումով մեծ դեր ունին կատարելիք:

Ֆրանսահայ «Նոր Յառաջ» թերթի խմբագիր՝ Ժիրայր Չոլաքեան խօսեցաւ «Մամուլը անկախութեան, նորարարութեան եւ համագործակցութեան հրամայականներուն դիմաց» նիւթին մասին: «Համագործակցութիւնը պէտք է դնել ընդհանուր միջազգային համաշխարհայնացման հորիզոնին մէջ, ուր կարեւոր տեղ կը զբաւէ տեղեկատուութեան նորաուարութիւնը: Այս վերջինին զարգացումին մէջ կայ հիմնական խնդիր մը, որն է համաշխարհաքաղաքացիութիւնը: Ասոր ենթակայ է մանաւանդ սփիւռքահայը, որուն համար տեղական քաղաքական եւ ազգային խնդիրներուն հետ համագոր եւ նաեւ միջազգային քաղաքականութիւնը: Այս բարդ կացութեան մէջ Հայաստան-Սփիւռք համագործակցութեան առաջին առանձնայատկութիւնը աշխարհաքաղաքական տարածքն է», ըսաւ ան եւ իր գրոյցը եզրափակեց կոչ ուղղելով վերագործարկել «Ժուռնալիստներու միութիւնը» եւ «Հայկական լրատուամիջոցներու ընկերակցութիւնը»՝ ստեղծելու համար գործող անկախ ընդլայնուած համակարգ մը, որ պետութեան

եւ Սփիւռքին առջեւ կը ներկայացնէ լրագրողներու եւ լրասփիւռուներու շահերը, նախանձախնդիր է լրասփռութեան անկախութեան, որպէսզի կարնայ ապահովել Հայաստան-Սփիւռք անկախ լրասփռութեան համագործակցութիւն եւ անկէ մեկնած՝ կարենայ հետապնդել Հայաստան-Սփիւռք ընդհանրական համագործակցութիւնը:

«Արցախի բնութիւն» լրատուական գործակալութեան տնօրէն՝ Վահրամ Պօղոսեան խօսեցաւ «Արցախեան մամուլը՝ մարտահրաւէրներ եւ խնդիրներ» նիւթին մասին: Ան յատկապէս անդրադարձաւ այն իրողութեան, որ արցախեան մամուլը մեկուսացուած է, որովհետեւ ստեղծուած ըլլալով պետական միջոցներով եւ հաշուի առնելով Արցախի կարգավիճակը ու այլընտրանքային աղբիւրներու բացակայութիւնը, հոն կը պահսին մասնագէտներու պարբերական վերապատրաստութեան կարելիութիւնը: աւելին՝ Արցախի մէջ կը գործեն շուրջ չորս տասնեակ լրագիրներ, որոնցմէ միայն երեքը առցանց ներկայութիւն ունին: Խօսելով մարտահրաւէրներուն մասին, Պօղոսեան յայտնեց, որ կարծրատիպերու քանդումը առաջնահերթութիւն է, որովհետեւ արցախեան հակամարտութիւնը առաջնահերթ օրակարգ է, իսկ արցախեան մամուլը սահմանապահ մամուլ կը համարուի այս առնչութեամբ: Ան բացատրեց, որ այս ծիրին մէջ ջանքերու համատեղման կարեւոր աշխատանք կայ տարուելիք: Անդրադառնալով քարոզչական եւ հակաքարոզչական պայքարին, ան ըսաւ, որ հոս կան ներքին եւ արտաքին գործօններ, որովհետեւ դժբախտաբար փորձեր կան տարանջատումներ կատարել, իսկ արցախեան մամուլը հակազդելու տկար միջոցներ ունի, այնուամենայնիւ իր բռնած ուղին յոյս կու տայ, որ կարելի պիտի ըլլայ յաղթահարել խնդիրները:

Քանատայի «Հորիզոն» շաբաթաթերթի գլխավոր խմբագիր՝ Վահագն Գարազանյան հեռակապով անդրադարձաւ «Հակահայ քարոզչութեան դէմ տեղեկատուական պատերազմը» նիւթին մասին: Ան դիտել տուաւ, թէ Հայաստան շրջապատուած է երկու թշնամի դրացիներով, որոնց հետ ռազմավարական, դիւանագիտական եւ տեղեկատուական պատերազմի մէջ է: Զեկուցաբերը կեդրոնացաւ տեղեկատուական-քարոզչական պատերազմներուն վրայ՝ հաստատելով, որ ստիպուած են ամրոց պետութիւն ըլլալու, հետեւողական աշխատանք տանելու, քարոզչական մեր կառոյցը վերահսկողութեամբ, որպէսզի կարելի ըլլայ դէմ դնել Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի հակահայ ճակատումներուն, ամենօրեայ յարձակումներուն, ապատեղեկատուութեան, հայատեացութեան տարբեր տեսակի դրսեւորումներու: Այս բոլորին լոյսին տակ ան անհրաժեշտ նկատեց տեղեկատուական անվտանգութեան վերահսկողութեան եւ իրազեկման դիտեւան (ռազմական դիտանոց) ստեղծել, լրատուամիջոցներուն պարտականութիւնը նկատեց հզօրացնել, ամրագրել եւ զարգացնել հայկական քարոզչութեան շրջագիծը:

ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՆՈՐԱՐԱՐ ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱԻԵՐՆԵՐԸ

Գ. նիստը կը կրէր «Մամուլը եւ նորարար արհեստագիտութեան մարտահրաւէրները» խորագիրը: Այս նիստին ատենապետեց Արցախէն հրապարակագիր՝ Միքայէլ Հաճեան, որ լուսարձակի տակ առաւ մերօրեայ սրընթաց աշխարհին մէջ մամուլին դիմաց ցցուած տարբեր ու բազմաթիւ դժուարութիւններուն հակադրելու անհրաժեշտութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ պահել մամուլը՝ առանց կորսնցնելու անոր արժէքը:

Նիստի առաջին զեկուցաբերն էր «Արմենփրես» լրատուական գործակալութեան տնօրէն՝ Արամ Անանեան, որ ներկայացուց «Հայկական տպագիր մամուլի ապագան. ինչպէ՞ս մրցունակ մնալ թուային դարաշրջանին մէջ» նիւթը: Ան շեշտեց, որ ասիկա միայն հայկական խնդիր չէ, այլ նաեւ ընդհանրապէս մամուլին դիմագրաւած հիմնական հարցն է: Անանեան կացութիւնը նկատեց նախաճգնաժամային եւ անհրաժեշտ սեպեց ապագայ բեմագրութիւնը սերտել եւ զայն կանխատեսել, որպէսզի կարելի ըլլայ փոփոխութիւններուն արձագանգելու: Ան շեշտեց, որ հայկական առումով տպագիր մամուլը այդքան ալ վատ կացութեան մէջ չէ, Սփիւռքի մէջ տակաւին կան հրատարակուող ամենօրեայ թերթեր, սակայն առկայ է նաեւ համացանցին ճամբով լրատուութիւնը ճրի եւ շատ արագ հասցնելու երեւոյթը, որ տպագիրին դիմաց մարտահրաւէրը աւելի կը բարդացնէ: Բայց եւ այնպէս զեկուցաբերը դիտել տուաւ, որ տպագիր մամուլն է հեղինակաւորն ու ազդեցիկը, որ կ'ընծայէ հասարակական բանավէճի հարթակ, ուստի պէտք է աշխատանք տանիլ երիտասարդութիւնը մօտեցնելու տպագիր մամուլին եւ զայն մատչելի ու գրաւիչ դարձնելու նոր սերունդին համար: Զեկուցաբերը նաեւ խօսեցաւ լրագրութեան մէջ բարոյագիտութեան մասին, որ կը պահպանուի տպագիր մամուլի միջոցով, ինչպէս նաեւ տպագիր մամուլի տնտեսապէս ինքնաբաւ ըլլալուն մասին, որ կ'ապահովէ անոր անկախութիւնը:

Պէջրուծի «Վանայ Ձայն» ռատիոկայանի տնօրէն՝ Վիգէն Աւագեան, իբրեւ նիւթ ունեցաւ «Մամլոյ սպասաւորի կերպարը՝ նորարար արհեստագիտութեան օրերուն»: Ան բաղդատական մը կատարեց մամլոյ սպասաւորին նախապէս մարմնաւորած կերպարին յատկութիւններուն եւ ներկայիս՝ կազմակերպ քառսին մէջ անոր պարզած կերպարին միջեւ: Զեկուցաբերը շեշտեց, որ փոխուած են միջավայրը, աշխատանքային ոլորտը, պայմանները, սահմաններն ու սկզբունքները, ուստի մամլոյ այսօրուան սպասաւորին թիրախը պէտք է ըլլայ իւրայատկութիւնը, ստեղծագործական արտակարգ ճիգը, արագօրէն տեղեկահաւաք կատարելը, լուրերը մշակելն ու տարածելը՝ միշտ պահելով ճշմարտութիւնն ու ճշգրտութիւնը: Աւագեան հաստատեց, որ այսօր շատ ծանր է մամլոյ սպասաւորին ուսերուն դրուած բեռը, որովհետեւ հորիզոնները շատ ընդարձակ են, մարտահրաւէրները՝ բազում, ուստի՝ պէտք է գործել այնպէս, որ կարելի ըլլայ գոյատեւել, իսկ ատոր համար հիմնական է բարեփոխուելը, քառսին մէջ գործող բազումներուն մէջ փայլելը:

Հայաստանի «Շանթ Թի. Վի.» պատկերասփիւռի կայանի լրագրող եւ մեկնաբան՝ Նայիրի Հոխիկեան խօսեցաւ «Արեւմտեան Հայաստանի ազգային ինքնութիւնը պահպանող հայերու գործօնը հայ-թրքական յարաբերութիւններուն եւ հայկական ինքնագիտութեան մէջ» նիւթին մասին: Ան դիտել տուաւ, որ 2008 թուականէն ի վեր յաճախակի այցելութիւններ տուած է Արեւմտեան Հայաստան, ուր միայն քարեղէն արժէքները իր ուշադրութեան կիզակէտը չեն եղած, այլ նաեւ այն մարդիկը, որոնք հայկական արմատներ ունին եւ պահած են իրենց ինքնութիւնը: Ան խօսեցաւ լրատուամիջոցներուն, այսօրուան Արեւմտեան Հայաստանի մէջ տիրող կացութեան առնչուած կատարելիք գործին մասին ու յայտնեց, որ պէտք է խօսինք այդ հայերուն մասին եւ լուսարձակի տակ պահենք անոնց կենցաղը, ապրելակերպն ու տազնապմները, ինչպէս նաեւ աշխատանք տանինք, որպէսզի անոնք տիրապետեն իրենց մայրենիին: Ան հաստատեց, որ անոնք մեր հողերուն վրայ կ'ապրին եւ մեծ դեր կ'ընան ունենալ թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութեան առումով: Հոխիկեան ընդգծեց, որ պէտք է ազգային ինքնութիւնը վառ մնայ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ ապրողներուն մէջ, ու եզրափակեց առաջարկելով, որ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը ըլլայ այն հարթակը, ուր Արեւմտեան Հայաստանի հետ կապուած աշխատանքներու համակարգում տեղի ունենայ եւ լրատուամիջոցները համագործակցին այդ առնչութեամբ:

«Երեբունի» կայքի հիմնադիր եւ տնօրէն՝ Ահարոն Շիրտրմեան խօսեցաւ «Տպագիր մամուլը եւ նոր իրականութիւնը» նիւթին մասին: Ան կարեւոր նկատեց գատորոշել Հայաստանի եւ Սփիւռքի մամուլը, որովհետեւ իւրաքանչիւրը ունի տարբեր հարթութիւն, տարբեր պայմաններ ու իրականութիւն: Ըստ անոր, տպագիր եւ էլեկտրոնային մամուլը գիրար կ'ամբողջացնեն, սակայն բոլոր պարագաներուն ալ կարիք կայ յանձնառու հրապարակագիրի, արհեստավարժ լրագրողի, որոնք պատասխանատու աշխատանք կը կատարեն: Շիրտրմեանի համաձայն, պէտք է սերտել ժողովուրդին եւ երիտասարդներուն՝ մամուլէն հեռացումին եւ

գրիչներու նօսրացումին պատճառները, որպէսզի կարելի ըլլայ լուծումներու մասին մտածել: Ան շեշտեց, որ այսօր տպագիր մամուլը գոյութեան պայքար կը մղէ, հետեւաբար պէտք է հարցին հոլթեան թափանցել, որպէսզի կարելի ըլլայ փրկել կացութիւնը, ինչպէս նաեւ մամուլի ճամբով գուրգուրալ մայրենիին եւ պահպանել արեւմտահայերէնը: Ահարոնեան իր գեկոյցը եզրափակեց ըսելով, որ հայ մամուլը նախ անհրաժեշտ է, որ նայի իր խորքին եւ վերադասաւորէ իր մարտաւարութիւնը:

ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՑԱՆՑԵՐ

Դ. նիստը կը կրէր «Լրատուութիւնը եւ ընկերային ցանցերը» խորագիրը: Այս նիստով հանդէս եկան չորս գեկուցաբերներ՝ Գայիանէ Առաքելեան, Սաթիկ Սէյրանեան, Գեղամ Մանուկեան եւ Աբօ Չափարեան, իսկ նիստին ատենապետեց Զաւէն Թորիկեան:

Ամերիկահայ «Հայրենիք»ի գլխաւոր խմբագիր՝ Զաւէն Թորիկեան հակիրճ տողերու մէջ ներկայացուց վերնագրումի ու էջադրումի կարեւորութիւնը եւ անոր ստեղծած կացութիւնը՝ դիտել տալով, որ վերոնշեալներու գծով կատարուած որեւէ անուշադրական սխալ կամ դիտմամբ կատարուած դասաւորում կրնայ հակաքարոզչութեան տանիլ:

«Նոյան տապան» կեդրոնի խմբագիր՝ Գայիանէ Առաքելեան ներկայացուց «Եռութիւնպեան եւ Ֆէյսպուքեան հեռարձակումները՝ իբրեւ «մետիա»ի անկախութեան նոր գործիք եւ հնարաւորութիւն» նիւթը, ուր անդրադարձաւ մամուլի տնտեսական ազատութեան կարեւորութեան ու ընկերային ցանցերուն ընծայած տարածքին եւ նշեց, որ եթէ անցեալին խմբագիրները կ'որոշէին մամուլի բովանդակութիւնը, ապա ներկայիս ընկերային ցանցերը կը կատարեն այդ մէկը: Ան ըսաւ, որ համացանցի ընձեռած հնարաւորութիւններուն գուզահեռ լրատուամիջոցները՝ իրենց խմբագիրներու կողքին, սկսած են ունենալ իրենց ընկերային ցանցերուն խմբագիրները, մինչ այդ մէկը կրնայ նպաստաւոր ըլլալ, կրնայ նաեւ լծակ ըլլալ ապատեղեկատուութեան: Առաքելեան լայնօրէն անդրադարձաւ գովազդային դրութեան իբրեւ տնտեսական անկախութիւն եւ հետեւաբար մամուլի անկախութիւն պարզեւող միջոց ու բացատրեց, թէ համացանցային գովազդները ունին իրենց յատուկ մեթոտները, որոնք մեքենայաբար կը կատարեն գովազդներուն տարածումը: Ան դիտել տուաւ, որ իմաստութիւն պէտք է ունենալ լաւ կերպով տիրպետելու այս նոր խաղի օրէնքներուն եւ առաջարկեց ստեղծել գովազդային միացեալ հարթակ, որ հաւաքելով գովազդները կը տարածէ աշխարհի չորս ծագերուն տարածուած հայկական լրատուամիջոցներուն եւ հետեւաբար կը բազմապատկէ տնտեսական անկախութեան հնարաւորութիւնները:

«168 Ժամ»ի խմբագիր եւ Հայաստանի Ժուռնալիստներու միութեան նախագահ՝ Սաթիկ Սէյրանեան ներկայացուց «Հայաստանեան մամուլը թաւշեայ իրադարձութիւններէն ետք, մարտահրաւէրներ» նիւթը, ուր անդրադարձաւ Հայաստանի մէջ ստեղծուած վերջին քաղաքական կացութեան ազդեցութիւնը Հայաստանի լրագրութեան դաշտին վրայ, ի մասնաւորի անհանդուրժողական միջնո-

լորտը: Ան մանրամասն թուեց այն հիմնական դէպքերը, որոնք ծրագրուած կերպով ապատեղեկատուութիւն եւ մամուլի գործիչներու դէմ ատելութիւն կը սերմանեն, որպէսզի լռեցնեն չորրորդ իշխանութեան ձայնը: Այս միջոցառումը սակայն չի փարատիր, որովհետեւ իշխանութիւնները ո՛չ միայն չեն սաստեր, այլեւ սատար կը հանդիսանան անոնց տարածման: Ներկայիս Հայաստանի մէջ կը տիրէ այն մտավախութիւնը, որ գրաքննութեան պատճառով լարատուամիջոցները դադրին գործելէ:

«Նրկիր մետիա» հեռուստաընկերութեան լրատուական եւ հասարակական-քաղաքական հաղորդումներու տնօրէն Գեղամ Մանուկեան խօսեցաւ «Ամբողջական փոխճանաչման խնդիրը հայկական մամուլին մէջ» նիւթին մասին, ուր զիտել տուաւ, որ մամուլը կարգ մը խնդիրներ կ'արժարծէ ընտրողական մօտեցումով եւ, հետեւաբար, հոն կը պակսի իսկական փոխճանաչումը: Ժողովականներուն ուշադրութեան յանձնելով երկու օրինակներ՝ մէկը՝ Հայաստանեան մամուլին արցախեան մամուլին հանդէպ ունեցած վերաբերմունքը, ուր վերջինս կը սահմանափակուի միայն արցախեան գոյապայքարին ծիրի մէջ — ի դէպ նոյնը կարելի է ըսել նաեւ սփիւռքեան լրատուամիջոցներուն մասին — իսկ միւսը՝ Սուրիոյ պատերազմի ընթացքին հայաստանեան մամուլին կողմէն լրատուութեան ընթացքին պարզուած կացութիւնը, ուր յատկօրէն երեւան ելաւ անգիտութիւնը Սուրիոյ ներքին քաղաքականութեան հանդէպ: Այս առումով, Մանուկեան ախտաճանաչում կատարելով մատնանշեց, թէ խնդիրը կը կայանայ իրար անճանաչելիութեան եւ հայաստանեան մամուլին՝ հայկական միւս լրատուամիջոցներու հանդէպ վանողական մօտեցումին մէջ: Ան իր խօսքը եզրափակեց հարց տալով, թէ արդեօք կարելի՞ է, որ իւրաքանչիւր հայ լրատուամիջոց իր վրայ առնէ հայկական աշխարհը յիարժէք ներկայացնելու պատասխանատուութիւնը:

«Արմինիոն Լայֆ» եւ հայալեզու «Հայ կեանք» շաբաթաթերթի գլխաւոր խմբագիր՝ Արօ Չափարեան ներկայացուց «Ազատ մամուլին դերը եւ առաքելութիւնը արագընթաց փոփոխութեան ենթակայ տեղեկատուական դաշտին մէջ» նիւթը: Ան ընդգծեց մամուլի դերակատարութեան եւ ընթերցողին արթնութեան եւ սուտը ճշմարիտէն զանազանելու հարցը ու զիտել տուաւ, որ մամուլը նաեւ զարգացման աղբիւր է: Ան ըսաւ, որ այս իմաստով գիտակից հայ լրագրողին ու խմբագրողին վիճակուած է նախ ընդունիլ, թէ հայ մամուլը հայ մարդուն եւ ընթերցողին համար առողջ եւ ռազմավարական մտածելակերպի զարգացման կարեւոր աղբիւր է ու շարունակեց հարց տալով, թէ արդեօ՞ք հայ մամուլը պէտք է ընթերցողը քաջատեղեակ պահէ հայկական ներքին խնդիրներուն մասին եւ կամ արդեօք կա՞յ ներքին անարդարութիւն եւ թափանցիկութեան պակաս: Չափարեան առաջարկեց, որ հայ մամուլին, ընթերցողին եւ հայկական կազմակերպութիւններուն միջեւ սրտբաց երկխօսութիւն ըլլայ յօգուտ հայրենիքին հզօրացման եւ աշխարհասփիւռ ժողովուրդին անվտանգութեան, որ հայկական ներքին եւ արտաքին հրամայականներուն դիմակայման կարեւորագոյն օղակներէն մէկն է:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՍՏԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ե. նիստը կը կրէր «Տեղեկատուական անվտանգութիւնը եւ լրատուութեան հաւաստիութիւնը» խորագիրը: Այս նիստին առնչուած «Արա Պուլուգեան եւ զեկոյցներ ներկայացուցին՝ Նորեկ Գասպարեան, Արա Գոչունեան եւ Թաթուլ Յակոբեան:

«Ապառաժ» թերթի խմբագիր Արա Պուլուգեան դիտել տուաւ, որ տեղեկատուութիւնը գէնք է նաեւ, ուստի կարելի է օգտագործել գայն քաղաքական, ազգային եւ տարբեր նպատակներով եւս՝ միշտ յարգելով կարմիր գիծերը, որոնց շրջանցումը նոր վտանգներու դէմ յանդիման կրնայ դնել մեզ: Ան լուսարձակի տակ առաւ այն երեւոյթը, որ ներկայ համաշխարհայնացած աշխարհին մէջ կայ բաց համակարգ եւ ամէն մարդ կրնայ տեղեկատուական դաշտ ստեղծել՝ անկախ որակէն, ուստի հաւաստիութիւնը կը պակսի, իսկ հարցականները կ'աւելնան: Այս առումով, ան կարեւոր նկատեց լրատուամիջոցներուն դերը՝ ուղղորդելու եւ ճիշդը ներկայացնելու առումով:

«Ազատ Արցախ» թերթի գլխաւոր խմբագիր՝ Նորեկ Գասպարեան ներկայացուց «Սեփական ստորագրութեան հաւաստիութիւնը» նիւթը եւ դիտել տուաւ, որ լրագրողները յաճախ սովորութեան վերածած են թշնամիները փնտռել ներքին ճակատի վրայ՝ բոլորն ալ պատրաստ ըլլալով ղեկավարի դեր ստանձնելու, ինչ որ կրնայ վնասակար ըլլալ ընդհանուր շահերուն: Գասպարեան շեշտը դրաւ քառօրեայ պատերազմին ընթացքին լրագրութեան ասպարէզին մէջ գործողներուն զգօնութեան, միասնականութեան եւ շինիչ դերակատարութեան վրայ՝ հաստատելով, որ անոնք փաստեցին, թէ խօսքը գէնքի ուժգնութիւն ունի, ուստի պէտք է լաւապէս տիրապետել անոր եւ գիտակցիլ, որ այլապէս անիկա կրնայ հակառակ ազդեցութիւն ունենալ: Զեկուցաբերին համաձայն, դասական լրագրութիւնը անիմաստ էր այդ օրերուն, որովհետեւ կարեւոր էր գետնի վրայ լրագրող ըլլալը: Ժողովուրդին, զինուորին, նահատակներու պարագաներուն կողքին ըլլալը ու անոնց ոգի, հաւատք ու ներշնչում փոխանցելը:

«Արմենիա Թի. Վի.»-ի լրատուական բաժանմունքի ղեկավար՝ Արտակ Ալեքսանեան անդրադարձաւ «Տեղեկատուութեան անվտանգութիւններու լրատուութեան հաւաստիութիւնը հեռարձակուող մամուլին մէջ» նիւթի մասին: Ան դիտել տուաւ, որ պատկերասփռուող լրատուամիջոցներուն պարագան ամբողջովին տարբեր է տպագիր կամ գրաւոր մամուլէն, որովհետեւ հոն օրէնքները, գործելաոճը, պայմաններն ու կարելիութիւնները տարբեր են: Զեկուցաբերին համաձայն, հեռարձակուող մամուլին մէջ կասկածելի, ոչ ստուգուած լուրերը տեղ չունին, որովհետեւ նման քայլ մը ներքին ճակատի վրայ կրնայ անտեղի ցնցում յառաջացնել, իսկ արտաքին ճակատի վրայ՝ տարածել ոչ հաւաստի լուրեր, ինչպէս նաեւ ծառայել թշնամիին, որ կրնայ իր փափաքներուն համաձայն օգտագործել սփռուածը: Ալեքսանեան շեշտեց, որ պէտք է միշտ գիտակցիլ, որ թշնամին կը դիտէ մեր կայանները, ուստի զգուշ պէտք է ըլլալ, օրինակ՝ Արցախի ներքաղաքական խնդիրները մեծապէս լուսարձակի տակ չբերել, որովհետեւ անիկա լա-

ւապէս կը ծառայէ Ազգայնականներին: Առ այդ, ան հրամայական նկատեց խելամիտ, արհեստավարժ եւ պատասխանատու մամուլ ըլլալը: Խօսքը եզրափակելով, ան լրատուական դաշտին հիմնական դժուարութիւններէն մէկը նկատեց մարդուժի պատրաստութիւնը:

Պոլսոյ «Փամանակ» թերթի խմբագիր՝ Արա Գոչունեան ներկայացուց «Հայ մամուլը իբրեւ աշխարհատարած ցանց» նիւթը: Ան շեշտեց, որ այսօր աշխարհով մէկ սփռուած ըլլալով, իւրաքանչիւրը ունի իր աշխատելադաշտը, սակայն անհրաժեշտ նկատեց տարբեր որակի ու մակարդակի ցանցի ստեղծման աշխատանքի լծուիլը: Այս ծիրին մէջ ալ ան դիտել տուաւ, թէ լրագրողներու համախմբումները պէտք է որակական փոփոխութեան ենթարկել, տեսականէն փոխադրուել գործնական դաշտ, յառաջացնել միաւորում մը, որ մասնագիտական օրակարգ ու առաջադրանք պիտի ունենայ: Գոչունեան ըսաւ, թէ միասնաբար պէտք է գործենք մարդուժի պատրաստութեան, գովազդներու ապահովման, լեզուի պահպանման ուղղութեամբ՝ արեւմտահայերէնի ճակատագիրին տէրը միայն Սփիւռքը չնկատելով: Առաջարկեց նաեւ ձեռնարկել պտոյտներ՝ Հայաստան-Սփիւռք եւ Սփիւռք-Սփիւռք ճանաչողութեան նպատակով: Արա Գոչունեան շեշտեց, որ հայաստանեան լրատուամիջոցները պէտք է նախանձախնդիր ըլլան սփիւռքահայութեան վերաբերող զգայուն նիւթերու լուսաբանման ընթացքին՝ միշտ հիմնուելով հաւաստի աղբիւրներու վրայ, որպէսզի լարուած վիճակները չհրահրեն ակելիով եւ աղաւաղուած տեղեկութիւն չտարածեն:

«Անի կեդրոն»ի տնօրէն՝ Թաթուլ Յակոբեան անդրադարձաւ «Արցախին մէջ հող յանձնելու թեման հայկական լրատուամիջոցներու մէջ» նիւթի մասին, որ յաճախ օգտագործուած է անհարկի ատելութիւն սերմանելու այս կամ այն դեկավարին դէմ, գայն քննադատելու եւ անոր դէմ անվստահութիւն ստեղծելու: Ան շեշտեց, որ Արցախի հողային գիջումներուն վերաբերող լուրերուն մէջ կան իրական ու ոչ իրականը՝ իրականութիւն է, որ դարաբաղեան տագնապի լուծման առնչուող բանակցութիւններուն ընթացքին (տարբեր տարիներուն) քննարկումի նիւթ եղած են որոշ շրջաններու յանձնման պարագան, սակայն այս բոլորին մեկնաբանման ձեւերն ու լուրի փոխանցման ոճերը կը տարբերին՝ իւրաքանչիւր թերթի որդեգրած քաղաքականութենէն մեկնած: Թաթուլ Յակոբեան դիտել տուաւ, որ այս միջոցները ներհայկական տիրոջութիւն մէջ բանավէճի եւ կառուցողական բանավէճի առիթ չի ձգեր, իսկ «հող ծախելու» մեղադրանքով տարբեր դեկավարներ պատասխանատու նկատելը անպայման իր անդրադարձը կ'ունենայ անոնց վրայ:

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ՁԵՒԱՒՈՐՈՒՄ

Ձ. նիստը կը կրէր «Համահայկական խնդիրներ եւ միջազգային հանրային կարծիքի ձեւաւորում» խորագիրը: Սեւակ Յակոբեանի ատենապետութեամբ այս նիստին ելոյթ ունեցան՝ Աննա Կարապետեան, Արտաշէս Շահպաղեան եւ Ռոպէր Աթթարեան:

Լիբանանահայ «Զարթօնք» օրաթերթի խմբագիր՝ Սեւակ Յակոբեան խօսեցաւ արտաքին եւ ներքին ճակատի վրայ հայաստանեան եւ սփիւռքահայ լրատուամիջոցներուն ունեցած դերակատարութեան մասին՝ շեշտելով, որ մանրամասնութիւններով զբաղելու եւ անոնցմով տարուելու փոխարէն, պէտք է թափանցել խորքային հարցերուն էութեան մէջ եւ ըստ այնմ աշխատանքի լծուիլ՝ միասնաբար եւ համակարգուած կերպով:

Զեխիահայ «Օրեր» կայքի խմբագիր՝ Աննա Կարապետեան լուսարձակի տակ առաւ «Համացանցային կայքէջեր եւ մամուլի խնդիրներ»ը՝ յայտնելով, որ լրատուական միջոցներու տեղեկատուութիւնը ունի երեք բաժին՝ հայերէնով լուրեր, օտար լեզուով լուրեր, որոնք կ'ընթերցուին հայերէն չգիտցող հայերուն կողմէ, եւ օտար լեզուով հայկական լուրեր, որոնց թիրախը օտար հանրային կարծիքն է: Ան յատկապէս անդրադարձաւ այն իրողութեան, որ թշնամին մեզի դէմ կազմակերպուած եւ հետեւողական աշխատանք կը տանի լրատուական դաշտերուն մէջ, ուստի մենք ալ կոչուած ենք մշակուած լրատուական ցանց ունենալու, ստեղծելու համակարգող-վերլուծական կեդրոն, որ պիտի ճշդէ հայկական ազգային լրատուական քաղաքականութիւնը: Կարապետեանի համաձայն, այս կառոյցը նաեւ պարտականութիւն պիտի ունենայ ներքին մակարդակէն արտաքին՝ միջազգային բեմահարթակ բարձրացնելու մեր խնդիրները: Աւարտին, ան նշեց, որ հայկական լրատուամիջոցներուն աշխատանքը շատ աւելի արդիւնաւէտ կ'ըլլայ, եթէ տարակարծութիւններու խորացման փոխարէն հարցերը միասնաբար լուծելու նախաձեռնեն անոնք:

«Դրօշակ» խմբագրակազմէն՝ Արտաշէս Շահպաղեան խօսեցաւ «Միասնական հայ մամուլը համահայկական խնդիրների հետապնդման ճակատում» նիւթին մասին: Ան շեշտեց, որ Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիասնութեան փարոսը պէտք է իր դերը ունենայ նաեւ հայկական լրատուադաշտին մէջ՝ նշելով, որ ատիկա կարելի է, իսկ փաստը՝ Սուրիոյ պատերազմական վիճակին մէջ գտնուող հայութեան ապրած վիճակին, Քեսապի գրաւումին արձագանգելու ատեն որդեգրուած համահայկական ուղեգիծն էր, որ իր շինիչ դերակատարութիւնը ունեցաւ նաեւ արտաքին աշխարհին վրայ ազդելու առումով: Շահպաղեան լուսարձակի տակ առաւ այն իրողութիւնը, որ հայ մամուլը համազգային խօսափող է, ուստի պէտք է լաւապէս ու ճիշդ ձեւով գործէ, հասնի միջազգային հարթակներու, կարծիք ձեւաւորէ, միանայ համազգային հարցերու շուրջ, հանդիսանայ համահայկական ճակատ: Զեկուցաբերը ըսաւ, որ պէտք է արժեւորել ներուժը, ինքնակամ վար չղնել այդ գէնքը, առանց որուն կը դադրինք մեր առաքելութիւնը կատարելու կարողութենէն:

«Ռատիօ Վատիկան» հայկական բաժնի պատասխանատու՝ Ռոպէր Աթթարեան լուսարձակի տակ առաւ «Հանրային կարծիքի ձեւաւորումը եկեղեցական միջավայրին մէջ. փորձեր եւ ձեռքբերումներ» նիւթը եւ ներկայացուց Իտալիոյ մէջ իրենց կողմէ կատարուած ու յաջողած նախաձեռնութիւնը, որ կը միտէր եկեղեցւոյ ճամբով հասնիլ հանրային կարծիքին: Անոր համաձայն, հայութեան եւ Հայոց Յեղասպանութեան մասին իտալացիները իրազեկ դարձնելու առաջադ-

րանքով դիմում կատարուած է խտալական հոգեւոր կառույցներուն՝ խնդրելով, որ 24 Ապրիլի մօտիկ Կիրակի օրը Հայոց Յեղասպանութեան նահատակներուն յիշատակը ոգեկոչուի, ինչ որ ո՛չ միայն լայն ընդառաջում գտաւ, այլ նաեւ այսօր պետական մակարդակով Հայոց Յեղասպանութեան վերաբերող օրէնքներու որդեգրման հասաւ արդէն: Ասիկա դուռ բացաւ թերթերուն կողմէ այս մասին հարցազրոյցներ եւ լրատուութիւն պատրաստելու: Աթթարեան շեշտեց, որ նման նախաձեռնութիւն յաջողցնելու համար պէտք է լաւատեղեակ ըլլալ տուեալ միջավայրին եւ ատոր համաձայն քայլերու դիմել, որպէսզի կարելի ըլլայ ընդունելի եւ ընկալելի դառնալ:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԴԵՐԸ ՀԱՅ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՄԷՁ.
ԼԵՁՈՒ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

Է. նիստը կը կրէր «Հայ մամուլի դերը հայ ինքնութեան պահպանման մէջ լեզու եւ մշակոյթ» խորագիրը: Այս նիստին զեկուցեցին՝ Հրաչ Սէփէթճեան, Յակոբ Պալեան, Վարուժան Արք. Հերկելեան եւ Աւեստիս Փօշոյլեան, իսկ ատենապետեց՝ Անի Եփրեմեան:

Լիբանանահայ «Արարատ» օրաթերթի տնօրէն՝ Անի Եփրեմեան յայտնեց, որ հայ կեանքի հայելին է հայ մամուլը, մեր հաւաքական խիղճին ձայնը, նաեւ յուսատու փարոսը, որ պէտք է դէպի ապահով եւ առողջ ափ առաջնորդէ ժողովուրդը: Անոր համաձայն, թէեւ այսօր սուկնի նման բուսած են բազմաթիւ լրատուամիջոցներ, որոնք ոչ հաւաստի եւ անորակ լուրեր կը հաղորդեն, բայց եւ այնպէս պատասխանատու մամուլին դերը կը մնայ անփոխարինելի, որովհետեւ անոր համար այս աշխատանքը առաքելութիւն է, ոչ թէ գործարարութիւն: Առ այդ, Եփրեմեան դիտել տուաւ, որ, հակառակ բազում դժուարութիւններու, ազգային նկարագիր կերտելու, լեզու եւ մշակոյթ պահպանելու մամուլի առաքելութեան ճամբուն վրայ նուիրեալները կը մնան կառչած իրենց գործին:

«Նոր Օր»ի խմբագիր՝ Հրաչ Սէփէթճեան ներկայացուց «Արեւմտահայերէնի խնդիրները եւ այսօրուան հայ մամուլը» նիւթը: Ան դիտել տուաւ, որ արեւմտահայերէնին կենդանի մնալուն միջավայրերն են տունը, դպրոցը, եկեղեցին եւ մամուլը՝ նշելով, որ այսօր որոշ նահանջ կայ ամենուրեք, թէեւ տարածաշրջանի համաձայն անկումի այդ մակարդակը կը տարբերի: Նշելով, որ սփիւռքահայ մամուլին պարագան տարբեր է, որովհետեւ իր ոտքին տակ չունի հայրենի հողը եւ պետութիւն մը, Սէփէթճեան յայտնեց, որ լեզուն պէտք է հարստացնել: Ուստի, ան առաջարկեց ստեղծել համակարգող եւ մնալուն յանձնախումբ մը, որ այս առընչութեամբ աշխատանք տանի: Նաեւ նշեց, որ պէտք է նկատի ունենալ սերնդափոխութիւնը եւ ճիգ թափել նորօրեայ զարգացումներուն ու արհեստագիտութեան հետ քայլ պահելով՝ պահպանել արեւմտահայերէնը, զայն մատչելի դարձնել նոր սերունդներուն: Զեկուցաբերը անհրաժեշտ նկատեց Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ մէկ գրելաձեւ որդեգրելու նպատակով ստեղծել մարմին մը՝ մասնագէտներէ կազմուած, որ պիտի սերտէ այս պարագան:

Հրապարակագիր Յակոբ Պալեանի նիւթն էր «Հայ մամուլը (հայաբարբառ եւ օտարաբարբառ)՝ յանձնառու ինքնութեան պատուանդան»։ Ան ըսաւ, որ ինքնութեան պահպանման համար գրաւոր եւ մնայուն մամուլը կարեւոր է՝ անդրադառնալով ընդհանրապէս մամուլին եւ լրագրողի կերպարին։ Պալեան շեշտը դրաւ յատկապէս հայ մամուլին վրայ՝ շեշտելով, որ ան պէտք է պահպանէ առարկայականութիւնն ու բարոյական ըմբռնումը, մանաւանդ որ ունի ընկերային-քաղաքական կարեւոր դեր, կը հանդիսանայ ինքնութեան, մշակոյթի, լեզուի պահպանման կռուան, ուստի պէտք է հասնի իւրաքանչիւր ընտանիքի։ Ըստ զեկուցաբերին, որդեգրելով մարդորսական քաղաքականութիւն, օտարաբարբառ դարձրնելով հայ մամուլը, ինքնութեան կորուստի անցումային շրջան մը բացինք, ազգային լեզուէ եւ մշակոյթէ խորթացումը ընդունելի նկատեցինք՝ շեշտելով, որ օտարալեզու մամուլը պէտք է օտարին հետ խօսելու միայն ծառայէ։ Պալեան ըսաւ, որ ժամանակին հետ քայլ պահելով հանդերձ, հայկական մամուլը որակով եւ բովանդակութեամբ պէտք է ըլլայ այնպէս, որ ընթերցողը կարիք չզգայ օտար թերթի դիմելու։

Գերշ. Տ. Վարուժան Արք. Հերկեյեան ներկայացուց «Եկեղեցական մամուլը ի սպաս հայ լեզուի եւ մշակոյթի պահպանման եւ զարգացման» նիւթը։ Սրբազանը դիտել տուաւ, որ առողջ ժողովուրդ կը նշանակէ առողջ ոգի, առողջ միտք, ինչպէս նաեւ առողջ վարք ու լեզու, որոնք կ'ապահովեն առողջ գալիք ու ապագայ, իսկ հոգեւոր գրականութիւնը չի սահմանափակուիր Աստուածաշունչի եւ Աւետարանի դասերով կամ սուրբերու կեանքէն օրինակներ քաղելով, այլ հոն կը թարգմանուի Աւետարանի ոգին, որ ուղղակի ու անուղղակի կերպով ենթահոգ կը հանդիսանայ հայ մարդակերտումին։ Սրբազանը դիտել տուաւ, որ իւրաքանչիւր մամուլ դպրոց մըն է, եւ մեծ եղաւ հոգեւոր մամուլին դերն ու պատասխանատուութիւնը մամուլի ճամբով ժողովուրդի հոգեկան աշխարհին կերտման մէջ։ Սրբազանը անդրադարձաւ Երուսաղէմի պատրիարքութեան «Սիրոն» եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան «Հասկ» պաշտօնաթերթերուն՝ իբրեւ եկեղեցական գլխաւոր հաստատութիւններու պաշտօնաթերթեր եւ մասամբ մըն ալ «Արծիւ» ամսաթերթին, ու դիտել տուաւ, որ ճիշդ է, թէ անոնց նիւթերը մասամբ գոտ կրօնական շահեկան քարոզներ ու աստուածաշնչական եւ այլ հոգեւոր գրական մեկնութիւններ են, բայց անոնք եւս մարդակերտման աղերս ունին հայապահպանման հետ։ Սրբազանը իր խօսքը աւարտեց հարց տալով, թէ եթէ ուժը կը միաւորէ մեզ, ապա ո՛ւր է այդ միաւորումը, ու ըսաւ, որ դարձած ենք անհատական իշխանութիւններ ու իրարամերժ ենք, որոնց պատճառով լեզուն անկում կ'ապրի, եւ հոգեկան արժէքները կը լճանան։

«Արարատ» օրաթերթի խմբագիր՝ Աւետիս Փօշոյլեան անդրադարձաւ «Մամուլը, լեզուն եւ մշակոյթը» նիւթի մասին։ Ան հաստատեց, որ մամուլը, լեզուն եւ մշակոյթը անքակտելի են՝ յատկապէս լուսարձակի տակ առնելով մամուլին դերակատարութիւնը մայրենիին եւ մշակութային արժէքներու պահպանման մէջ։ Ապա անդրադարձաւ այն երեւոյթին, որ այսօր մամուլի լեզուն երկրնտրանքի առջեւ է՝ կա՛մ բարձրորակ լեզու, որ կրնայ մատչելի չըլլալ նոր սերունդին, կա՛մ

անորակ, պարզունակ լեզու, որ ընդունելի կրնայ չըլլալ ընթերցողներու զանգուլակին կողմէ: Ան անհրաժեշտ նկատեց, որ հզօր ուժ ունեցող լեզուն ըլլայ ճկուն, հայուժիւնը իրարու կապելու ծառայէ եւ ոչ հեռացնելու, ինչպէս է իրականութիւնը այսօր հայրենի մամուլին, որուն լեզուն շատ հեռու է սփիւռքահայուն մտաչելի ըլլալէ, որովհետեւ լի է օտարաբանութեամբ եւ խորթ բառերով: Փօշողլեան շեշտեց, որ մամուլը առաքելութիւն է լեզուին եւ մշակոյթին նկատմամբ:

**ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼՆ ՈՒ ԲԱԶՄԱԿԱՐԾՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ.
ԽՕՍՔԻ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ**

Ը. նիստը կը կրէր «Հայ մամուլն ու բազմակարծութեան կարեւորութիւնը-խօսքի ազատութեան խնդիրներ» խորագիրը:

Նիստին ատենապետն էր «Նրկիր մետիա» հեռուստարնկերութեան գործադիր տնօրէն՝ Դաւիթ Յակոբեան: Ան յայտնեց, թէ իբրեւ աշխարհասփիւռ ժողովուրդ, որ կ'ապրի տարբեր երկիրներու մէջ, հայկական մամուլը եւս ունի տուեալ երկրին համապատասխան պայմանները, պահանջները, առաջադրանքները, պատասխանատուութիւնները: Ան շեշտեց, որ Հայաստանի մէջ միշտ ալ մամուլ ազատութիւն գոյութիւն ունեցած է, մանաւանդ անոնց համար, որոնք ազատութիւն ունին իրենց էութեան մէջ եւ պարկեշտ են՝ աւելցնելով, որ պէտք է միշտ յարգել չափն ու սահմանը, խօսքի ուժին գիտակցիլ եւ զայն համապատասխան օգտագործել:

«Հրապարակ» թերթի գլխաւոր խմբագիր՝ Արմինէ Օհանեան ներկայացուց «Խօսքի ազատութեան կայացման 30-ամեայ ուղին. հանրային աջակցութիւն եւ իշխանութեան դիմադրութիւն» նիւթը: Ան ըսաւ, թէ 30 տարուան ուղին բաւական բարդ եղած է, լի դժուարութիւններով, սակայն իւրաքանչիւր փուլի ալ կարելի եղած է տարբեր ձեւերով լուծումներ ու ելքեր գտնել: Օհանեան խօսեցաւ հիմնական երեք ժամանակաշրջաններու մասին՝ Խորհրդային տարիներ, երբ անազատութեան եւ վախի մթնոլորտ կը տիրէր, 1991-էն ետք, երբ ազատութեան գինն ու արժէքը գիտցան ո՛չ միայն լրագրողները, այլ նաեւ ժողովուրդը: Ան խօսեցաւ նաեւ Հայաստանի նախկին նախագահ՝ Լեւոն Տէր Պետրոսեանի կողմէ Հայաստանի մէջ Դաշնակցութիւնը արգիլելու եւ դաշնակցական մամուլը փակելու մասին՝ հաստատելով, որ անիկա մեծ հարուած էր, որովհետեւ թշնամական վերաբերումի կ'ենթարկուէին կուսակցութիւնն ու անոր օրկանները, խօսքի ազատութիւնը: Ապա, գեկուցաբերը անդրադառնալով վերջին տարիներուն, յատկապէս Հայաստանի ժողովրդային շարժումին յաջորդած ժամանակաշրջանին մամուլին մէջ պարզուած պատկերին, ըսաւ, որ հայաստանեան մամուլին մէջ մեծ անկում կայ, ժամանակը իր պահանջները կը պարտադրէ, տպագիր մամուլը ճգնաժամի մէջ է:

Հայէպահայ «Գանձասար» թերթի խմբագիր՝ Զարմիկ Պօղիկեան խօսեցաւ «Ազատ խօսքի ընկալման հարցեր»ուն մասին՝ նախ անդրադառնալով սփիւռքահայ մամուլի յառաջացման ու զարգացման տուն տուած պատճառներուն, անցած ուղիին: Ան նշեց, թէ սփիւռքահայ մամուլը միշտ ալ ունեցած է ազատ

խօսելու եւ գործելու տարածք, նպատակ ունեցած է քննական միտք պատրաստել, մշակույթ ու լեզու պահպանելու եւ տարածել: Ապա ան անդրադարձաւ ազատ խօսքի ընկալման տարբեր երեսներու, քննադատելու եւ քննադատութիւն ընդունելու երեւոյթներուն՝ շեշտելով, որ այսօր համացանցային աշխարհին մէջ կարելի է կաշկանդումներ դնել, այլ միշտ առկայ է կարծիքն ու հակակարծիքը: Պօղիկեան հաստատեց, որ բոլոր պարագաներուն ալ պէտք է քաղաքավարական սկզբունքները պահել, խորքային քննարկում կատարել, սրտբաց խօսիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ շինիչ արդիւնքներու հասնիլ:

«Պայքար» շաբաթաթերթի գլխաւոր խմբագիր՝ Երուանդ Ազատեանի նիւթն էր «Նշումներ սփիւռքահայ մամուլին մասին»: Ան ըսաւ, թէ մամուլին դերը միայն իրադարձութիւններուն մասին իրագեկել է, այլ անկէ անդին է, համախմբել է ընթերցողը հաւաքական որոշ նպատակներու շուրջ, մղիչ ուժ հանդիսանալ եւ հայութեան ձգտումներուն ծանօթացնել: Ապա, սփիւռքահայ մամուլին մասին մանրամասն տուեալներ ներկայացուց՝ զայն բաժնելով երկու գլխաւոր խումբերու. կուսակցական մամուլ եւ անկախ-այլընտրանքային մամուլ: Կուսակցական մամուլի պարագային, ան նշեց տարբերութիւնները, կուսակցական պատկանելիութեան համաձայն, ինչպէս նաեւ հասարակաց գիծերը՝ Հայ Դատի հետապնդում, Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչում, միացեալ նպատակներու շուրջ համախմբուածութիւն: Ան հաստատեց, որ կուսակցական մամուլը անկախէն կը տարբերի իր երկարակեցութեամբ, իսկ անկախի պարագային անդրադարձաւ անոր ունեցած յատկութիւններուն, որոնց մէջ հիմնականօրէն անհատական փափաքներն ու ուղղուածութիւնը տիրական են:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՁԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թ. Նիստը կը կրէր «Հայ մամուլը եւ ազգային պահանջատիրութիւնը» խորագիրը:

Այս նիստին ատենապետեց՝ Սեդա Խտրչեան եւ Ելոյթ ունեցան՝ Յակոբ Ասատրեան, Արամ Շահնազարեան եւ Նազարէթ Պէրպէրեան:

Խտրչեան անդրադարձաւ մամուլին դերակատարութեան՝ ընդհանրապէս հայկական ինքնութեան պահպանման եւ Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն մէջ: Ան դիտել տուաւ, որ մամուլը պետութեան կամ կազմակերպութեան մը թաքուն կարողութեամբ օժտուած գէնքն է, կը բազմապատկէ եւ դէպի պատերազմ կ'առաջնորդէ զանգուածներ: Ասկէ մեկնելով՝ ան դիտել տուաւ, թէ հայ մամուլի պատասխանատուները պարտին գիտակցիլ իրենց դերակատարութեան եւ այդ հիման վրայ գործել ու առաջնորդել ժողովուրդը:

«Օրեր» ամսագրի խմբագիր՝ Յակոբ Ասատրեան ներկայացուց «Հայ մամուլի մարտահրաւէրները. սփիւռքահայ մամուլի հիմնադրամի անհրաժեշտութիւնը» նիւթը: Ան անդրադարձաւ հայ մամուլի մարտահրաւէրներուն՝ մէջբերելով 10 տարի առաջ «Օրեր» ամսագրին մէջ տպագրուած հայ մամուլի խմբագիրներուն կարծիքները, որոնք տակաւին կը շարունակեն մնալ նոյնը: Անոր համաձայն, Հայաստանի խմբագիրները նշած են խօսքի ազատութեան, մամուլի սեփականա-

տէրերու եւ լրագրողական պատրաստութեան խնդիրները, իսկ սփիւռքահայ խմբագիրները՝ հայատառ մամուլի լեզուի պահպանութեան եւ ֆինանսական հարցերը: Աստուեան առաջարկեց սփիւռքահայ մամուլի աջակցութեան հիմնադրամ ստեղծել, որպէսզի այդ դրամաշնորհները օժանդակեն հայ մամուլի գոյատեւման: Ան նշեց, որ այլ տարբերակ է նաեւ, որ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին միջոցներէն հայ մամուլին աջակցութիւն ցուցաբերուի:

Պարսկահայ «Այլք» օրաթերթի կայքի խմբագիր՝ Արամ Շահնազարեան, իբրեւ նիւթ ունեցաւ «Հայ մամուլի դերը պահանջատիրական պայքարի նպատակներու սահմանման, յստակացման եւ հանրահռչակման գործին մէջ»: Ան դիտել տուաւ, որ ընդհանրապէս Հայ Դատի պայքարի եւ պահանջատիրութեան ընկալման ոչ ճշգրիտ կամ ոչ ամբողջական մօտեցում գոյութիւն ունի՝ շեշտելով, որ պէտք է անպայման նկատի ունենալ մարդկային, տարածքային, քաղաքական, տնտեսական եւ իրաւական իրաւունքներու ամբողջական իւրացումը, բարոյական, նիւթական եւ հողային հատուցումը: Շահնազարեան շեշտը դրաւ Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ պահանջատիրական պայքարի ընկալման տարբերութիւններուն վրայ՝ մամուլը շատ յարմար եւ օգտակար հարթակ նկատելով այս թղթածրարի մանրամասն յստակացում ու ուղղութիւն տալու, երկխօսութեան թատերաբեմ ըլլալու՝ հասարակական եւ քաղաքական մակարդակներու վրայ: Զեկուցաբերը նաեւ անդրադարձաւ Միջին Արեւելքի վերջին տագնապներու լոյսին տակ շրջանի քարտէսը վերաձեւաւորելու մեծ հաւանականութեան՝ հաստատելով, որ հայութիւնը ազգովին պէտք է պատրաստ ըլլայ նման փոփոխութեան եւ լաւագոյնս օգտագործէ այս պատմական առիթը, իսկ այդ ուղիին վրայ մամուլը մեծ դերակատարութիւն ունի:

Հրապարակագիր Նազարէթ Պէրպէրեան ներկայացուց «Ազգակ»ի ներդրումը «Հայկական պահանջատիրութեան յղացքի տարագումին եւ գաղափարական հունաւորման մէջ» նիւթը: Ան հաստատեց, որ աւելի քան երկու դարու իր երթին ընթացքին հայ մամուլը անվեհեր յառաջապահն ու անդաւաճան դրօշակիրը հանդիսացած է ազգային-հասարակական եւ պետական-քաղաքական ինքնաճանաչման, ինքնահաստատման ու ազատագրութեան յաղթարշաւին՝ վերջին աւելի քան յիսուն տարիներուն յառաջամարտիկը հանդիսանալով հայ ազգային պահանջատիրութեան: Զեկուցաբերը շեշտեց, որ լիբանանահայ մամուլը ընդհանրապէս վճռորոշ դեր ունեցաւ Հայ Դատի հետապնդման յաղթարշաւին սկսելու, գայն վերանորոգելու եւ մարտունակ պահանջատիրութեամբ յառաջ մղելու գարթօնքին մէջ: Ապա, ան լուսարձակի տակ առաւ «Ազգակ»ի դերակատարութիւնը՝ մանրամասն անդրադառնալով ճակատագրական տարբեր ժամանակներու թերթին կատարած նախաձեռնութիւններուն, որոնք ծառայեցին ժողովուրդը իր պահանջատիրութեան մէջ սուզէն եւ փակ սրահներէն դէպի փողոց ու միջազգային ասպարէզ տանելու, պահանջատէր հայ հասարակութիւն, յստակապէս մարտունակ երիտասարդութիւն պատրաստելու, միտք կոփելու, հայապահպանման աշխատանք տանելու, Հայ Դատի քարոզչութիւն կատարելու, հայկական պահանջատիրութեան յղացքը բանաձեւելու եւ գաղափարաբանութիւնը տարածելու: Ն. Պէր-

պէջրեան հաստատեց, որ իր գործունէութեան ընթացքին «Ազդակ»ի ներդրումը վճռորոշ եղաւ համազգային շրջադարձային տարբեր պահերու:

Հայ Մամուլի Համահայկական Համագումարի իւրաքանչիւր նիստի աւարտին կատարուեցաւ քննարկում, իսկ վերջին նիստը՝ Ժ. նիստը յատկացուած էր մասնակիցներուն առաջարկներուն:

Համաժողովը փակուեցաւ Նորին Սրբութեան եզրափակիչ խօսքով:

«Հայ մամուլին նուիրուած համահայկական համագումարը իր աւարտին հասաւ: Արդարեւ, քննարկուած նիւթերը այնքան բազմազան էին ու այլազան, արծարծուած խնդիրները այնքան այժմէական էին ու հրատապ, հայ մամուլին դիմագրաւած մտահոգութիւններն ու մարտահրաւերները այնքան բազմաբնոյթ էին, մեր հայեցակէտերն ու արժեւորումները այնքան տարբեր էին, որ կարելի չէր երեք օրերու ժամանակամիջոցի ընթացքին զանոնք խոր վերլուծումի ենթարկել: Հետեւաբար, կարելի չէ համագումարի աշխատանքներուն եզրայանգում կատարել: Արդ, հայ մամուլի ներկային ու ապագային հետ աղերս ունեցող հարցերու քննարկումները անհրաժեշտ է որ շարունակուին: Համագումարի այս վերջին նիստին, կ'ուզեմ կարգ մը յիշեցումներ կատարել ու մտածումներ բաժնել ձեզի հետ յառաջատեսիլ հայեցակէտով:

1) Ամէն բանէ առաջ, կ'ուզեմ բարձրագոյն աստիճանի գոհունակութեամբ հաստատել, որ Հայաստանի, Արցախի ու Սփիւռքի զանազան շրջանակները ներկայացնող մամուլ մշակներուն միատեղ ներկայութիւնը Անթիլիասի մայրավանքին մէջ ինքնին պերճախօս վկայութիւն մըն է, որ ո՛չ միայն հայ մամուլի, այլ նաեւ հայ մամուլի ցամաքով մեր ազգն ու հայրենիքը յուզող խնդիրներուն մասին միասին խօսիլը, մտածելը, տագնապիլը եւ համագործակցութեան ցամաքներ որոնելը՝ հրամայական ու անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է ու միաժամանակ պարտաւորութիւն: Պատի՛ւ ձեզի, որ ձեր ներկայութեամբ ու գործօն մասնակցութեամբ մեր համահայկական մտահոգութեան կիզակէտերէն մէկը դարձուցիք հայ մամուլը:

2) Հակառակ մեր ունեցած տարբեր մօտեցումներուն, շեշտաւորումներուն ու հայեցակէտերուն, մենք իրարու հետ խօսեցանք անկեղծօրէն ու իրապաշտ մօտեցումով: Մեր տարբերութիւնները մեզ չառաջնորդեցին բեւեռացումներու, որովհետեւ մեր նպատակը նոյնն էր՝ հայրենիքի հզօրացումը եւ մեր ազգին ընդհանրական ու գերագոյն շահերու պաշտպանութիւնը, արժէքներու պահպանումը եւ իտէլիներու իրագործումը: Այս մօտեցումը պէտք է արմատանայ մեր մտածումներուն ու գործերուն մէջ ամէ՛ն տեղ ու բոլո՛ր մակարդակներու վրայ: Այլ ընտրանք չունինք:

3) Ամբողջութեամբ կը բաժնեմ ձեր արտայայտած մտահոգութիւնները, ձեր տագնապն ու սպասումը: Անոնք միայն ձերը չեն, այլ մեր բոլորինը: Հայ մամուլը մեզի համար, ըսի՛նք ու միշտ պիտի յիշեցնենք, սովորական լրատուական միջոց չէ, այլ սրբազան նպատակի լծուած առաքելութիւն է: Այս գիտակցութենէն մղուած, ներկայ տարին հռչակեցինք «Հայ Մամուլի Տարի»: Այս նախանձախնդրութենէն մեկնած, սոյն համահայկական համագումարը կազմակերպեցինք եւ բոլորս հաւաքական նոյն պատասխանատուութենէն մղուած խօսեցանք իրարու հետ՝ մամուլին դիմագրաւած

խնդիրներն ու մարտահրավերները դարձնելով մեր խորհրդածութիւններուն առանց-
քը: Որպէս առաջելութիւն, հայ մամուլը համահայկական արժէք կը ներկայացնէ եւ,
հետեւաբար, մեր սպասումն է, որ ան անվերապահօրէն վայելէ մեր հայրենիքին,
եկեղեցւոյ, կազմակերպութիւններուն ու մեր ազգին ջերմ հոգածութիւնն ու ամուր
գօրակցութիւնը:

4) Յանախ յիշեցիմք, որ հայ մամուլին առաջելութիւնը համապարփակ է եւ անոր
աշխատանքին ծիրը լայնատարած: Այս իրողութենէն մեկնելով, մեր բննարկած նիւ-
թերը եղան բազմաբնոյթ ու բազմատարածք, յանախ հեռու պահելով մեզ անհրաժեշտ
վերլուծումէ ու խորացումէ: Հետեւաբար, կարելի էր նկատեմք հրապարակային
դասախօսութիւններու, բանավէճերու, սեմինարներու ու յօդուածաշարքերու ցամ-
բով խորքային բննարկումի ենթարկել մամուլին առնչուած առաջնահերթ խնդիր-
ները: Մամուլ մշակներու առընթեր, պէտք է լսեմք նաեւ ժողովուրդը՝ անոր արժեւո-
րումը ու սպասումը: Ձմռոնանք, որ մամուլը առանց ժողովուրդի կը կորսնցնէ իր
գոյութեան պատճառը: Արդ, ներկայ համագումարը պէտք է շարունակուի այլ ձե-
ւերով:

5) Առանց ազատութեան, մամուլ գոյութիւն չունի: Մնայուն կերպով անդրա-
դարձանք մամուլի ազատութեան՝ շեշտելով գայն երաշխաւորելու ու յարգելու պար-
տաւորութիւնն ու իրաւունքը՝ թէ՛ պետութեան եւ թէ՛ մամուլ հովանաւորող կազ-
մակերպութիւններուն կողմէ: Այս ծիրէն ներս, նաեւ կենսական համարեցիմք
բազմակարծութեան առաւել գարգացումն ու ծաւալումը: Խօսեցանք պատասխանա-
տու ու համարատու ազատութեան, ինչպէս նաեւ մամուլ բարոյական պարտաւորու-
թեան մասին, որ կ'ենթադրէ ըլլալ՝ ժողովուրդի կամքին արտայայտիչը, ճշմարտու-
թեան պաշտպանը ու արդարութեան ձայնը: Միաժամանակ յիշեցուցիմք, թէ մամուլ
ազատութիւնը միշտ ուժ պէտք է դառնայ կառուցողական բննադատութեան, հեռու
պահելով գայն ատելութիւն սերմանող ու բեւեռացում յառաջացնող փորձերէ:

6) Տեղական ու տեղայնական խնդիրներէ վեր, հայ մամուլը ունի հասարակաց
մտահոգութիւններ եւ համահայկական ուղղուածութիւն, միշտ պահելով զանազա-
նութիւնն ու բազմակարծութիւնը: Պարզուեցաւ, որ մօտեցման, շեշտաւորման ու
առաջնահերթութեան տարբերութիւն գոյութիւն ունի Հայաստանի ու Սփիւռքի մա-
մուլներուն միջեւ: Անհրաժեշտ կը նկատեմք հայ մամուլը միացնող ազդակներու ու
տուեալներու, գործօններու ու նպատակներու առաւել շեշտաւորումը, որպէսզի
մամուլը կարենայ մասնակից դառնալ համահայկական հարցերու բննարկման եւ
մտածողութեան ձեւաւորման ու մշակման: Մեծ է մամուլին դերը այս ուղղութեամբ:

7) Լայնօրէն խօսեցանք մամուլի որակի բարձրացման հրամայականին մասին:
Բացման Մեր պատգամին մէջ ըսիմք, թէ հայ մամուլը սովորական լրատուութենէ
անդին՝ յատուկ կարեւորութիւն պէտք է տայ բնական ու վերլուծական յօդուած-
ներու, որպէսզի կարենայ իշխանութիւններն ու կառոյցները անհրաժեշտութեան
պարագային արթնութեան ու զգաստութեան հրաւիրել, ինչպէս նաեւ ազգային թէ
միջազգային այժմեական հարցերու շուրջ տեղեակ պահել ժողովուրդը: Այս ծիրէն
ներս անդրադարձանք մամուլի լեզուին, եւ առ այդ մեր մտահոգութիւնը յայտնեցիմք
հայաստանեան մամուլի լեզուին մէջ օտար բառերու ներկայութեան, իսկ Սփիւռքի

մամուլին մօտ՝ արեւմտահայերէնի աղաւաղումին: Յատուկ ուշադրութիւն հարկ է որ տրուի յիշեալ հարցերու քննարկման:

8) Արծարծեցինք օտար լեզուով հայ մամուլին կապուած շարք մը խնդիրներ: Հարկ է ըլլալ իրապաշտ: Օտար լեզուով հայ մամուլին դերը սկսած է դառնալ անհրաժեշտութիւն: Այս գծով էական կը նկատենք օտար լեզուով հայ մամուլը նաեւ օտարին ուղղելու հրամայականը: Որոշ չափով այս փորձը կը կատարուի. անհրաժեշտ է գայն աւելի կազմակերպ ու հետեւողական կերպով կատարել:

9) Արդարեւ, նոր մտածումներով լիցաւորուած նոր տեղեկութիւններով հարըստացած, զիրար աւելի լաւ քննաչցած, մեր տեղական ու համահայկական մտահոգութիւններուն աւելի մօտէն ծանօթացած պիտի վերադառնա՞նք մամուլի օրկաններուն՝ շարունակելու ձեռնարկները: Ներկայ համագումարը պէտք է դառնայ սոսկ դէպք, թէկուզ յոյժ կարեւոր ու նշանակալից: Ան պէտք է վերածուի գործընթացի՝ մեր առաքելութեան դիմաց նոր հորիզոններ բացող: Հոս կը կայանայ լիարժէք իմաստը ու կարեւորութիւնը այս համագումարին:

10) Համագումարի ընթացքին ամենէն շատ գործածուող բառերէն մէկը եղաւ համագործակցութիւնը: Մեր խոր ցանկութիւնն է, վստահաբար նաեւ ձեռք, որ այս համագումարը դառնայ սկիզբ համահայկական մաշտապով սերտ ու համապարփակ համագործակցութեան՝ Հայաստանի, Արցախի ու Սփիւռքի մամուլներուն միջեւ: Կը կրկնենք. համագումար մը իր նշանակալից կ'իրագործէ համագումարէն յետոյ, երբ վերածուի համագործակցութիւնը ծաւալող ու ամրապնդող մեքանիզմներու: Այսօր համագործակցութեան բազմաբնոյթ բնագաւառներու դիմաց կը գտնուի հայ մամուլը: Անհրաժեշտ է, գործնապաշտ մօտեցումով նշոյլ գործակցութեան առաջնահերթութիւնները ու կերպերը: Այսպէս, տեղական մտահոգութիւնները պահելով հանդերձ, ինչպէ՞ս կրնանք տեղեկատուական համահայկական փոխազդեցութիւն մը նշոյլ: Մամուլը հսկայ ներուժ է. ինչպէ՞ս կրնանք գայն օգտագործել կառուցողական նպատակներու, հեռու պահելով գայն ներկայ ժամանակներու ապատեղակատուական փորձերէն: Ի՞նչ կերպերով հայ մամուլը կրնանք դարձնել ազդու ներկայութիւն միջազգային մամուլէն ներս՝ ներկայացնելու ու պաշտպանելու մեր արժէքները եւ իրաւունքները, միաժամանակ դիմադրելու մեր ազգին իրաւունքները այլափոխող քարոզչական արշաւներուն: Ինչպէ՞ս կրնանք ներդաշնակութիւն ստեղծել համահայկական եւ տեղական, հայկական եւ միջազգային լրատուութեան միջեւ՝ պահելով իւրաքանչիւրին աշխատանքները եւ իւրաքանչիւրին: Ինչպէ՞ս կրնանք հայ մամուլի համահայկական ցանց մը ստեղծել եւ անոր շուրջ համախմբել նաեւ օտար մամուլի օրկաններէն ներս գործող մեր ազգակիցները: Բնականաբար նաեւ կան նմանօրինակ բազմաթիւ թէ՛ մտահոգութիւններ եւ թէ՛ կարելիութիւններ, որոնք կը կարօտին լուրջ ու համապարփակ քննարկումի:

11) Միայն տագնապները մեզ պէտք է միացնեն, այլ նաեւ ու մանաւանդ մեր համազգային արժէքներն ու ձգտումները՝ դառնալով մեր միասնութեան առանցքը եւ հօգործութեան աղբիւրը: Պատմական Հայաստանի փոքր շերտին վրայ գտնուող ներկայ Հայաստանը շրջապատուած է ո՛չ բարեկամ երկիրներով ու կը դիմագրաւէ լուրջ մարտահրաւերներ: Հայաստանն ու մեր ազգը յուզող խնդիրներու լուծման եւ մեր

հաւաքական ներուժի հզօրացման մէջ Ճշդորոշիչ է դերը մամուլին: Մենք խօսեցանք մամուլի ապագային մասին. այդ ապագան հեռաւոր ժամանակի մէջ չէ. ան ներկային մէջ է՝ ժամանակ ու տարածութիւն շրջանցած համաշխարհայնացած աշխարհին մէջ: Հետեւաբար, պէտք է ըլլալ զգօն ու միասնաբար լծուիլ աշխատանքի: Ուստի, Մեր առաջարկն է, որ Հայաստանը, Արցախը ու Սփիւռքը ներկայացնող համագումարէն թիսած փոքր խումբ մը, համագումարի ընթացքին տրուած գեկոյցներու ու կատարուած ֆննարկումներու լոյսին տակ, ինչպէս նաեւ նկատի ունենալով անցնող տարիներուն Սփիւռքի նախարարութեան կազմակերպած լրագրողներու յատուկ հանդիպումներու արդիւնքները, լայնօրէն ֆննէ համագործակցութեան ուղիները, մարզերը ու մեթոտները, եւ ճշդէ յառաջիկայ աշխատանքներու հանգրուանները եւ ուղղութիւնը: Այս է Մեր սպասումը: Այս է նաեւ ներկայ համագումարի ոգին, պատգամը ու մարտահրաւերը»:

ՀԱՂՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետին կողմէ Հայ Մամուլի Տարուան հռչակման առիթով կազմակերպուած Համահայկական համաժողովը տեղի ունեցաւ 2-4 Յուլիս 2019-ին, Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ, նախագահութեամբ ու ներկայութեամբ Վեհափառ Հայրապետին:

Համաժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերին Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի զանազան երկիրներու մէջ գործող տպագիր եւ էլեկտրոնային մամուլի շուրջ 100 տնօրէններ, գլխաւոր խմբագիրներ եւ մամուլի գործիչներ:

Նորին Սրբութեան «Հայ Մամուլի Տարի» հռչակման կոնզակին եւ համաժողովին բացման իր պատգամին, ինչպէս նաեւ համաժողովի ընթացքին ներկայաց-

ուած գեկոյներու լոյսին տակ, ներկաները հանգամանօրէն քննարկեց Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիասնական հարթութեան վրայ ձեւաւորուելիք հայկական լրատուամիջոցներու համագործակցութեան ուղիները, նորարար արհեստագիտութեան ներմուծած մարտահրաւէրները, ընկերային ցանցերու վրայ լրատուական գործունէութիւն ծաւալելու երեւոյթը, տեղեկատուական անվտանգութեան եւ հաւաստիութեան խնդիրները, միջազգային հանրային կարծիքի ստեղծման նպաստող գործօնները, մամուլ-ինքնութիւն եւ մամուլ-մշակոյթ կապը, մամուլի մէջ բազմակարծութեան եւ խօսքի ազատութեան դրսեւորման անհրաժեշտութիւնը, համագաղային պահանջատիրութեան մէջ մամուլին ունենալիք դերը եւ մամուլյ առաքելութեան առնչուած այլ խնդիրներ:

Համաժողովը հաստատեց եւ նպատակաշարմար նկատեց՝

Ա) Մամուլ հասկացողութիւնը ժամանակակից աշխարհի նորարար պայմաններուն մէջ կը շարունակէ ապրիլ ձեւափոխութիւններու գործընթաց մը: Հետզհետէ դէպի համացանցային մամուլ անցում կատարող դասական լրատուամիջոցները հասանելիութեան առաւելներ գրանցելով հանդերձ, յաճախ կը հատեն անպատասխանատուութեան սահմանը՝ բացարձակ ազատութեան սկզբունքին տակ խորքին մէջ անմակարդակ լրատուութիւն տարածելով:

Բ) Մամուլը միայն տեղեկութիւն փոխանցող միջոց չէ, այլ յստակօրէն կը կրէ դաստիարակիչ առաքելութիւն: Այդ առաքելութիւնը սկսած է նօսրանալ՝ լրագրողական մարդու թիւ բացակայութեան, լեզուի տիրապետումի առումով անմխիթար վիճակին եւ նուազող տպաքանակներուն ի տես:

Գ) Բազմակարծութիւնն ու ազատ խօսքի իրաւունքի դրսեւորումը աւելի քան անհրաժեշտ են մամուլին համար: Կառուցողական քննադատութիւնն ու ինքնաքննադատութիւնը յաճախ պէտք է երեւին հայ մամուլի էջերուն մէջ՝ մեր հանրային հասարակական կեանքի յուր երեւոյթները սրբազրելու միտումով:

Դ) Իշխանամէտ եւ ընդդիմադիր մամուլներու բախումներու երեւոյթէն անդին ժողովուրդ-մամուլ կենդանի ու հետեւողական կապը կենսական նշանակութիւն ունի գանգուածային որեւէ լրատուամիջոցի համար: Հրատարակչական աշխատանքներուն առընթեր, մամուլի ակումբներու ճամբով քննարկումներ կազմակերպելով մամուլը կը սատարէ այդ կապի յաւելեալ ամրապնդման եւ փոխադարձ վստահելիութեան հաստատման առաջադրանքներու իրականացման: Ժողովրդային խնդիրներու բարձրաձայնումն ու այդ հարցերուն մասին կատարուող արձագանգումները մամուլի էջերուն՝ աւելիով կը նպաստեն մամուլ-ժողովուրդ կապի մերձեցման:

Ե) Համագաղային տարողութիւն ունեցող հիմնահարցերը՝ Հայրենիքի հօրացում, Արցախի միջազգային ճանաչում, Հայ Դատի պահանջատիրական ախտանքներ պիտի շարունակեն գրաւել հայ մամուլի առաջնային թեմաներու դիրքերը: Այս հարցերը անհրաժեշտ է քննարկել համահայկական մակարդակի վրայ, այժմէական նշանակութիւն տալու համար ռազմավարական նշանակութիւն ունեցող խնդիրներուն եւ անոնց լուսաբանման:

Ձ) Մամուլի դիմագրաւած դժուարութիւնները կը պահանջեն գործնական լուծումներ եւ համապատասխան միջոցներու որդեգրման քայլեր՝ հիմնադրամներու յառաջացում, լրագորդական մարդուժի պատրաստութիւն, լեզուի դասընթացքներ, փոխադարձ այցելութիւններ, եւայլն:

Այս հաստատումներն ու առաջադրանքները նկատի ունենալով, Համաժողովը կարեւորութեամբ ընդգծեց համահայկական մակարդակի վրայ համախմբումի նախաձեռնութեան շարունակականութեան ապահովումը: Արդարեւ, Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիասնական հարթութեան վրայ համատեղ նոր ռազմավարութեան մը մշակումը եւ մանաւանդ հայ մամուլի առջեւ ծառայած մարտահրաւէրներուն լուծման ուղղութեամբ միասնաբար նախաձեռնութիւններու դիմելը հրամայական է այսօր:

Ստորեւ կը ներկայացնենք մասնակից ժողովականներուն տպաւորութիւններն ու վկայութիւնները համագումարին մասին:

**ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՍԱՍՈՒԼԻ ԴԵՐԸ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅԱՊԱՅՊԱՆՍԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ՄԵՋ**

Հայ եկեղեցական, ընդհանուր բառով՝ հայ հոգեւոր գրականութիւնը, որուն ակնառու ներկայացուցիչները Սփիւռքի մէջ եղան Եղիշէ արքեպիսկոպոս Դուրեան, Թորգոմ արքեպիսկոպոս Գուշակեան, Բարգէն, Գարեգին Յովսէփեան կիլիկեան կաթողիկոսներ, Եղիշէ արքեպիսկոպոս Տէրտէրեան, Մեսրոպ պատրիարք, Գարեգին Տրապիզոնի եւ նմաններ, որոնց շարքը կ'երկարի մինչեւ մեր օրերը՝ Արամ կաթողիկոս, Զարեհ արքեպիսկոպոս եւ ուրիշներ եւ ասոնց կողքին աշխարհականներ Վահան Թէքէեան, Յ. Օշական, Արսէն Երկաթ, Մ. Իշխան, Վահէ Վահեան, աւելի ուշ Ժագ Ս. Յակոբեան, Գայլ Վահան, Բ. Եղիայեան, եւ մեր օրերու հաւատաւոր այլ ընտրանիներ, ինչպէս Վ. Էթիէմէզեան, Ս. Կիրակոսեան, Թ. Տասնապետեան, խաչիկ Տէտէեան եւ նմաններ, ստեղծեցին մթնոլորտ մը եւ յատուկ գետին մը, որուն վրայ կաղապարուեցաւ եւ կառուցուեցաւ Սփիւռքի «հոգեկան իշխանութիւն»ը, որ երկար տարիներ առողջ ու կայտառ պահեց մեր ժողովուրդը Սփիւռքի տարապայման իրականութեան մէջ:

Առողջ ժողովուրդ կը նշանակէ առողջ ոգի, առողջ միտք, առողջ վարք, առողջ լեզու, մէկ խօսքով առողջ գայլիք ու ապագայ: Ակնարկելով Հոգեկան

իշխանութեան, Եղիվարդ «Սիոն»ի իր խմբագրականներէն մէկուն մէջ կը գրէ. «Կայ հոգեկան ոյժ մը, զոր վերլուծել դժուար է, որուն մէջ կը միանան, կը նոյնանան լեզու, կրօն, ականդութիւն, ցեղային ընդունակութիւններ, քաղաքակրթական ձգտումներ: Ոյժը՝ որ իր կենդանութեան մէջ միեւնոյն կը պահէ ազգին անհատները, որքան ալ անոնք ցրուած ըլլան, անընկճելի կը դարձնէ զանոնք, որքան ալ անոնք սակաւաթիւ գտնուին: Ոյժ մը, որ կը գտնուի ո՛չ միայն ուրախութեան եւ ցնծութեան օրերուն, այլ մանաւանդ մեծ աղէտներու եւ ազգային սուգի օրերուն մէջ: Այդ հոգեկան ոյժն է որ կ'ապրեցնէ ազգերը»:

Հոգեւոր գրականութիւն հանգանակը չի սահմանափակուիր Աւետարանէն դասեր քաղելու, սուրբերու վարքեր բնութագրելու, երկնային գործերը փառաւորելու նեղ պարունակին մէջ, այլ կը տարածուի հոն եւ ամէնուր գրականութեան մը մէջ, ուր աստուածաշնչական եւ ավետարանական ոգին եւ ճշմարտութիւնները ուղղակի կամ անուղղակի ենթահոգը կը կազմեն գրական նիւթին: Ուր կայ հոգեկան իշխանութիւնը, անոր տակ կը նոյնանան ու կը գործանան տկար ու փոքր միաւորները: «Հոգեկան իշխանութիւն»ը, դժուար չէ իմանալ յատկապէս մեր ժողովուրդի պարագային, որ անցաւ այն բոլոր դժուարութիւններէն ու հայրենակորոյս եւ տարագիր, պահեց ինքզինքը ճառագայթի մը պէս, որ կարելի չէ խափանել:

Այս միջնորդը խրախուսողը հանդիսացան կրօնական հաստատութիւններու ամսագիրներ, որոնցմէ կ'առանձնացնեմ Երուսաղէմի պատրիարքութեան «Սիոն» ամսագիրը եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան «Հասկ» ամսաթերթը եւ մասամբ վերջին երեսնամեակին հրատարակուող «Արծիւ» շաբաթաթերթը: Անշուշտ կարելի չէ մոռնալ հայ կաթողիկ համայնքի «Մասիս» շաբաթաթերթը, Հայ բողոքական համայնքի «Հայաստանի Կոչնակ» Նիւ Եորք (1904-1968) եւ «Ջանասէր» ամսագիրը Պէյրութ (1937-էն), եւ այլ հրատարակութիւններ, որոնք իրենց կարեւոր տեղը ունին հոգեւոր գրականութեան ճամբով սատարելու Սփիւռքի մէջ հայապահպան գործին սատարելու: Անշուշտ պէտք չէ մոռնալ կարեւոր դերակատարութիւնը Միթարեան գոյգ միաբանութիւններու հրատարակած բազմաբնոյթ «Բազմապէս»ին Վենետիկ, (1843-էն եւ «Հանդէս Ամսօրեայ»ին Վիեննա (1887-էն):

Ըստած է, որ իւրաքանչիւր ծանրակշիռ գիրք դպրոց մըն է: Կ'աւելցնեմ՝ իւրաքանչիւր ծանրակշիռ մամուլ շարժուն ու շրջուն եւ միշտ ու մշտանորոգ դպրոց մըն է: Դպրոցական տարեշրջանները սահմանափակ են, ուրկէ դուրս կու գան սահմանափակ շրջանաւարտներ, մինչ գիրքի ու մանաւանդ մամուլի տարիները միշտ կը թաւային ու հոն կ'ուսանին ու կը կազմաւորուին անսահմանափակ սերունդներ, մեծեր ու փոքրեր, երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ:

Հոս մեծ է պատասխանատուութիւնը մամուլին, մասնաւորաբար ազգային, կրօնական ընկերային եւ մասամբ սոցիալ բնոյթ կրող շաբաթաթերթին, ամսագրին ու պարբերականին: Ակներեւ է որ անոնք նոյն մակարդակին վրայ չեն մնար, նայած խմբագիրներուն եւ աշխատակիցներուն: Բայց ըստ էութեան կը շարունակեն նոյն առաքելութիւնը՝ «հոգեկան իշխանութեան» ամրապնդումը:

Այժմ կանգ առնենք վերեւ յիշուած ամսագիրներուն վրայ: Կրօնական են

«Միոն»ը եւ «Հասկ»ը եւ մասամբ «Արծիւ»ը իրենց էութեամբ: Բայց երբ կը թղթատենք զանոնք, կրօնականի հովանիին տակ անոնք այն ամբողջութիւնն են, որոնց կարիք ունի ազգակերտումը, ժողովուրդի մտային ու հոգեկան մակարդակը: Իսկ եկեղեցին, այսինքն կրօնի կեդրոնը եւ արտայայտողը, նոյն այդ ժողովուրդն է առաւել կամ նուազ չափերով: Կրօնական ամսագրերը կոչուած են այդ ժողովուրդի հոգեկան աշխարհը կերտել, որ կը նշանակէ «հոգեկան իշխանութիւն»ը կերտել: Մատենագրութիւն, Հոգեւոր գրականութիւն, աստուածաշնչական ու աւետարանական ճշմարտութիւններ, գեղարուեստ, ճարտարագիտութիւն, երաժշտութիւն, քանդակագործութիւն, փիլիսոփայութիւն, եւ նոյնիսկ գիտութիւն, որոնց հիմնադիրը եղած է առ հասարակ եկեղեցին, այդ մամուլին մէջ միշտ առկայ եղան իրենց սկիզբէն ի վեր:

Թուենք քանի մը աշխատակիցներու անուններ միայն.

«Միոն»

Գարեգին արք. Յովսէփեան, Յ. Օշական, Շահան Ռ. Պէրպէրեան, Վահան Թէքէեան, Յակոբ Անտոնեան, Եղուարդ Գոլանճեան, Արսէն Երկաթ, Հրաչ Քաջարեան, Գէորգ Մարլեան, Սիրարփի Տէր Ներսէսեան, Յ. Քիւրտեան, Հ. Ք. Արմէն, Եղիշ արք. Դուրեան, Թորգոմ արք. Գուշակեան, Բարգէն արք. Կիւլէսերեան, Նարոյեան, եւ բազմաթիւ եկեղեցական այլ աշխատակիցներ:

«Հասկ»

Սահակ կաթողիկոս, Բարգէն կաթողիկոս, Գարեգին Յովսէփեան կաթողիկոս, Բարգէն կաթողիկոս, Գարեգին Բ. կաթողիկոս, Յ. Օշական, Բ. Եղիայեան, Լեւոն Վարդան, Արսէն Երկաթ, Զարեհ Մելքոնեան, Յ. Թօփճեան, Վ. Քիւրքճեան, Յ. Քիւրտեան, Գր. Սարաֆեան, Հ. Ք. Արմէն, Ա. Ալպոյաճեան Ծովական եպիսկոպոս, Սիրարփի Տէր Ներսէսեան, Տօքթ. Յ. Տէր Ղազարեան, Յ. Գեղարդ, Զարեհ արքեպիսկոպոս, եւ այլ բազմաթիւ եկեղեցական թէ աշխարհական աշխատակիցներ:

«Արծիւ»

Արամ կաթողիկոս, Զարեհ արքեպիսկոպոս, Նարեկ արքեպիսկոպոս եւ ուրիշներ, Ե. Լազեան, Յ. Գրիգորեան, Ա. Թօփճեան, Ռ. Դաւոյեան, Հ. Մաթեւոսեան, Լ. Խեչոյեան, Մ. Ռոգ Ապուսէֆեան, Գ. Յակոբեան, Ս. Արեան, Լ. Արտազեան, Թ. Թորանեան, Ի. Զիֆճեան, Վ. Թաշճեան Կիպրոս, Վ. Թաշճեան, Մովսէս Ծիրանի, Յ. Նազուկեան, Ս. Կէօթէկեան, Ե. Տիգրան, Յ. Մանուկեան, Խ. Տէտէեան եւ բազմաթիւ այլ անուններ:

Այս ամփոփ անուններու փաղանգը մարդիկ են, որոնք զուտ կրօնական բնոյթ ունեցող կամ հոգեւոր գրականութեամբ զբաղող մտաւորականներ չեն, այլ ինչպէս Եղիվարդ կը հաստատէ «Միոն»ի մասին, նոյնը կը կրկնենք «Հասկ»ի եւ «Արծիւ» մասին. «Իբրեւ Երուսաղէմի պատրիարքութեան պաշտօնաթերթ, անիկա հանդէս մը ըլլալէ աւելի հաստատութիւն մը, դպրոց մը եւ ոգի մըն է, ուր օգտակար, տոհմիկ եւ բարձրացող բոլոր տեսակի նիւթեր իրենց տեղը ունին եւ կրօնական եւ իմացական սնունդին հետ միասին գոհացնել կը ձգտին ազնուագոյն ճաշակները»:

Նիւթեր, որոնք բոլորն ալ հայապահպանման հետ աղերս ունին: Անշուշտ այս երեք թերթերը իրենց մէջ յաճախ ընդգրկած են զուտ կրօնական շահեկան քարոզներ եւս, աստուածաշնչական եւ այլ հոգեւոր գրական մեկնութիւններ, պատգամներ ու կոնդակներ:

Ասիկա խօսուէն ապացոյց է, որ կրօնական մամուլը վերջին ակելի քան կէս դարուն իր ուրոյն դերը կատարած է հայապահպանման աշխատանքին մէջ: Մանաւանդ այն տարիներուն, երբ անոնց լուրջ ընթերցողներու թիւը բազմահազարներու կը հասնէր:

Կարճ այս անդրադարձէն ետք կու գայ հիմնական հարցը:

Այսօր, «Միտն» Երուսաղէմ, 1927 եւ «Հասկ» Անթիլիաս 1932, որպէս եկեղեցական գլխաւոր հաստատութիւններու պաշտօնաթերթեր կը շարունակեն իրենց առաքելութիւնը: Անոնց մակարդակը, ինչպէս նշուեցաւ, կրնայ վերիվայրումներու ենթարկուիլ, բայց անոնց օգտակարութիւնը ո՞րքանով կ'երաշխաւորուի այսօրուայ ընթերցանութենէ խոսափող նոր սերունդներուն մէջ: Կասկածելի է: Մամուլի ծախսերը կարելի է մատակարարել: Բայց աշխատակիցներու տազնապար, նոյնքան եւ ակելի ընթերցողներու տազնապար ինչպէ՞ս յաղթահարել: Այո՛, մամուլը, նաեւ եկեղեցական մամուլը իրենց կարեւոր դերը ունին հայապահպանման աշխատանքին մէջ, բայց զայն ընկալողները կան: Կարկանդակը կայ բայց ուտողը ո՞ւր է: Հոս է մեր հիմնական եւ մտահոգիչ հարցը: Վերը ընդգծեցինք. «կայ հոգեկան ոյժ մը, որուն մէջ կը միանան, կը նոյնանան լեզու, կրօն, ականդութիւն, ցեղային ընդունակութիւններ, քաղաքակրթական ձգտումներ: Ոյժը՝ որ իր կենդանութեան մէջ միեւնոյն կը պահէ ազգին անհատները, որքան ալ անոնք ցրուած ըլլան, անընկճելի կը դարձնէ զանոնք, որքան ալ անոնք սակաւաթիւ գտնուին: Ոյժ մը, որ կը գտնուի ո՛չ միայն ուրախութեան եւ ցնծութեան օրերուն, այլ մանաւանդ մեծ աղէտներու եւ ազգային սուգի օրերուն մէջ: Այդ հոգեկան ոյժն է որ կ'ապրեցնէ ազգերը»:

Ոյժը որ կը միաւորէ մեզ: Ո՞ւր է այդ միաւորումը: Ընդհակառակը դարձած ենք անհատական իշխանութիւններ: Դարձած ենք եսեր իրարամերժ: Դարձած ենք փոքր խմբակներ իրար դէմ լարուած, սեփական շահերու հետամուտ: Փոխանակ հոգեկան իշխանութիւնը սնուցանելու, հոգեկան անիշխանութիւն մը ծաւալած է մեր մէջ եւ շուրջը, որուն հետեւանքը ոչ թէ զգալի այլ երեւելի է. Լեզուի անկում, հոգեկան արժէքներու լծացում, ականդութիւններու եւ բարքերու աղաւաղում, անմիութիւն եւ մասամբ սոցին: Կուսակցութիւններու մէջ երկպառակութիւններ, միաբանութիւններու մէջ անհամերաշխութիւն, նախանձ ամենուրեք իսկ ժողովուրդին մէջ կասկած եւ անվստահութիւն:

Անձեր կը փայլին, անձեր գանձեր կը դիզեն, նոր եւ թանկարժէք զգեստներով կը զարդարուին իսկ ազգային տարազը հետզհետէ կը մաշի, ու հեռու չէ որ այս ընթացքով ազգը մերկութեան մէջ յայտնուի: Այս ախտագին եւ յոռի երեւոյթներուն ճար ու դարման գտնել գիտցող ազգայիններու համաժողովի մը կրնա՞յ վերածուիլ այս հաւաքը: Յաջողութիւն...

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԽՕՍՔ ԱՌ ԱՐԱՍ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Ձերդ Սրբութիւն,

Այս վերջին օրերուն առիթն ունեցանք մասնակցելու Հայ մամլոյ համահայկական համաժողովին, որ Անթիլիասի մէջ կազմակերպուած էր ձեր բարձր հովանաւորութեան ներքեւ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նախաձեռնութեամբ: Մեզի համար թէ՛ պատուաբեր, թէ՛ ուրախառիթ եւ թէ՛ հարստացուցիչ էր այդ մասնակցութիւնը:

Վերջին շուրջ քսան տարիներուն մասնակցած ենք նման ձեւաչափով կազմակերպուած գրեթէ բոլոր համահայկական համաժողովներուն: Կրնանք վկայել, որ այս համագումարը ամենակատարեալ ձեւով կազմակերպուածներէն մին էր: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը շարժման մէջ դրած էր իր բոլոր լծակները՝ համագումարը յաջողութեամբ ի կատար ածելու համար: Մենք վայելեցինք կիլիկեան մեր պատմական Աթոռի ջերմ հիւրընկալութիւնը: Դիւանապետ պարոն Խաչիկ Տէտէեանէն սկսեալ, մինչեւ երիտասարդ միաբաններն ու սարկաւազները՝ ժողովականներուս նկատմամբ ցուցաբերեցին նախանձախնդիր վերաբերմունք: Ամէն ինչ մտածուած էր մանրամասնօրէն: Բոլորիս համար ստեղծուած էին արդիւնաւէտ աշխատանքի կատարեալ պայմաններ: Եւս առաւել, բարի եղաք ձեր սուղ ժամանակը տրամադրելու մեզի հետ անմիջական առանձնագրոյցի մը համար: Իսկ նուաստիս անունով ձեր կողմէ մակագրուած հատորը արդէն իր տեղը գտած է մեր գրադարանին մէջ՝ որպէս թանկ յիշատակ: Կեցութեան օրերու յիշատակները տակաւին երկար կը ջերմացնեն մեր սիրտը: Ուստի, որպէս գլխաւոր խմբագիրը Հայ մամլոյ նահապետ «ԺԱՄԱՆԱԿ» օրաթերթին՝ կու գանք մեր ամենախորին երախտագիտութիւնը յայտնել այս բոլորին համար:

Անթիլիաս հասնելէ առաջ մեր խոհերուն մէջ էր «ԺԱՄԱՆԱԿ»ի երախտաշատ հիմնադիր՝ հոգելոյս Քասիմը (Միսաք Գօչունեան), որ 19-րդ դարու երկրորդ կէսին ուսում ստացած էր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Այնթապի Դպրեվանքին մէջ: Կրնանք վստահեցնել, թէ ընտանեկան այս յիշողութիւնը վերարժեւորած ու վերարծարծած կը զգանք՝ մեր անմոռանալի այցելութեան լոյսին տակ:

Մինչեւ այսօր կազմակերպուած համահայկական մամլոյ համագումարներու շարքին, մեր համեստ կարծիքով, այս հաւաքը շատ յատկանշական էր՝ Արցախի մէջ տեղի ունեցածին համազօր: Արդարեւ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պայմանաւորած յիշողութիւնն ու խորհրդանշած արժէքները բոլորովին տարբեր իմաստ մը տուին Անթիլիասի հաւաքին:

Ձերդ Սրբութիւն,

Այս բոլորէն դուրս ու վեր, մենք խորապէս տպաւորուած ենք ձեր ցուցա-

բերած վերաբերմունքէն՝ որպէս մտաւորական անհատականութիւն: Արդարեւ, դուք լուրջ օրհնողի, նախագահողի կամ հովանաւորողի դերին մէջ չէիք համաժողովին ժամանակ: Առաջին իսկ պահուն մենք զգացինք, որ մեր մէջ չէիք ի պաշտօնէ, այլ՝ իբրեւ համաժողովի լիարժէք մասնակից մը: Ամբողջ երկու աշխատանքային օրեր, մենք հնարաւորութիւն ունեցանք դիտարկելու ձեզ՝ դիրքաւորուած ըլլալով ձեր մօտիկը: Ձեր հայեացքին մէջ տեսանք հայ մամուլ առաքելութեան նկատմամբ հոգածութիւնը: Մենք նկատեցինք կեղրոնացեալ ձեր ուշադրութիւնը՝ ամէն անգամ, որ գեկուցողի մը կողմէ դիպուկ արտայայտուած տեսակէտ մը արձանագրելու համար ձեր ձեռքը նոթատետրին կ'երկարէր: Կարճ խօսքով, հաւաքի օրերուն մեզի առթեցիք պաշտօնակից մը ըլլալու զգացումը, ինչ որ մեզ կ'ամրապնդէ հայ լրագրողի մեր կոչման մէջ, մեր առաքելութեան ճամբուն վրայ:

Ուստի, Պոլիս վերադարձին հարկ համարեցինք, բարոյական պարտականութիւն նկատեցինք բարձր տրամադրութեամբ գրի առնել մեր այս վկայութիւնները եւ երախտագիտութեան զգացումները: Հոսակ, կենաց արեւշատութիւն կը մաղթենք ձեզի եւ անսասանութիւն՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

Մնամ Ձերդ յարգանքով՝
ԱՐԱ ԳՕԶՈՒՆԵԱՆ

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՀԱՅ ՄԱՍՈՒԼԻ ԱՇԽԱՐՀԱՍՓԻՒ ՍՊԱՍԱԻՈՐՆԵՐՈՒՆ

Այսօր, արտասովոր եռուգետի մէջ պիտի ըլլայ Անթիլիասի մայրավանքը: Պիտի մեկնարկէ հայ մամուլին նուիրուած համաժողովը:

Աննախադէպ այս համախմբումը, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանիին տակ եւ նախագահութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսի, ինքնաբերաբար իր վրայ կը հրաւիրէ ուշադրութիւնը ո՛չ միայն մտաւորականութեան եւ լրագրողներու, այլեւ՝ հանրային կարծիքին ու ընթերցասէր զանգուածներու, որոնք հոգեկան ու բարոյական հոգեհարազատութիւն մը ունին հայ մամուլին հետ:

Տարուան սկիզբին էր, երբ Արամ Վեհափառը իր աւանդական պատգամով, այս տարին հռչակեց «Հայ Մամուլի Տարի»՝ շեշտելով եւ լուսարձակի տակ բերելով մամուլին վերապահուած դերն ու առաքելութիւնը ե՛ւ անցեալին ե՛ւ այսօր, եւ յատկապէս անոր դիմագրաւած մերօրեայ մարտահրաւէրներն ու խնդիրները:

1794-էն ի վեր, հայ մամուլը նմանած է ոսկէ ցանցի՝ հայ գաղութները իրարու զօղող: Եղած է մկրտարան սկսնակ գրողներու եւ ապագայ գրագէտներու:

Ստանձնած է հայոց լեզուին յղկիչի եւ ժողովրդականացման դերը. կրթած ու կոփած մարդկանց միտքն ու հոգին: Մամուլը դարձած է շեփորահարը ազատագրական պայքարի եւ բորբոքիչը ազատասիրութեան կայծերուն: Ուղեցոյց մը ուղեկորոյսներու եւ խապրիկը հայրենական լուրերու: Օտարութեան մէջ սփոփարար մը հայրենակարօտ սիրտերու եւ յոյսի ու լոյսի ակունք մը հայածարաւ պանդուխտներու:

Հասանք 21-րդ դար: Զգլխիչ արագութեամբ մեծ ոստումներ կատարեցին լրատուական միջոցները: Թուղթ ու կաղամարին, գրիչ ու մելանին, մամլակին եւ հաւաքածոյին փոխարէն սրննթաց կերպով անհրաժեշտութիւններ դարձան արդիական միջոցներ՝ համակարգիչէն մինչեւ արդիական եւ ժամանակակից սարքերը, արհեստագիտութեան ընձեռած շքմեցուցիչ միջոցները: Դարաշրջանը իր գիտական նորութիւններով հեւհեւ վազեց՝ ստեղծելով նոր պայմաններ եւ բանալով նոր հորիզոններ:

Այս ծիրէն ներս, հայ մամուլի նուիրուած համաժողով մը կազմակերպելու նախաձեռնութիւնը իր վրայ ստանձնեց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը՝ ի հարկէ խթան եւ յստակ ցուցմունքներ ունենալով Վեհափառ Հայրապետէն: Յունուարին էր որ կազմուեցաւ այս համաժողովին կազմակերպման յանձնախումբը, որ նպատակասլաց աշխատանքէ, կապերու ստեղծումէ եւ համաժողովը յաջողութեամբ պսակելու հետեւողական ճիգերէ ետք, այսօր կը սկսի իր նիստերուն: Անշուշտ, հայ մամուլ հասկացողութեան ընդհանուր հովանոցին տակ, նկատի պէտք է ունենալ Հայաստանի, Արցախի եւ աշխարհասփիւռ լրատուամիջոցներու, թերթերու, պարբերականներու բազմագոյն ու բազմաշերտ ցանցը՝ առանց խտրականութեան եւ նախապաշարումներու:

Եւօրեայ նիստերուն նիւթերը կրնան հաստատել, թէ բաւականին ընդգրկուն եւ բազմաոլորտ են քննարկուելիք հարցերը, ինչպէս՝ Հայաստան-Սփիւռք համագործակցութիւն (խնդիրներ եւ ընելիքներ), մամուլը եւ նորարար արհեստագիտութեան մարտահրաւէրները, լրատուութիւնը եւ ընկերային ցանցերը, տեղեկատուական անվտանգութիւնը եւ լրատուութեան հաւաստիութիւնը, համահայկական խնդիրներ եւ միջազգային հանրային կարծիքի ձեւաւորում, հայ մամուլի դերը հայ ինքնութեան պահպանման մէջ - լեզու եւ մշակոյթ, հայ մամուլն ու բազմակարծութեան կարեւորութիւնը - խօսքի ազատութեան խնդիրներ, հայ մամուլը եւ ազգային պահանջատիրութիւնը. հոսկ՝ եզրափակում-համաժողովէն բխող ընդհանուր ուղեգիծ եւ առաջադրանքներ:

Այս բարեպատեհ առթիւ, Անթիլիաս կը համախմբուին խմբագիրներ, լրագրողներ, յօդուածագիրներ, մամլոյ սպասաւորներ՝ որոնք բազմաթիւ հեռաւոր եւ մօտաւոր վայրերէ ժամանած՝ պիտի ըլլան կուշտ-կուշտի՝ առանցքային մտահոգութիւն ունենալով հայ մամուլն ու իր այսօրեայ հարցերը: Մտաւոր եւ հոգեւոր սոյն հանդիպումը, ձեւով մը պիտի ըլլայ հայ մամուլի առաքելութեան նուիրուած բարոյական խրախճանք մը՝ ընդգծելով, որ տակաւին իր նուիրական դերին մէջ է ան՝ ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի: Պիտի ըլլայ նաեւ ուխտի վերանորոգման առիթ մը մամլոյ սպասաւորներուն համար, հաստատելով, որ ամէն ճիգ ու

գուպար ի խնդիր հայ մամուլի յարատեւութեան ի գուր չէ, այլ՝ ունի նպատակ եւ յանձնառութիւն՝ նուիրումի եւ գոհողութեան առնթեր: Եւ վերջապէս, խորին պատկառանքով յիշելու եւ ոգեկոչելու, 1794-էն ետք հայ մամուլին ծառայած բոլոր հանգուցեալ սպասաւորները, որոնք ի՛նչ գրկանքներու, հալածանքի, ծանր ժամանակներու, ահ ու սարսափի պայմաններու մէջ ծառայեցին հայ տիպ ու տառին՝ հայ մամուլին, սիրեցին գիր ու գիտութիւն եւ կեռոններու նման հալեցան՝ տարածելով լոյս ու յոյս:

Ուրեմն, հայ մամուլին նուիրուած այսօրուան համաժողովին կապակցութեամբ՝ ողջո՛յն հայ մամուլի աշխարհասփիւռ սպասաւորներուն:

«Ա.ՐԱ.ՐԱ.Տ»

ՀԱՅ ՄԱՍՈՒԼԸ ԻՐ ՏԱՐԲԵՐ ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՆ ՍԷՋ

Հայ մամուլը հայ ժողովուրդի պատմութեան ամբողջ տեւողութեան կարեւոր ներգործութիւն ունեցած է մեր ազգային եւ մշակութային կեանքի տարբեր ոլորտներուն մէջ: Եւ այս իմաստով, եւ երեւի ցեղասպանութենէն ետք, երբ սփիւռքեան տարբեր գաղթօճախներու մէջ մեր կեանքը ուղեցինք վերակերտել՝ եկեղեցիի եւ դպրոցի կողքին, նաեւ զարկ տուինք մամուլին, որպէս մեր գոյատեւելու մէկ գրաւականը: Ահա թէ ինչո՞ւ մամուլը դարձաւ խիստ կարեւոր իրականութիւն մը համահայկական կեանքին մէջ: Այս կէտէն մեկնելով, պէտք է կարեւորել եւ արժեւորել Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա Վեհափառ Հայրապետի մտայղացումը մամուլի համաժողովին՝ որովհետեւ մամուլը իր կարեւոր տեղը ունի մեր կեանքի յարատեւութեան մէջ:

Մամուլին դերը արժէ դիտարկել իր երեւցող ու աներեւոյթ երեսներով: Եթէ երեւցողը՝ լուրերու, տեղեկութիւններու եւ տակաւին գրականութեան-հրապարակագրութեան ու բազմազան թղթակցութիւններու սփռումն է, տպագիր եւ անցումային, բայց կը մնայ չերեւցող երեսը...: Եւ այդ մամուլին շնորհած պատգամին եւ նոյն այդ պատգամին յանձնառութիւնը եւ ընկալումն է (եւ որուն կը յաջորդէ իւրաքանչիւրիս կեանքին համար մէջ ընկալուած պատգամին կիրարկումը) ընթերցողին եւ հասարակութեան ընդհանրական կեանքին մէջ: Եւ այս պատգամը եւ անոր ընկալում-կիրարկումն է որ մամուլը կը դարձնէ խիստ կարեւոր միջոցառում՝ ի մասնաւորի մեզի հայերուս՝ մեր շատ մը հիմնահարցերուն մէջ ու անոնց համար:

Իսկ պատգամը՝ Ունի տարբեր շերտեր: Կայ ներ-հայկական իրականութեանը մէջ լեզուի ու ինքնութեան ու տակաւին մշակոյթի, իր ամբողջական հասկացողութեան մէջ, պահպանումը եւ սատարումը: Կայ մամուլի միջոցաւ գիրար հասկընալու՝ իմա «ուրիշը» որ կրնայ տարբեր ըլլալ բայց անհրաժեշտ է գայն ընդունիլը: Այս առանցքին եւ մեկնելով մեր սփիւռքեան իրականութեան պրիսմակէն՝ կայ Հայաստան-Ղարաբաղ եւ Սփիւռք գիրար գօտեպնդելու եւ իրարմով գօտեպնդուելու անհրաժեշտութիւնը: Արտաքին իրականութիւնը պիտի ընդգրկէ մամուլի միջոցաւ հայր գետեղել շրջանային ու միջազգային կեանքի մեծ քարտէսին վրայ՝ հասկնալու համար աշխարհը եւ անոր հետ առնչելու եւ առնչուելու գիտակցութիւնը: Ահա թէ ինչո՞ւ մամուլը կը դառնայ հաւաքականութեան հայելին, ուր իւրաքանչիւրս կը տեսնենք մենք մեզի, որպէս անհատ եւ հաւաքականութիւն բայց նաեւ կը լսենք: Կը լսենք խօսքը եւ կ'ընկալենք գայն, առաջնորդելու համար մեր ընդհանրական կեանքը:

Եթէ այս բոլորը՝ մամուլի դերին ու կարեւորութեան գիտանկիւնէն, բայց ի՞նչ է հիմնական կարեւորութիւնը եւ գործօն ներդրումը մամուլին, յառաջիկայ տարիներուն վրայ երկարած:

Մեր համահայկական հիմնահարցերը չեն նուազիր այլ կը բազմանան: Եւ այս տարբեր մակարդակներու վրայ եւ նաեւ բովանդակութեամբ: Այս իմաստով, պէտք է հարց տալ: Ի՞նչ կրնայ ըլլալ հայ մամուլին դերը մեր հիմնահարցերու լուծման նպաստող: Ինչպէ՞ս կարելի է տոկալ այդ հիմնահարցերուն ընդմէջէն: «Տոկալ» կ'ըսենք, որովհետեւ սկսած ենք «յոզնութեան» նշաններ ցոյց տալ մեր ազգային կեանքի տարբեր ոլորտներուն մէջ, ըլլայ՝ համահայկական կազմակերպչական մակարդակներու վրայ ու նաեւ առաջնորդութեան, հասնելով մինչեւ անհատական մակարդակի վրայ:

Պէտք ունինք դրական ուժի ներգործութեան (positive energy): Մամուլը պարտի այս դրական ուժի ներգործութիւնը սրսկել մեր ազգային կեանքին մէջ: Ա՛յն «դրականը» ու ա՛յն «ուժը» որ պիտի մղէ մեզ նաւարկելու հորիզոնէն անդին: Եւ մամուլն ու իր պատգամ-խօսքը՝ եթէ մէկ կողմէ առարկայական, գիտական ու վերլուծական միտքով՝ բայց նոյնքան նաեւ ազգային հպարտութեան գիտակցութեամբ, գորացնելով հայ հասարակութիւնը այդ դրական ներուժով:

Արժէ որ, հայ մամուլը իր տարբեր ոլորտներուն ընդմէջէն՝ շարունակէ սրսկել այս դրական ուժը մեր հաւաքական կեանքին մէջ:

ԴՈՒՍ. ՀՐԱՅՐ ԶԷՊԷՃԵԱՆ

ՄԵԿՆԱԲԱՆԱԿԱՆ

**ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿԸ՝
ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ
(Մեկնություն Յովհաննու Ալետարանի)
(Յհ 1.2-3)**

«Անիկա սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր» (ՅՀ 1.2): Այս համարը թէպէտ կրկնութիւնն է առաջին համարին, բայց միաժամանակ անոր խտացումն է: Հետաքրքրական ճշմարտութիւն մը կայ, որ կրնայ հանդէս գալ երբ ուշադիր կերպով համեմատենք երկրորդ համարը առաջին համարին հետ: Կրկնութեան գնով, յիշեցնենք թէ առաջին համարը իր մէջ ունի զիրար ամբողջացնող երեք հաստատումներ. - ա) «Սկիզբէն էր Բանը»: բ) «Բանը Աստուծոյ հետ էր»: գ) «Եւ Բանը Աստուած էր»: Արդ, ի՞նչ է այն հետաքրքրական ճշմարտութիւնը որ կրնայ հանդէս գալ, երբ համեմատենք երկրորդ համարը առաջին համարին հետ: Երկրորդ համարին հաստատումը՝ «Անիկա սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր» ունի՞նք առաջին համարին մէջ. այո՛, ունինք, բայց ո՛չ տառացիօրէն: Երկրորդ համարը միացումն է առաջին համարին Ա. եւ Բ. մասերուն: Այսպէս, Ա. մասին մէջ մեզի կ'ըսուի թէ «Սկիզբէն էր Բանը», բայց չ'ըսուի թէ ան սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր: «Աստուծոյ հետ էր» բառերը չկան համարին Ա. մասին մէջ. այսինքն՝ կ'ըսուի թէ «Սկիզբէն էր Բանը», բայց չ'ըսուի թէ սկիզբէն ո՞ւր էր, որո՞ւ հետ էր: Իսկ երբ կու գանք առաջին համարին Բ. մասին, կը տեսնենք որ մեզի կ'ըսուի թէ «Բանը Աստուծոյ հետ էր», բայց այս անգամ հոս չունինք «Սկիզբէն» բառը. մեզի չ'ըսուի թէ Բանը սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր: «Սկիզբէն էր» բառերը ունինք առաջին համարին Ա. մասին մէջ, իսկ «Աստուծոյ հետ էր» բառերը ունինք առաջին համար Բ. մասին մէջ: Մինչդեռ 2-րդ համարին մէջ երկու հաստատումներն ալ («Սկիզբէն» եւ «Աստուծոյ հետ էր») կը տեսնենք. «Անիկա սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր»: Ահա թէ ինչու վերեւ ըսի, թէ 2-րդ համարը խտացումն է առաջին համարին Ա. եւ Բ. մասերուն: Յովհաննէս Ալետարանիչ, հաստատելէ ետք թէ Բանը սկիզբէն էր, եւ թէ ան Աստուծոյ հետ էր եւ Աստուած էր, երկրորդ համարին մէջ, կու գայ անգամ մը եւս եւ յատուկ շեշտուածութեամբ ըսելու, թէ Բանը որ սկիզբէն կար՝ Աստուծոյ հետ սկիզբէն կար, եւ թէ Բանը որ Աստուծոյ հետ կար՝ սկիզբէն Աստուծոյ հետ կար: Կարծէք Յովհաննէս Ալետարանիչ, կ'ուզէ իր ընթերցողներուն շեշտել եւ ցոյց տալ, թէ Բանը ժամանակի ընթացքին չէր որ գոյութեան եկաւ, այլ՝ սկիզբէն էր ան, եւ թէ ան ժամանակի ընթացքին չէր որ Աստուծոյ հետ եղաւ, այլ՝ սկիզբէն

Աստուծոյ հետ էր: Բանը իր մարդեղանալէն եւ Աստուծոյ հաճելի կեանք մը ապրելէն ետք չէր որ Աստուծոյ հետ եղաւ եւ Աստուած իրեն հետ, ինչպէս պիտի ուսուցանէր հերետիկոս Նեստորը: Բանը նախքան իր մարդեղանալը Աստուծոյ հետ էր, ինչ որ «Սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր» բառերը ցոյց կու տան:

Առաջին համարին Բ. բաժնին մասին խօսած ատեն, ընդարձակ կերպով անդրադարձանք «Աստուծոյ հետ էր» բառերուն, որոնց մասին դարձեալ պիտի չխօսինք՝ խոսափած ըլլալու համար կրկնութենէ: Բայց այս երկրորդ համարին մէջ կ'աւելնայ կարեւոր բառ մը, «Սկիզբէն» բառը: Ինչ բացատրութիւն որ տրուեցաւ «Աստուծոյ հետ էր» բառերուն կապուած, անոնց կողքին պէտք է դնենք «Սկիզբէն» բառը: Այսպէս, օրինակ, եթէ ըսուեցաւ որ «Աստուծոյ հետ էր» խօսքով, կը հասկնանք որ Բանը Աստուծոյ հետ էր անոր փառքին մէջ, անոր զօրութեան մէջ, անոր իշխանութեան մէջ, անոր թագաւորութեան մէջ, այս բոլորին կողքին պէտք է աւելցնել սկիզբէն՝ բառը, ըսելու համար, որ Բանը սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր անոր փառքին մէջ եւ իբրեւ փառքի Աստուած, սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր անոր զօրութեան մէջ եւ իբրեւ հօր Տէր, սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր անոր իշխանութեան մէջ եւ իբրեւ Իշխան սիրոյ ու սրբութեան, սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր անոր թագաւորութեան մէջ ու իբրեւ թագաւոր:

«Անով էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց. առանց անոր ո՛չ մէկ ստեղծեց» (ԹՎ 1.3): Յովհաննէս Աւետարանիչ աշխարհի ստեղծագործութեան մասին խօսելէ առաջ՝ կը շեշտէ թէ Բանը «Սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր», պարզելու համար թէ Բանը ինքն էր, որով Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց: Աստուած Անով էր որ ամէն ինչ ստեղծեց եւ ոչ թէ լոկ անոր միջոցաւ: «Անով» եւ «անոր միջոցաւ» բառերը նոյն իմաստը կրնան ունենալ, բայց տառացիօրէն նոյն բանը չեն նշանակեր: Բանը լոկ միջոց մը չէր, որով Աստուած ստեղծեց ամէն ինչ: Ճիշդ է որ որոշ մեկնիչներ «Անով» եւ «միջոցաւ» բառերը փոխն ի փոխ կը գործածեն, բայց կան նաեւ այլ մեկնիչներ, որոնք կը նախընտրեն «Անով» բառին գործածութիւնը միայն: Աւելի նախընտրելի պիտի ըլլար «Անով» բառին գործածութիւնը քան «միջոցաւ» բառին գործածութիւնը: Այս երկու բառերուն տարբերութիւնը գուցէ աւելի յստակ կրնայ դառնալ մեզի համար, եթէ երբեք փորձենք տարբեր օրինակ մը տալ: Այսպէս, օրինակ, «Քրիստոսի միջոցաւ փրկուեցանք» ըսելը եւ «Քրիստոսով փրկուեցանք» ըսելը ճիշդ նո՞յն իմաստը ունին: Վստահաբար ոչ: Մենք «Քրիստոսով փրկուեցանք» ըսելով՝ կը հասկնանք որ Քրիստոսի անձով փրկուեցանք, անոր արիւնով փրկուեցանք. եւ այս պարագային, Քրիստոս կը դադրի մեր փրկութեան համար լոկ միջոց մը ըլլալէ, եւ կը դառնայ մեր փրկութեան աղբիւրն ու նպատակը: Որոգինչս կը քաջալերէ «Անով» բառին գործածութիւնը, փոխանակ «միջոցաւ» բառին գործածութիւնը: Գրիգոր Տաթևացին կ'ըսէ. «Աստուծոյ բոլոր գործերը՝ Աստուծոյ Բանով կ'ըլլան»¹: Երբ կը գործածենք «Անով» բառը, փոխանակ գործածելու «անոր միջոցաւ» բացատրութիւնը, կը հասկնանք, որ Աստուած Բանին ձեռքով ու հրամանով, Բանին զօրութեամբ ու կամքով, Բանին փափաքով

¹ Գրիգոր Տաթևացի, «Մեկնութիւն Յովհաննու Աւետարանի», Էջմիածին, 2005, էջ 56:

ու նախաձեռնութեամբ ստեղծեց աշխարհն ու անոր լիութիւնը, երկինքն ու անոր համաստեղութիւնը, առաջին մարդն ու անոր սերունդը: Եւ սակայն, ո՛չ միայն առաջին ստեղծագործութիւնը Աստուած կատարեց իր Որդիով, այլ նաեւ՝ երկրորդ ստեղծագործութիւնը, որ նո՛ր ստեղծագործութիւնն է, եւ արդարեւ, «Աստուծոյ նոր ստեղծագործութիւնն ենք մենք» (Եփ 2.10), իսկ նոր ստեղծագործութիւնը նոյնինքն մարդուն նորոգութիւնն ու փրկութիւնն է, մարդուն նորովի ստեղծումն է, եւ եթէ այդ նոր ստեղծագործութեան կարիքը ունինք, դառնանք Տիրոջ, եւ Դաւիթ մարգարէին հետ ու անոր նման ըսենք. «Ո՛վ Աստուած, իմ մէջս մաքուր սիրտ ստեղծէ» (Սղ 51.10: Եզ 36.26):

«Անով էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց»: Առաջին դարերուն, ինչպէս նաեւ այսօր, կան մարդիկ, որոնք կ'ըսեն թէ տիեզերքը ի յաւիտենից գոյութիւն ունեցած է, նիւթը միշտ եղած է, եւ անիկա ստեղծուած բան մը չէ: Երբ 4-րդ եւ 5-րդ դարերուն այդպէս ըսողներ եղան, Յովհաննէս Ոսկերեան ատիկա հակադրութիւն նկատեց Աստուծոյ խօսքին, որ կը վկայէ թէ Բանով «էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց», եւ այդպէս ըսողներուն կը պատասխանէ ու կ'ըսէ. «Ի՞նչպէս կրնայ "Անով էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց" խօսքը ճշմարիտ ըլլալ, եթէ երբեք կան բաներ որ իր կողմէ չեն ստեղծուած, կամ իրմէ առաջ եղած են: Եթէ կային բաներ որ Որդիէն առաջ գոյութիւն ունէին, ի՞նչպէս Որդին կրնայ անոնց ստեղծիչը ըլլալ»²:

Յովհաննէս Ոսկերեան խօսքը շարունակելով, կը պատասխանէ անոնց՝ որոնք կ'ըսէին թէ Բանը Աստուծոյ կամքով գոյութեան բերուեցաւ, եւ հարց կու տայ. «Ինչո՞ւ համար Աւետարանիչը չ'ըսեր թէ Բանը ոչինչէն ստեղծուեցաւ, եւ ատոր փոխարէն՝ կ'ըսէ թէ "Սկիզբէն էր Բանը": Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ, թէ "Արհամահում հաւատաց Աստուծոյ, որ կը կենդանացնէ մեռելները եւ գոյութիւն ունեցողի պէս կը կանչէ անոնք՝ որ տակաւին գոյութիւն չունին" (Հռ 4.17)»³: Ոսկերեան Պօղոս առաքեալի այս խօսքին յիշատակութիւնը կը կատարէ, ըսելու համար առարկողներուն, որ եթէ Աստուած կրնայ անգոյութենէ գոյութեան բերել գոյութիւն չունեցող բան մը, նոյնը պէտք չէ՞ր հաստատուէր Բանին համար, եթէ երբեք իսկապէս ան ոչինչէ կամ անգոյութենէ ստեղծուած ըլլար. բայց կը տեսնենք, ընդհակառակը, Բանին համար կը հաստատուի թէ սկիզբէն էր ան, Աստուծոյ հետ էր ան, Աստուած էր:

«Անով էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց»: Գրիգոր Տաթեւացին սոյն հաստատումին մասին խօսելով՝ կ'ըսէ. «Ոչ միայն մարմնաւոր արարածները, այլ նաեւ հոգեւոր արարածները Աստուծմէ են եւ Աստուծոյ Բանով ստեղծուեցան»⁴: «Հոգեւոր արարածներ» բացատրութեամբ կ'ակնարկուի բարի հրեշտակներուն: «Բարի» կ'ըսեմ, գատորոշելու գիրենք չար հրեշտակներէն, այսինքն՝ չար ու պիղծ ոգիներէն: Հետեւաբար, «ամէն ինչ» բառերը կ'ընդգրկեն հրեշտակներուն ստեղ-

² Fathers of the Church: Homilies on the Gospel of John. Homily 4, number 2.

³ Նոյնը:

⁴ Գրիգոր Տաթեւացի, «Մեկնութիւն Յովհաննու Աւետարանի», Էջմիածին, 2005, էջ 56:

ծումը նաեւ: Եւ ասիկա շեշտելը կամ ըսելը կարեւոր կը համարեմ, որովհետեւ, պատմութեան ընթացքին եղան անհատներ, որոնք յայտարարեցին թէ հրեշտակները սկիզբէն կային, եւ ուստի անոնք ստեղծուած արարածներ չեն: Իրենց այս առարկութիւնը հաստատելու համար, Աստուածաշունչն երկու վկայութիւններ կը յիշեն: Առաջին վկայութիւնը կը հանդիսանայ Ծննդոց գիրքի առաջին գլուխը: Անոնք կ'ըսեն, թէ աշխարհի, տիեզերքի ու մարդուն ստեղծման մասին խօսող Ծննդոցի առաջին գլուխին մէջ ակնարկուած չկայ հրեշտակներու ստեղծման: Իսկ իբրեւ երկրորդ վկայութիւն կը յիշեն Յորի 38-րդ գլուխը, որ կը խօսի աշխարհի ստեղծումին մասին, ուր եւ Աստուած կը հաստատէ, թէ երբ ինք կը ստեղծէր աշխարհը «առաւօտեան աստղերը մէկտեղ փառաբանութիւն կ'ընէին» (Յոր 38.7): Հրեշտակներու սկզբնագոյութեան հաւատացողները կ'ըսեն, թէ հոս յիշուած «առաւօտեան աստղեր» բացատրութիւնը ակնարկութիւն է հրեշտակներու բոլոր գունդերուն, որոնք զԱստուած կը փառաբանէին, երբ անիկա կը ստեղծէր աշխարհը: Անոնք կ'ըսեն, թէ Յորի 38-րդ գլուխը մանրամասն կը խօսի երկրի ու երկինքի եւ զանոնք լեցնող իրականութեանց ստեղծումին մասին, բայց չի խօսիր հրեշտակներու ստեղծումին մասին, այլ ընդհակառակը, յիշեալ գլուխը կը վկայէ, թէ անոնք ստեղծագործութեան ժամանակ արդէն ներկայ էին եւ «մէկտեղ փառաբանութիւն կ'ընէին»: Հրեշտակներու սկզբնագոյութեան հաւատացողները եթէ երբեք լաւ սերտած ըլլային Աստուածաշունչը, յստակ պիտի տեսնէին որ հրեշտակները ստեղծուած արարածներ են, եւ ասոր կապակցաբար վկայութիւնները բազմաթիւ են. բայց ոեւէ վկայութիւն յիշելէ առաջ, նախ ըսեմ, թէ Ծն 1.3-ին մէջ յիշուած յոյսը ակնարկութիւն է հրեշտակներուն: Հետեւաբար երբ կ'ըսուի՝ «Աստուած ըսաւ.- "Լոյս⁵ ըլլայ" ու յոյս եղաւ», հրեշտակներու ստեղծման մասին է խօսքը: Խօսքը չի կրնար վերաբերիլ արեւին, լուսինին ու աստղերուն,

⁵ Հրեշտակները «լոյս» կը կոչուին, որովհետեւ անոնք յուսեղէն բնութիւն ունին: Սղ 104.4-ին մէջ անոնք կոչուած են «կրակի բոց»: Բոցը թէ՛ լոյս է, թէ՛ հուր է, եւ թէ անհիւստակաբար է: Ճիշդ անոր համար ալ հրեշտակները կը կոչուին «լուսեղէն էակներ», «հրեղէն էակներ», «հոգեղէն էակներ»: Մտաբերեմք որ երբ իւղաբեր կիները Յիսուսի գերեզմանը տեսնելու եկան, յանկարծ «Աստուծոյ հրեշտակը երկինքէն իջնելով՝ գորեց գերեզմանի մուտքին դրուած քարը եւ նստաւ անոր վրայ: Անոր տեսքը փայլակի կը նմանէր, եւ հագուստները ձիւնի պէս մերմակ էին» (Մտ 28.2-3): Հոս գործածուած «փայլակի կը նմանէր» խօսքը եւս, մէկ կողմէ կը մատնանշէ հրեշտակներուն լուսեղէն էութիւնը, իսկ միւս կողմէ՝ անոնց հրեղէն էութիւնը, որովհետեւ «փայլակը» եւս թէ լոյս է եւ թէ կրակ: Յոր 38.7-ին մէջ հրեշտակները կոչուած են «առաւօտեան աստղերը» իրենց լուսեղէն բնութեան համար: Յիշեմք որ մոգերը Յիսուսի առաջնորդող հրեշտակը եւս աստղի կերպարանով երեցաւ (Մտ 2.9-10), կ'ըսէ Ներսէս Ծնորհալի Հայրապետը: Եսայի մարգարէութեան մէջ նաեւ հրեշտակները կոչուած են աստղ: Աստուած խօսքը ուղղելով անկեալ Արուսեակ քերթիւնի՝ կ'ըսէ. «Դուն սրտիդ մէջ ըսած էիր.- երկինք պիտի ելլեմ ու իմ աթոռս Աստուծոյ աստղերէն (հրեշտակներէն) վեր պիտի բարձրացնեմ» (Ես 14.13): Աթոռը «Աստուծոյ աստղերէն վեր» բարձրացնել, կը նշանակէ՝ փորձել հրեշտակներուն վրայ տիրութիւն եւ իշխանութիւն բանցնել: Աստուան (Արուսեակը) եւ իր հետեւորդները չգոհացան իրենց տրուած իշխանութեամբ, ուզեցին միւս հրեշտակներուն վրայ տիրութիւն ընել, բայց Աստուած թոյլ չտուաւ (Յգ 6): Յիշեմք որ Աստուան (Արուսեակը) ինքն ալ կոչուած է աստղ (Յյտ 8.10): Չմոռնանք որ «Արուսեակ» անունն իսկ կը նշանակէ՝ «առաւօտեան աստղ»:

որովհետև ասոնք չորրորդ օրը ստեղծուեցան (Ծն 1.14-19): Ներսէս Շնորհալի Հայրապետը կ'ըսէ.-

«Նորաստեղծեալ բանն յանէից ի սկզբանէ գերկինս երկնից. եւ գերկնային զօրս անմարմնոց իմանայեացն զըւարթնոց»: Թարգմանաբար՝ «Աստուծոյ խօսքը՝ Բանը, ոչինչէն եւ սկիզբէն նոր ստեղծեց երկինքն ու երկիրը: Նաեւ գոյացուց երկնային անմարմին զօրքերը՝ գուարթունները՝ հրեշտակները»: Այս երգը մենք կ'երգենք շաբթուան առաջին օրը՝ Կիրակի առաւօտուն. սա ինքնին ցոյց կու տայ, որ ըստ Ներսէս Շնորհալիին, առաջին օրը ստեղծուած «յոյսը» նոյնինքն հրեշտակներն են:

Իսկ հիմա յիշեմ սուրբգրային որոշ վկայութիւններ, որոնք ցոյց կու տան թէ հրեշտակները ստեղծուած արարածներ են.-

ա) Պօղոս առաքեալ կը վկայէ, թէ «Աստուած անով (Քրիստոսով) ստեղծեց ամէն բան, երկինքի մէջ թէ՛ երկրի վրայ, երեւելի թէ՛ աներեւոյթ. որոնց կարգին են՝ ոգեղէն աշխարհի գահակալներն ու տէրութիւնները, պետութիւններն ու իշխանութիւնները: Անոր ձեռքով եւ անոր համար ստեղծուեցաւ ամէն բան» (Կղ 1.16): Որո՞նք կրնան ըլլալ հոս յիշուած «ոգեղէն աշխարհի գահակալներն ու տէրութիւնները, պետութիւններն ու իշխանութիւնները» եթէ ոչ հրեշտակներուն բանակները իրենց բոլոր գունդերով ու դասակարգութիւններով, որոնց համար կը հաստատուի, թէ Աստուած Քրիստոսի ձեռքով ու Քրիստոսի համար ստեղծեց զանոնք:

բ) «Օրհնեցէ՛ք զանիկա ո՛վ անոր բոլոր հրեշտակներ, օրհնեցէ՛ք զանիկա ո՛վ անոր բոլոր զօրքեր: Օրհնեցէ՛ք զանիկա ո՛վ արեգակ ու յուսին. օրհնեցէ՛ք զանիկա ո՛վ բոլոր փայլուն աստղեր: Օրհնեցէ՛ք զանիկա ո՛վ երկինք ու երկինքէն վեր եղող ջուրերը թող Տիրոջը անունը օրհնեն, որովհետև ինք հրամայեց եւ անոնք ստեղծուեցան» (Սղ 148.2-5): Սաղմոսագիրը այստեղ հրաւէր կը կարգայ հրեշտակներուն օրհներգութեամբ, «որովհետև ինք հրամայեց եւ անոնք ստեղծուեցան»:

գ) Դաւիթ մարգարէն կ'ըսէ. «Տիրոջ Խօսքովը երկինք ստեղծուեցաւ ու իր բերնին Հոգիովը՝ անոր բոլոր զօրքը» (Սղ 33.6): Հոս մեզի կ'ըսուի թէ Աստուած ինք ստեղծեց երկինքի ամբողջ զօրքերը: Յստակ է որ «զօրքեր» ըսելով, պէտք է հասկնալ՝ հրեշտակներուն գունդերը: Անոնք այստեղ կոչուած են՝ «երկինքի զօրքերը», որովհետև Աստուծոյ զինուորներն են, պատրաստ՝ կատարելու անոր կամքը: Կը կարդանք թէ ինչպէս հրեշտակներուն գունդերը կը ներկայացուին Տիրոջ «զօրքերը» եւ «Տիրոջ կամքը կատարող պաշտօնեաներ» իբրեւ (Սղ 103.21: Տէս նաեւ Եբր 1.14): Հրեշտակներուն համար գործածուած են տարբեր-տարբեր բացատրութիւններ, ինչպէս, օրինակ՝ «Աստուծոյ զօրքերը» (Սղ 148.2), «Աստուծոյ բանակը» (Ծն 32.2: Սղ 34.7), «երկինքի զօրքերը» (Գ.Թգ 22.19), «Աստուծոյ կառքերը» (Սղ 68.17): Եւ այլն: Տրուած ըլլալով, որ հրեշտակները Աստուծոյ զօրքն ու բանակը կը ներկայացնեն, ինքնաբերաբար Աստուած կը դառնայ կամ կը սեպուի անոնց Տէ՛րը, եւ անոր համար ալ Աստուած յաճախ կոչուած է՝ «Զօրքերուն Տէ՛րը, Աստուածը», կամ՝ «Զօրութեան Տէ՛րը» (Սղ 24.10: Ա.Թգ 4.4, 17.45: Գ.Թգ 19.10: Դ.Թգ 3.14: Սղ 46.7, 89.8: Ես 2.12, 6.5: Եր 23.36: Անգ 1.2: Մղ 3.14: Յկ 5.4): Եւ այլն:

դ) «Աստուած իր հրեշտակները հոգիներ կ'ընէ ու իր պաշտօնեաները կրակի բոց» (Սղ 104.4): Հոս արձանագրուած «կ'ընէ» բառը, ուրիշ բան չի նշանակեր եթէ ոչ՝ «կը ստեղծէ»: Ահա թէ ինչո՞ւ Նոր Թարգմանութեան մէջ նոյն համարը հետեւեալ ձեւով կը կարդանք. «Աստուած իր հրեշտակները ստեղծեց, որպէս պատգամաւոր հոգիներ, եւ իրեն ծառայողները՝ կրակի բոցի պէս» (Եբր 1.7): Կարեւոր է նկատի առնել, որ բնագիրին մէջ յիշուած հրեշտակները կոչուած են «Իր (Աստուծոյ) հրեշտակները»: Եթէ «իր» անձնական դերանունը մէկ կողմէ ցոյց կու տայ թէ հրեշտակները Աստուծոյ կը պատկանին, եւ թէ Աստուած է անոնց տէրն ու իշխանը, միւս կողմէ սակայն, «իր» բառը կը պարզէ, թէ անոնք իր կողմէ ու իրեն համար ստեղծուած արարածներ են:

Վերեւ ըսի, թէ պատմութեան ընթացքին եղան մարդիկ որոնք յայտարարեցին, թէ հրեշտակները ստեղծուած արարածներ չէին, եւ թէ անոնք սկիզբէն կային: Աստուածաշունչը պատասխանը արդէն տուաւ այս համոզումը ունեցողներուն: Բայց նկատի ունենալով որ մեր սերտած համարը, Բանին ձեռքով կատարուած ստեղծագործութեան հետ առնչութիւն ունի, կ'արժէ մեր կարկինը քիչ մը աւելի լայն բանալ, եւ այստեղ յիշել, թէ նաեւ եղած են անհատներ, որոնք հաւատացած են թէ նիւթը եւ ջուրը նաեւ ստեղծուած բաներ չեն, այլ անոնք եւս սկիզբէն գոյութիւն ունէին: Իրենց այս տեսութիւնը հաստատելու համար, իբրեւ հիմ կ'առնեն Մն 1.2-ը, որ կըսէ. «Երկիրը անձեւ ու պարապ էր եւ անդունդին վրայ խաւար կար եւ Աստուծոյ Հոգին ջուրերուն վրայ կը շարժէր»: Տուեալ համարին վրայ հիմնուելով՝ կ'ըսեն. «Հողն ու քարերն ու ջուրերը սկիզբէն կային: Անոնք "անձեւ" էին եւ Աստուած անոնց ձեւ տուաւ: Անոնք "պարապ" էին եւ Աստուած զանոնք լեցուց: Անոնք "խաւար"ի մէջ էին եւ Աստուած զանոնք լոյսի բերաւ»: Այսպէս ըսողները ինչո՞ւ համար կ'անտեսեն առաջին համարը, որ կ'ըսէ. «Սկիզբէն Աստուած երկինքն ու երկիրը ստեղծեց» (Մն 1.1): Առաջին այս համարը յստակօրէն ցոյց կու տայ, թէ երբ Աստուած երկիրը ստեղծեց, անիկա նախ քարերու, հողերու ու ջուրերու ամբողջութիւն մըն էր, եւ անկէ ետք էր որ անոնցմէ ու անոնցմով երկիրը կազմեց ու կազմակերպեց: Հետեւաբար, Մն 1.2-ին մէջ յիշուած «անձեւ», «պարապ» ու «խաւար» բառերը ցոյց չեն տար թէ նիւթն ու ջուրը սկիզբէն կային, այլ պարզապէս ցոյց կու տան, թէ անոնք ինչ վիճակ կամ պատկեր կը ներկայացնէին երբ երկիրը կազմելու համար ատաղձ իբրեւ գոյութեան բերուեցան Մն 1.1-ին մէջ: Եւ յետոյ, երբ կը հաստատուի թէ «սկիզբէն Աստուած երկինքն ու երկիրը ստեղծեց», կը նշանակէ թէ ան նաեւ ստեղծիչն է ամէն բանի եւ ամէն ինչի որ մաս կը կազմէ երկինքին ու երկրին: Ջուրերը եթէ մաս չեն կազմեր երկինքին ու երկրին, հապա ի՞նչ բանի մաս կը կազմեն. իսկ եթէ անոնք մաս կը կազմեն երկինքին ու երկրին, կը նշանակէ թէ անոնք ստեղծուած են:

Աստուածաշունչը լեցուն է վկայութիւններով, որոնք ամենայն յստակութեամբ կը պարզեն որ ջուրերը ստեղծուած են: Յիշեմ լոկ մէկ քանին.-

ա) Առակաց գիրքին մէջ կը կարդանք. «Անդունդները չեղած, առատ ջուրերուն աղբիւրները չեղած եւ ծնած էի» (Առ 8.2A): Ի՞նչ կը հասկնանք «անդունդները չեղած» կամ «ջուրերուն աղբիւրները չեղած» ըսելով: «Չեղած» ըսելով կը

հասկանաք՝ չստեղծուած: Երբ Աստուծոյ Որդին կը հաստատէ թէ «անդուհնդները չեղած» եւ «Չուրերուն աղբիւրները չեղած» ինք կար, կը նշանակէ թէ կար ժամանակ երբ անոնք (Չուրերը) չկային, եւ Իրմով եղան:

բ) Սաղմոսաց գիրքին մէջ ունինք երկու համարներ, որոնք անհերքելիօրէն կ'ապացուցանեն որ Չուրերը ստեղծուած են Աստուծոյ կողմէ: Հոն կը կարդանք. «Երկինքէն վեր եղող Չուրերը թող Տիրոջը անունը օրհնեն, որովհետեւ ինք հրամայեց եւ անոնք ստեղծուեցան» (Սղ 148.4-5):

գ) Աստուածաշունչը կը վկայէ որ Աստուած ինք ստեղծեց «ամէն ինչ» (Յյտ 4.11, ՅՀ 1.2): «Ամէն բան իրմով է որ գոյացաւ» (Կղ 1.17): «Ամէն ինչ» ին եւ «ամէն բան» ին մէջ կ'իյնայ նաեւ Չուրին ստեղծումը: Եթէ Աստուած Չուրին ստեղծիչը չէ, ուրեմն՝ ան ամէն ինչի եւ ամէն բանի ստեղծիչը չի կրնար նկատուիլ, եւ հետեւաբար, «ամէն ինչ» եւ «ամէն բան» բացատրութիւնները մենք պէտք չէ գտնենք Աստուածաշունչին մէջ:

Միաժամանակ նկատի պէտք է առնել որ չենք կրնար գործածել «ստեղծում» կամ «ստեղծագործութիւն» բառը, եթէ երբեք Չուրը նախապէս գոյութիւն ունէր: «Ստեղծում» կամ «ստեղծագործութիւն» բառը կրնանք գործածել միայն այն տեսն երբ բան մը ոչինչէն կը ստեղծուի:

Թէպէտ Աստուածաշունչով ցոյց տուինք արդէն որ Չուրերը Աստուծոյ կողմէ ստեղծուած են, բայց հաւանաբար երկու խօսք պէտք է ըսել Բ.Պտ 3.5-ին մասին, որովհետեւ այս համարին վրայ հիմնուելով է որ ոմանք կ'ըսեն թէ Չուրերը սկիզբէն կային եւ թէ Աստուած Չուրերէն ստեղծեց երկիրը: Համարը կ'ըսէ. «Չուրերէն դուրս բերաւ եւ Չուրերով կազմեց երկիրը»: Այս խօսքը երբեք ցոյց չի տար որ Չուրերը սկիզբէն կային:

«Չուրերէն դուրս բերաւ երկիրը» խօսքը, մէկ կողմէն ցոյց կու տայ որ Չուրերը արդէն իսկ ստեղծուած էին, իսկ միւս կողմէն, կը պարզէ որ ցամաքը Չուրերով ծածկուած էր: Այլ խօսքով, Չուրերը ամէն տեղ էին: Աստուած ինքն էր որ հրամայեց, որ ամէն կողմ տարածուած Չուրերը մէկտեղ «հաւաքուին ու ցամաքը երեւնայ եւ այնպէս եղաւ: Աստուած ցամաքին անունը երկիր դրաւ եւ հաւաքուած Չուրերը ծով կոչեց» (Մն 1.9-10): Իսկ «Չուրերով կազմեց երկիրը» բացատրութիւնը պարզ կը դառնայ, եթէ երբեք յիշենք որ երկիրը կամ աշխարհը իսկապէս ալ իր մեծ մասով (եթեանասուն հինգ առ հարիւր մասով) կազմուած է Չուրերէ:

Մեր ուշադրութենէն պէտք չէ վրիպի որ առաքեալը «ստեղծեց» բառը չէ որ կը գործածէ, այլ՝ «կազմեց»: Ստեղծելը ուրիշ բան է, կազմելը՝ ուրիշ բան: Առաքեալը այստեղ «ստեղծել» բառը չի գործածեր, որովհետեւ ստեղծագործութեան մասին չէ որ կը խօսի, այլ՝ արդէն իսկ կատարուած ստեղծագործութեան մը կարգաւորութեան եւ կազմութեան մասին:

Առաւել յստակացումի համար կարեւոր է գիտնալ որ ստեղծագործութիւնը կատարուեցաւ երբ հանգրուաններով.-

ա) Նախ Աստուած ոչինչէն ստեղծեց երկինքն ու երկիրը: Ստեղծագործութեան առաջին այս հանգրուանին, աշխարհը կարգաւորեալ վիճակով չէր ներկայանար,

այլ՝ ջրախառն եւ ջրածածկ հողային եւ ժայռային անհուն տարածք մը իբրեւ: Քառասային վիճակ մը կը տիրէր ստեղծագործութեան առաջին հանգրուանին (Ծն 1.2-5):

բ) Ստեղծագործութեան երկրորդ հանգրուանին, Աստուած իր ստեղծած տարրերը (Չուր, հող, քար, եւ այլն) իրենց քառասային վիճակէն դուրս բերաւ եւ անոնց կարգաւորութիւնը կատարեց (Ծն 1.6-10): Երկինք ու երկիր գատեց իրարմէ, Չուրերէն դուրս բերաւ ցամաքը եւ ամէն ինչի կարգ ու կանոն դրաւ (Առ 8.28-29):

գ) Ստեղծագործութեան երրորդ հանգրուանին, Աստուած իր ստեղծագործութիւնը լեցուց կեանքով, նախ բոլորական, ապա կենդանական, եւ ի վերջոյ մարդկային կեանքով:

Պէտք է ուշադրութիւն դարձնել որ Պետրոս առաքեալ իր երկրորդ նամակին 3.5-ին մէջ ստեղծագործութեան առաջին հանգրուանին մասին չէ որ կը խօսի, այլ՝ երկրորդ հանգրուանին մասին, ուր արդէն Չուրերը ստեղծուած էին: Հետեւաբար, կարելի է ըսել, որ առաքեալը կը խօսի արդէն իսկ կատարուած եւ լմնցած ստեղծագործութեան մը կարգաւորութեան մասին:

Հոս յիշենք նաեւ, թէ ոմանք «անով էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց» խօսքին վրայ հիմնուելով, կ'ըսեն, թէ «ամէն ինչ» բառերը կ'ընդգրկեն նաեւ Սատանային ու անոր չար ոգիներուն ստեղծումը: Այսպէս ըսողները, հարկաւ, կը փորձեն համոզել մեզ, թէ Աստուած ինքն է ստեղծիչը Չարին: Արդ, Աստուած ի՞նք ստեղծեց Սատանան: Երբ Աստուած զինք ստեղծեց՝ ան քերովբէ մըն էր (Եգ 28.14), որուն անունն էր՝ Արուսեակ (Ես 14.12): Հետեւաբար, Աստուած զինք չստեղծեց իբրեւ Սատանայ. ան իր ստեղծուելէն ետք էր որ Սատանայի վերածուեցաւ, երբ փորձեց Աստուծոյ աթոռն ու իշխանութիւնը սեփականացնել եւ չկրցաւ: Եզեկիէի մարգարէութեան 28-րդ գլուխին մէջ կը կարդանք Տիւրոսի թագաւորին անկումին մասին: Մեկնիչներուն համաձայն Տիւրոսի թագաւորը կը պատկերացնէ Սատանան: Աստուած խօսելով անոր մասին՝ կ'ըսէ. «Դուն տարածուած ու ծածկող քերովբէ մըն էիր ու ես քեզ դրի: Դուն Աստուծոյ սուրբ լերանը վրայ էիր, դուն հրեղէն քարերուն մէջստեղերը կը շրջէիր: Դուն ճամբաներու մէջ կատարեալ էիր, քո ստեղծուած օրէդ մինչեւ այն օրը, երբ քո վրադ անօրէնութիւն գտնուեցաւ» (Եգ 28.14-15): Տուեալ խօսքը անկարելի է որ ըսուած ըլլայ Տիւրոսի ոեւէ մէկ թագաւորին համար, կամ նոյնիսկ ոեւէ մարդ արարածի համար: Նախ, կը հաստատուի թէ թագաւորը քերովբէ մըն է. «քերովբէ» բառը ոեւէ մարդու համար չէ գործածուած Աստուածաշունչին մէջ. «քերովբէ» բառին գործածութիւնն իսկ կը պարզէ որ խօսքը երկնային լուսեղէն մարմինի մը մասին է: Երկրորդ, կը հաստատուի թէ յիշեալ քերովբէն «Աստուծոյ սուրբ լերանը վրայ էր», իսկ Աստուծոյ սուրբ լերան վրայ ըլլալը՝ Աստուծոյ անմիջական ներկայութեան մէջ ըլլալ կը նշանակէ. այս բացատրութիւնը եւս միայն հրեշտակներուն համար կրնայ գործածուիլ: Երրորդ, քերովբէին համար կը հաստատուի, թէ «հրեղէն քարերուն մէջստեղերը կը շրջէր». այս խօսքով կ'ակնարկուի Արուսեակ քերովբէին հրեղէն բնութեան եւ մեծ փառքին: Մեզ հետաքրքրողը հետեւեալ վկայութիւնն է.

«Դուք ճամբաներուդ մէջ կատարեալ էիր, քու ստեղծուած օրէդ մինչեւ այն օրը, երբ քու վրայ անօրէնութիւն գտնուեցաւ»: Այս վկայութիւնը կը պարզէ, թէ Արուսեակ քերովբէն կատարեալ էր իր ճամբաներուն մէջ, այլ խօսքով՝ իր գործերուն մէջ, Աստուծոյ կամքը կատարելու իր եռանդին ու պատրաստակամութեան մէջ, մինչեւ այն օրը որ իր վրայ անօրէնութիւն գտնուեցաւ: Արդ, ի՞նչ էր Արուսեակ քերովբէին վրայ գտնուած անօրէնութիւնը, որ զինք Սատանայի վերածեց: Անոր վրայ գտնուած անօրէնութիւնը այն էր՝ որ ան փորձեց Աստուծոյ դիրքը յափշտակել եւ իւրացնել, մէկ խօսքով՝ փորձեց Աստուծոյ նմանիլ, Աստուած ըլլալ: Այս մասին կը կարդանք Եսայի մարգարէութեան մէջ, ուր Աստուած իր խօսքը ուղղելով անոր՝ կ'ըսէ. «Ո՛վ առտուն ծագող Արուսեակ, ի՛նչպէս երկինքէն ինկար ու մինչեւ գետինը կործանեցար, դուք որ ազգերը նկուն կ'ընէիր: Դուք սրտիդ մէջ ըսած էիր. "Երկինք պիտի ելլեմ ու իմ աթոռս Աստուծոյ աստղերէն վեր պիտի բարձրացնեմ եւ ժողովի լեռը, հիւսիսի քովերը պիտի բնակիմ. ամպերու բարձրութիւններուն վրայ պիտի ելլեմ, Բարձրելոյն պիտի նմանիմ" բայց ահա դժոխքը կ'իջնես, գուրին խորունկ տեղերը» (Ես 14.12-15): Պարզ է հետեւաբար, որ Արուսեակ քերովբէին վրայ գտնուած անօրէնութիւնը՝ նոյնինքն իր ճիգն ու փափաքն էր Աստուծոյ փառքը յափշտակելու: Իր արտասանած խօսքին քննութիւնը ա՛յդ է որ ցոյց կու տայ: Այսպէս, օրինակ.-

«Երկինք պիտի ելլեմ» բացատրութիւնը, համազօր է ըսելու՝ «Աստուծոյ պիտի ելլեմ, Աստուծոյ պիտի հասնիմ, Աստուծոյ գահը պիտի գրաւեմ»:

«Իմ աթոռս Աստուծոյ աստղերէն վեր պիտի բարձրացնեմ»: Աստղերը՝ հրեշտակներն են, եւ այս մասին խօսեցանք: «Իմ աթոռս Աստուծոյ աստղերէն վեր պիտի բարձրացնեմ» բառերով, Արուսեակ քերովբէն Աստուծոյ հրեշտակներուն անհամար բանակներուն վրայ իշխելու իր ցանկութիւնն է որ կ'արտայայտէ:

«Ամպերու բարձրութիւններուն վրայ պիտի ելլեմ»: Եթէ երբեք մտաբերենք որ ամպը կը խորհրդանշէ Աստուծոյ ներկայութիւնը եւ յիշենք որ ամպը յաճախ կ'ընկերանար աստուածային երեւումներուն (Սղ 104.3: Ես 19.1: Ել 16.10: ՂԼ 16.2: Բ.Օր 33.26: Ողբ 3.44: Դն 7.13: Նե 1.3: Մտ 17.5: ՂԿ 21.27: Գրծ 1.9: Յյտ 1.7), պարզ կը դառնայ, որ ամպին վրայ ելլել, կը նշանակէ փորձել իբրեւ Աստուած երեւիլ:

Արուսեակին վերջին խօսքը՝ «Բարձրելոյն պիտի նմանիմ» յստակ է եւ բացատրութեան չի կարօտիր: Ան կ'ուզէր Աստուծոյ նմանութիւնը իր վրայ առնել, եւ ուղղակի Աստուծոյ նման ըլլալ, եւ ասիկա իր վրայ գտնուած անօրէնութիւն սեպուեցաւ եւ զինք Սատանայի վերածեց:

Եհովայի վկաներ խօսելով «Անով էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց» բառերուն մասին՝ կ'ըսեն. «Աստուած նախ ստեղծեց Բանը, եւ անկէ ետք՝ Բանին միջոցաւ ստեղծեց ամէն բան»: Անոնք իրենց այս տեսակէտը կը հիմնեն Առ 8.21-30 համարներուն վրայ, որոնց կապակցաբար լայնօրէն խօսեցանք «Բանը Աստուծոյ հետ» բառերուն մասին խօսած ժամանակ: Եհովայի վկաներուն այս առարկութեան պատասխանելու համար, եկէք այս անգամ տարբեր ձեւով մօտենանք հարցին, մտածելակերպի տարբեր ուղղութիւն մը կամ կերպ մը որդեգրենք: Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ, թէ «Քրիստոսն է, Աստուծոյ զօրութիւնը եւ Աս-

տուժոյ իմաստութիւնը» (Ա.Կր 1.24): Եթէ ընդունինք Եհովայի վկաներուն հայհոյալից արտայայտութիւնը, թէ «Աստուած նախ ստեղծեց Բանը, եւ անկէ ետք՝ Բանին միջոցաւ ստեղծեց ամէն բան», ըսած կ'ըլլանք թէ Հայրն Աստուած անգոր եւ անիմաստուն էր արարչագործութիւնը կատարելու համար, այլ խօսքով՝ պէտք եղած գորութիւնը եւ իմաստութիւնը չունէր ի կատար ածելու համար աշխարհի ու տիեզերքի ստեղծագործութիւնը, եւ հետեւաբար, կարիքը ունէր գորութեան եւ իմաստութեան, եւ ուստի իրեն համար ստեղծեց Բանը եւ զայն դարձուց իր գորութիւնն ու իմաստութիւնը, որպէսզի կարենար *անով ամէն ինչ ստեղծել*: Բայց կրնա՞նք նման բան ըսել: Քա՛ն լիցի: Եթէ առաքեալը մէկ կողմէ կը վկայէ, թէ «Քրիստոսն է, Աստուծոյ գորութիւնը եւ Աստուծոյ իմաստութիւնը» (Ա.Կր 1.24), միւս կողմէ, սակայն, նոյն առաքեալը կը վկայէ թէ «Քրիստոսի մէջ ծածկուած կը գտնուի Աստուծոյ իմաստութեան ու գիտութեան ամբողջ գանձարանը» (Կղ 2.3): Առաջին վկայակոչութեան մէջ կը տեսնենք որ Քրիստոս ինքն է Աստուծոյ գորութիւնը եւ իմաստութիւնը, մինչդեռ երկրորդ վկայակոչութեան մէջ, կը տեսնենք որ «Աստուծոյ իմաստութեան ու գիտութեան ամբողջ գանձարանը» իրենք են, որ կը գտնուին Քրիստոսի մէջ: Աւելի պարզ բացատրութեամբ մը, առաքեալը կը փորձէ ցոյց տալ մեզի, թէ Քրիստոս Հօր Աստուծոյ իմաստութիւնն է, եւ Հայրն Աստուած՝ Քրիստոսի իմաստութիւնը: Եւ սա կը նշանակէ որ անոնք ունին մէկ եւ նոյն իմաստութիւնը, մէկ եւ նոյն միտքը, մէկ եւ նոյն կամքը, մէկ եւ նոյն խօսքը: Երբ կ'ըսենք թէ Որդին Հօր Բանն է՝ Խօսքը, Միտքը, ինքնաբերաբար ըսած կ'ըլլանք, թէ Հօր Խօսքն ու Միտքը՝ Բանին Խօսքն ու Միտքն է, եւ երբ կ'ըսենք, թէ Հօր Խօսքն ու Միտքը՝ Բանին Խօսքն ու Միտքն է, ինքնաբերաբար ըսած կ'ըլլանք, թէ Բանին Խօսքն ու Միտքը՝ Հօր Խօսքն ու Միտքն է: Եւ ուստի, անոնք երկու տարբեր միտքեր կամ խօսքեր չեն: Որդին Հօր Խօսքը ըլլալով՝ Հօր խօսքը փոխանցողն է, եւ Հայրը Որդին խօսքը ունենալով իր մէջ՝ զայն իր Որդիով արտայայտողն է: Որդին կենդանի Հօր կենդանի Խօսքը ըլլալով՝ անոր կենդանարար խօսքը յայտնողն է, եւ Հայրը իր Որդին ունենալով իր մէջ իբրեւ կենդանի Խօսք՝ կը դառնայ կենդանարար աղբիւրը այդ խօսքին:

Հայրն Աստուած ոչինչով աւելի է քան Որդին, եւ Որդին ոչինչով նուազ է քան Հայրը: Անոնք համագոյակից են: Երբ կ'ըսենք թէ անոնք համագոյակից են, կը հասկնանք, որ անոնք ունին միեւնոյն գոյացութիւնը, եւ եթէ միեւնոյն գոյացութիւնը ունին՝ սա կը նշանակէ թէ ունին միեւնոյն բնութիւնն ու էութիւնը, եւ ուստի անոնք կ'ըլլան բնութենակից եւ էակից, ինչպէս Եկեղեցին գանոնք կը կոչէ: Եւ եթէ Հայրն ու Որդին, եւ անոնց հետ նաեւ Սուրբ Հոգին բնութենակից եւ էակից են, ուրեմն անոնք չեն կրնար մէկը միւսէն առաջ եղած ըլլալ ժամանակով, ինչպէս կ'ուսուցանէր Նեստոր, կամ ինչպէս այսօր կը սորվեցնեն Եհովայի վկաներ ու այլ աղանդաւորական հոսանքներ:

Յովհան Ոսկեբերան այս մասին խօսելով կ'ըսէ. «Աստուած չէ ստեղծուած, եւ ոչ ալ իրմէ առաջ բան մը կար: Ասոնք յոյներուն բառերն են: Այս ալ ըսէ ինծի նայիմ.՝ Ստեղծիչը աւելի առաջ չէ՞ քան իր գործը՝ ստեղծուածը: [Ուրեմն, եթէ Բանը ինքն է ստեղծիչը, ի՞նչպէս որոշ բաներ կրնան իրմէ առաջ գոյութիւն

ունեցած ըլլալ, կամ ի՞նչպէս կրնայ ինք գոյութեան բերուած ըլլալ՝ նախապէս գոյութիւն ունեցող որոշ բաներէ ետք]: ... Եւ նման պարագայի, ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ Եսայի խօսքը՝ "Ե՛ս եմ առաջինը ու ե՛ս եմ վերջինը" (Ես 44.6), կամ միւս խօսքը որ կ'ըսէ. "Ինձմէ առաջ Աստուած չեղաւ եւ ինձմէ ետք ալ պիտի չըլլայ" (Ես 43.10): Որովհետեւ, եթէ Որդին Հօր նոյն բնութեանն է, ուրեմն, Հօրմէն գատ ուրիշ աստուած մըն ալ կայ [որուն Որդին պէտք է բնութենակից եղած ըլլայ], եւ եթէ Որդին Հօր համագոյակից է, ուրեմն, ան Հօրմէն ետք է ժամանակով: Եւ եթէ Որդին Հօր բնութեանն ու էութեանն է՝ ուրեմն ան ետքը ստեղծուած է: [Եւ եթէ ետքը ստեղծուած է, այդ պարագային], ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ Եսայի միջոցաւ ըսուած խօսքը՝ "Ինձմէ առաջ Աստուած չեղաւ եւ ինձմէ ետք ալ պիտի չըլլայ": [Եթէ Որդին Հօրմէն ետք եղաւ՝ ի՞նչպէս պէտք է բացատրել "ինձմէ ետք ալ պիտի չըլլայ" բառերը, քանի հոս խօսողը Հայրն է, եւ ան կը հաստատէ թէ իրմէ ետք ուրիշ աստուած պիտի չըլլայ]: Բայց "ուրիշ աստուած պիտի չըլլայ" ըսելով՝ Որդիին կ'ակնարկուի. ո՛չ. յստակ է որ չաստուածներու ու կուռքերու կ'ակնարկուի, [որովհետեւ Որդին իրմէ ետք չեղաւ, այլ՝ մի՛շտ իրեն հետ էր, սկիզբէն]»⁶:

Որդին, հետեւաբար, Ստեղծիչ է եւ ոչ թէ ստեղծուած: Եթէ ստեղծուած է՝ չի կրնար Ստեղծիչ կոչուիլ: Եթէ արարուած է՝ չի կրնար Արարիչ անուանուիլ: Եթէ գոյութեան բերուած է Հօր կողմէ ստեղծագործութեանն առաջ՝ չի կրնար Հօր գոյակից ըլլալ, կամ համագոյակից կոչուիլ: Եւ Աւետարանիչին բառերը յստակ են. «Անով էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց»: Աստուած Անով ստեղծեց եւ ո՛չ թէ Զա՛յն ստեղծեց: Երբ կը հաստատուի թէ «Անով էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց», յստակ է որ «ամէն ինչ» բառերը չեն ընդգրկեր Որդին, այլ՝ կ'ընդգրկեն Որդիին ձեռքով ստեղծուած բոլոր բաները: Նոյն այս իմաստը ընդգրկող հատուած մը կը գտնենք Պօղոս առաքեալի մօտ. «Քրիստոս պիտի թագաւորէ՝ մինչեւ որ Աստուած բոլոր թշնամիները անոր ոտքերուն տակ դնէ իբրեւ պատուանդան: Վերջին թշնամին որ պիտի բնաջնջուի՝ Մահը պիտի ըլլայ: Այդպիսով պիտի կատարուի մարգարէութիւնը, թէ "Աստուած ամէն բան անոր ենթարկեց": Բայց անշուշտ երբ կ'ըսէ՝ "ամէն բան անոր ենթարկած է", յստակօրէն կը հասկնանք՝ "ամէն ինչ" բացի Աստուծմէ, որ ամէն բան անոր ենթարկեց» (Ա.Կր 15.25-27): Ինչպէս, երբ կ'ըսուի թէ Աստուած ամէն բան Որդիին պիտի ենթարկէ՝ չենք հասկնար թէ Հայրը ինքն ալ ինքզինք Որդիին պիտի ենթարկէ, որովհետեւ «ամէն բան» բառերը չեն ընդգրկեր Հայրը, նոյնպէս ալ, երբ կ'ըսուի թէ Որդիով էր որ Աստուած ամէն ինչ ստեղծեց՝ չենք հասկնար թէ Որդին ինքն ալ ստեղծուածներուն մէջ է: Եւ յետոյ, խօսքը յստակ է, Աստուած Որդիով ստեղծեց եւ ո՛չ թէ Որդին ստեղծեց: Եւ տակաւին, եթէ Հայրը ստեղծեց Որդին՝ որպէսզի յետոյ անոր միջոցաւ ստեղծէր աշխարհը, այդ պարագային, Հայրը կը դադրի ստեղծիչ ըլլալէ, եւ ինք կը դառնայ միջոց մը, որով Որդին աշխարհը ստեղծած կը նկատուի: Որովհետեւ, եթէ Որդին պիտի ըլլար Հօր ձեռքին մէջ ստեղծագործութեան միջոցը, Հայրը անկարող պիտի դառնար առանց այդ Միջոցին կատարելու ստեղծա-

⁶ Նոյնը:

անձերը: Իրենք է որ ստեղծեցին աշխարհը, երեքը միասին:

2) Դաւիթ մարգարէն կը վկայէ. «Տիրոջ Խօսքովը երկինքը ստեղծուեցաւ ու իր բերնին Հոգիովը՝ անոր բոլոր գօրքը» (Սղ 33.6): Տէրը՝ Հայրն է, Տիրոջ Խօսքը՝ Որդին է, իսկ Տիրոջ բերնին Հոգին՝ Սուրբ Հոգին է: Ըստ այս համարին, Աստուած Որդիով ստեղծեց երկինքը, իսկ Սուրբ Հոգիով՝ ստեղծեց երկինքի բոլոր գօրքերը, այսինքն՝ մարմինները: Երանոս Լիոնացի խօսելով տուեալ համարին մասին՝ կ'ըսէ. «Այս համարը կը պարզէ, թէ Խօսքը կը հաստատէ, այսինքն՝ մարմին կու տայ եւ իրականութեան կը վերածէ արարուածը, իսկ Հոգին՝ կարգ ու ձեւ կու տայ գորութիւններու բազմազանութեան»: Սղ 33.6-ին հետ նմանութիւն ունի Յոր 26.13-ը: Առաջինին մէջ կը հաստատուի, թէ Աստուած իր Սուրբ Հոգիին միջոցաւ ստեղծեց երկինքի գօրքը, իսկ երկրորդին մէջ կը հաստատուի, թէ Աստուած իր Սուրբ Հոգիին միջոցաւ զարդարեց երկինքը (Յոր 26.13): Յիշեալ երկու վկայութիւններուն համեմատութիւնը, պարզ ու յստակ կը դարձնէ, թէ Սուրբ Հոգին ստեղծագործութիւնը զարդարողն ու գեղեցկացնողն է: Երբ կը հաստատենք, թէ Սուրբ Հոգին ստեղծագործութիւնը զարդարողն ու գեղեցկացնողն է, այս չի նշանակեր որ ան ստեղծող կամ ստեղծագործող մը չէ միաժամանակ: Խորքին մէջ, երբ կը վկայուի թէ Աստուած «իր Հոգիովը երկինքը զարդարեց», ըսել ուզուածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ այն՝ որ Սուրբ Հոգին ինքն է որ ստեղծեց երկինքը լեցնող անհամար աստղերը, մեծամեծ մոլորակները եւ ամէն տեսակի մարմինները: Նկատի պէտք է առնել որ երկինքի անհունութեան մէջ գոյութիւն ունեցող աստղերը, մոլորակներն ու այլազան մարմինները, Աստուածաշունչին մէջ կոչուած են երկինքի գօրքը, ինչպէս նաեւ երկինքի զարդերը (Ծն 2.1): Այս իմաստով, երկինքը զարդարել՝ կը նշանակէ երկինքի զարդերը ստեղծել, իսկ երկինքի զարդերը՝ լուսինն ու աստղերն են, արեւն ու միւս համաստեղութիւններն են:

3) Աստուած Եսայի մարգարէին բերնով կ'ըսէ. «Ես եմ Եհովան՝ ձեր Սուրբը, Իսրայէլի Ստեղծիչը, ձեր Թագաւորը» (Ես 43.15): Ուշագրաւ է որ Աստուած տուեալ համարին մէջ ինքզինք կը կոչէ՝ Եհովա, եւ ինքզինք կը ներկայացնէ երեք անուններով, որ խորքին մէջ երեք տիտղոսներ են՝ «Սուրբը», «Ստեղծիչը», «Թագաւորը»: Երեք անունները՝ Երրորդութեան կ'ակնարկեն, եւ որ միակ բառով մը կը կոչուին՝ Եհովա: Իսկ Եհովա անունը այն անունն է, որով Աստուած ինքզինք յայտնեց Մովսէս մարգարէին (Ել 3.15), եւ որ շատերու կողմէ թարգմանուած է «Տէր» եւ «Աստուած» իմաստներով, որ սակայն, խորքին մէջ, «Եհովա»ն Տէր եւ Աստուած ըլլալով հանդերձ, «Եհովա»ն իբրեւ անուն՝ «Տէր» եւ «Աստուած» չի նշանակեր, այլ անուն մըն է որ կ'ակնարկէ Աստուծոյ մշտնջենականութեան, յաւիտենականութեան, ի հակադրութիւն Մովսէս մարգարէի ժամանակակից չաստուածներուն, որոնք մշտնջենական ու յաւիտենական չէին, եւ ճիշդ անոր համար ալ, երբ Մովսէս մարգարէն Աստուծոյ հարցուց, թէ ինչ անուն պէտք էր տար Իսրայէլացիներուն, եթէ երեք անոնք իրեն հարցնէին թէ ո՞վ զինք իրենց մօտ դրկած էր, Աստուած անոր ըսաւ. «Ես եմ ՈՐ ԷՆ» (Ել 13-14): Աստուած ըսել ուզեց. «Գնա՛ ու իմ ժողովուրդիս ըսէ՛- "ՈՐ ԷՆ"ը զիս դրկեց», այսինքն՝ Ան՝ որ սկիզբէն էՐ, յաւիտենական ժամանակներէն առաջ էՐ, յաւիտենական ՆԵՐԿԱՆ,

յաւիտենական ՄՆԱՅՈՒՆԸ: «ՈՐ ԷՆ» բառերը, հետեւաբար, ուրիշ բանի չեն ակնարկեր եթէ ոչ Աստուծոյ յաւերժական գոյութեան: Եւ «ՈՐ ԷՆ» բառերը «Եհովա» անունին հետ նոյն իմաստն ու նշանակութիւնը ունի: «Եհովա» բառն այլ, ինչպէս վերեւ դիտել տուի, կ'ակնարկէ Աստուծոյ մշտնջենականութեան ու յաւիտենականութեան, եւ աւելի կը համոզուինք այս ճշմարտութեան, եթէ երբեք նկատի առնենք, որ երբեմն «ՈՐ ԷՆ» բառերը եւ «Եհովա» անունը փոխն ի փոխ կը գործածուին: Այսպէս, օրինակ, երբ Աստուած Մովսէս մարգարէին կը պատուիրէ որ ժողովուրդին ըսէ թէ «ՈՐ ԷՆ»ը զինք զրկեց իրենց մօտ, անմիջապէս խօսքը կը շարունակէ եւ կ'ըսէ. «Այսպէս պիտի ըսես Իսրայէլի որդիներուն. - "Ձեր հայրերուն Եհովա Աստուածը...», զիս ձեզի զրկեց". Իմ անունս յաւիտեան այս է...» (Ել 3:15): Կը տեսնէ՞ք, հետեւաբար, թէ ինչպէս Աստուած նոյն պատուէրը կը կրկնէ, բայց «տարբեր» երկու բառեր կամ անուններ կը գործածէ. առաջին անգամ կ'ըսէ. «Ժողովուրդին ըսէ ՈՐ ԷՆը զիս զրկեց», իսկ երկրորդ անգամ կ'ըսէ. «Ժողովուրդին ըսէ Եհովա Աստուածը զիս զրկեց»: Եւ հետաքրքրական է, որ երկրորդ վկայութեան մէջ, ինքզինք «Եհովա» կոչելէ ետք՝ կ'ըսէ. «Իմ անունս յաւիտեան այս է». իրողութիւն մը՝ որ կը հաստատէ մեր տուած բացատրութիւնը, թէ՛ «ՈՐ ԷՆ» եւ «Եհովա» բառերը նոյն իմաստը ունին, եւ Աստուծոյ մշտնջենականութեան կ'ակնարկեն: Տեղին է այստեղ կատարել յիշատակութիւնը Զարեհ Արք. Ազնաւորեանի մէկ բացատրութեան, որ նոյն նիւթին առնչուած է: Սրբազանը կ'ըսէ. «Նկատի ունենալով որ Եհովա անունը կազմուած է Եբրայերէն «եմ» էական բայով, կարելի է հարց տալ, թէ արդեօք յատուկ անո՞ւն է Եհովա, թէ՛ միայն Աստուծոյ ներկայութիւնը եւ յաւիտենականութիւնը կը նշէ (ինչպէս արդէն թարգմանութիւնները կը նշեն երբեմն): Կը թուի թէ Աստուծոյ կողմէ այս անունը Մովսէսին յայտնելը աւելի ջատագովական եւ աստուածաբանական նշանակութիւն մը ունի, Եգիպտոսի չաստուածներուն դիմաց ինքզինք ներկայացնելով իբրեւ Ան՝ որ միշտ «է», «Մշտնջենաւորը», «Յաւիտենականը», «Անժամանակը»: Այս կապակցութեամբ յատկանշական է վերեւ նշուած «Յաւիտենական Աստուած» արտայայտութիւնը, որ կը գտնենք Ծնունդներու գիրքին մէջ. «Աբրահամ ծառեր տնկեց Բէէրըբայի մէջ, եւ հոն յաւիտենական Աստուծոյ՝ Եհովայի անունը կանչեց» (ՄՆ 21:33)⁷: Նիւթի ծիրէն բաւական հեռացանք, բայց կը խորհիմ որ շահեկան էր ներկայացուած բացատրութիւնը: Եսայի 54:5-ին մէջ նաեւ Աստուծոյ յիշատակութիւնը կը կատարուի երեք անուններով՝ «Ստեղծիչը», «Փրկիչը», «Երկրին Աստուածը», որոնք կը կոչուին միակ անունով մը՝ Եհովա Սաբաոթով: Վկայութիւն մը՝ որ դարձեալ կը պարզէ թէ Սուրբ Երրորդութիւնը ինքն էր (աստուածութեան երեքը անձերը միասին) որ ստեղծեց աշխարհն ու տիեզերքը, եւ ո՛չ թէ Երրորդութեան անձերէն մին:

4) Յորի գիրքին մէջ կը կարդանք. «Զիս Աստուծոյ Հոգին ստեղծեց եւ Ամենակարողին շունչը ինծի կեանք տուաւ» (Յոր 33:4): «Աստուծոյ» ըսելով կ'ակ-

⁷ Զարեհ Արք. Ազնաւորեան, «Աստուածաշունչի վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ», 2007, էջ 276:

նարկուի Հօրը, «Հոգին» ըսելով կ'ակնարկուի Սուրբ Հոգին, իսկ «Ամենակարողին» ըսելով կ'ակնարկուի Որդին: Աստուածութեան երեք անձերն ալ հոս յիշուած են ստեղծիչի հանգամանքով:

Թէպէտ վերեւ բացատրեցինք թէ Աստուած Բանով ստեղծեց ամէն ինչ եւ ոչ թէ լոկ անոր միջոցաւ, եւ սակայն, կարեւոր է այստեղ հետեւեալ նշումը կատարել. երբ որոշ համարներու մէջ կը հաստատուի թէ Հայրը իր Որդին եւ Սուրբ Հոգին միջոցաւ ստեղծեց աշխարհը, սա չի նշանակեր թէ Որդին եւ Սուրբ Հոգին ստեղծիչ չեն, այլ միջոցներ՝ որոնց միջոցաւ Հայրը կատարեց ստեղծագործութիւնը: Ունինք յստակ վկայութիւններ, որոնք ցոյց կու տան որ Քրիստոս ինք ստեղծեց ամէն ինչ: Այսպէս, օրինակ, կը տեսնենք թէ ինչպէս Հայրն Աստուած իր խօսքը ուղղելով իր Որդին՝ կ'ըսէ. «Դու, ո՛վ Տէր, սկիզբէն ստեղծեցիր երկիրը, եւ երկինքը քու ձեռագործդ է» (Եբր 1.10): Քսանչորս երէցները իրենց խօսքը ուղղելով Քրիստոսի՝ կ'ըսեն. «Ո՛վ մեր Տէրը եւ Աստուածը, դո՛ւն ստեղծեցիր ամէն ինչ» (Յտ 4.11: Տե՛ս նաեւ Յտ 10.6: Եփ 3.9: Առ 8.30: Յոր 26.13: Ա.Պտ 4.19: Հռ 11.36: Ա.Մն 16.26: Դ.Թգ 19.15): Յիշեալ համարները Քրիստոսի ստեղծիչ ըլլալու հանգամանքին շեշտումը՝ անոր Աստուած ըլլալուն ապացոյցը կը հանդիսանան: Հօր նման, Որդին ինք եւս ստեղծիչ է: Ստեղծիչ կամ արարիչ բառերը միայն Հօր չեն վերապահուած. անոնք կը գործածուին նաեւ Որդին եւ Սուրբ Հոգին համար: Ստեղծիչ բառը միայն Աստուծոյ համար կը գործածուի, եւ այս իրողութիւնը ցոյց կու տայ թէ Քրիստոս Աստուած է: Առաքեալը կը վկայէ թէ «ամէն ինչ շինողը Աստուած է» (Եբր 3.3-4):

«Առանց անոր ո՛չ մէկ բան ստեղծեց» խօսքը ցոյց կու տայ, որ ստեղծագործութեան միայն որոշ մէկը մասը չէ որ Քրիստոսով ստեղծուեցաւ, այլ՝ ամբողջ ստեղծագործութիւնը: Երբ Յովհաննէս կը հաստատէ թէ ստեղծագործութիւնը յառաջ եկաւ Քրիստոսով, սա չի նշանակեր թէ Քրիստոս պարզապէս գործիք մըն էր, որով Աստուած ստեղծեց աշխարհն ու տիեզերքը: Ստեղծագործութեան մէջ Քրիստոս ո՛չ գործիք մըն էր եւ ո՛չ ալ լոկ գործակատար մը: Ան ստեղծագործութեան մէջ Հօր Աստուծոյ համագործակիցն էր: Ինչպէս իրարու համագործակից են, այնպէս ալ ստեղծագործութեան մէջ իրարու համագործակից են:

Ոմանք բացատրելու համար Հօր եւ Որդին բաժինը ստեղծագործութեան մէջ, փորձած են որոշ պատկերներ գործածել, եւ ըսած են, թէ՝ Քրիստոս կը նմանի կացինի մը, որով Աստուած կը գործէ, կամ մուրճի մը որով Աստուած կը մրճահարէ: Այս եւ նման պատկերներ երբեք ճիշդ չեն: Որդին Հօր կողմէ գործածուող կացին, մուրճ կամ այլ գործիք մը չէ, այլ Հօր գործակիցն է, Հօր հետ միասին նո՛յն իշխանութիւնն ու կարողութիւնը ունի, նո՛յն գործութիւնն ու կամքը ունի:

Ուրիշ մեկնիչ մը աւելի՛ տրամաբանական եւ աւելի՛ գեղեցիկ պատկերացում մը կը գործածէ, Հայրը նմանցնելով Մարմինի մը որուն մէկ ձեռքը Քրիստոս է, իսկ միւս ձեռքը՝ Սուրբ Հոգին: Այս իմաստով, Հայրը իր երկու ձեռքերուն, այսինքն՝ իր Որդին եւ իր Սուրբ Հոգին միջոցաւ է որ ստեղծեց աշխարհը:

Աստուած, սակայն, ո՛չ միայն Քրիստոսի «միջոցաւ էր որ տիեզերքը ստեղծեց» (Եբր 1.2), եւ ո՛չ միայն «առանց անոր ո՛չ մէկ բան ստեղծեց», այլեւ՝ ամէն ինչ

Որդիին համար ստեղծեց: Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ. «Աստուած անով ստեղծեց ամէն բան, երկինքի մէջ թէ՛ երկրի վրայ, երեւելի թէ՛ աներեւոյթ. որոնց կարգին են՝ ոգեղէն աշխարհի գահակալներն ու տէրութիւնները, պետութիւններն ու իշխանութիւնները: Անոր ձեռքով եւ անոր համար ստեղծուեցաւ ամէն բան» (Կղ 1.16):

Երբ առաքեալը կը հաստատէ թէ ամէն բան Քրիստոսի համար ստեղծուեցաւ, պարզապէս ըսել կ'ուզէ թէ ամէն բան Քրիստոսի փառքին համար ստեղծուեցաւ: Երբ կը խօսինք Աստուծոյ փառքին համար եղած ստեղծագործութեան մասին, հարկաւ միայն նիւթական տիեզերքի ստեղծագործութեան մասին չէ որ խօսած կ'ըլլանք, այլեւ՝ մարդկային ցեղի ստեղծագործութեան մասին: Աստուած խօսելով իր ժողովուրդի գաւակներուն մասին, կ'ըսէ. «Անոնք իմ փառքիս համար ստեղծեցի, Զանոնք ձեւակերպեցի ու կազմեցի» (Յս 43.7): Ինչպէս նաեւ. «Ես այս ժողովուրդը ինծի համար ստեղծեցի, անոնք իմ գովութիւնս պիտի պատմեն» (Յս 43.21):

Սուրբ Երրորդութեան անձերէն իւրաքանչիւրին դերը ստեղծագործութեան մէջ արդէն ցոյց տուինք: Այստեղ պարզութեան համար, հետեւեալը ըսենք. Հայրը տիեզերքի հիմնադրութիւնը կամեցողն է, Որդին՝ կամեցուած հիմնադրութիւնը կատարողը, իսկ Սուրբ Հոգին՝ կատարուած հիմնադրութիւնը կատարելագործողը, գանձիկա գեղեցկացնելով, զարդարելով եւ զարգացնելով: Հարկաւ երբ կ'ըսենք թէ Հայրը տիեզերքի հիմնադրութիւնը կամեցողն է, ասիկա չի նշանակեր, թէ ան կամեցաւ եւ ապա հրապարակէն քաշուեցաւ եւ ձգեց որ Որդին ինք առանձին կամեցուած հիմնադրութիւնը կատարէ. ո՛չ ալ կը նշանակէ թէ Որդին կամեցուած հիմնադրութիւնը կատարելէ ետք՝ քաշուեցաւ եւ ձգեց որ Սուրբ Հոգին ինք առանձին կատարէ անոր զարդարումն ու զարգացումը: Երբ Հայրը բան մը կատարէ՝ Որդին եւ Սուրբ Հոգին իրենք եւս անոր հետ նոյն բանը կը կատարեն: Երբ Հայրը բան մը կամենայ՝ Որդին եւ Սուրբ Հոգին իրենք եւս նոյն բանը կը կամենան: Եւ ինչո՞ւ: Որովհետեւ Հայրը, Որդին եւ Սուրբ Հոգին ունին մէ՛կ եւ նո՛յն կամքը, մէ՛կ եւ նո՛յն գործը, մէ՛կ եւ նո՛յն իշխանութիւնը, մէ՛կ եւ նո՛յն թագաւորութիւնը: Որդին եւ Սուրբ Հոգին երկնաւոր Հօր աջ ու ձախ ձեռքերն են: Անոնցմով էր որ Հայրը ստեղծեց եւ ստեղծագործեց. անոնցմով է որ ան այսօր մարդիկը իրեն կը հրաւիրէ եւ կը բուժէ գանոնք:

ՎԱՂԻՆԱԿ Ծ. ՎՐԳ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շար. 4)

ԸՆԿԵՐԱԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՎԻՃՈՒՄ

Ներկայ աշխարհի ընկերութիւնը յուզող հրատապ հարցերու շարքին առանցքային տեղ կը գրաւեն այսպէս կոչուած բարոյագիտական ու ընկերային խնդիրները, տագնապներն ու չարիքները: Առաւել կամ նուազ չափով բոլոր կրօններուն, մշակոյթներուն ու ընկերութիւններուն պատկանող այս երեւոյթներուն նկատմամբ տարբեր մօտեցումներ, արժեչափեր ու արժեւորումներ կը տրուին: Այսպէս, եթէ սեռային հարցերուն առնչուած խնդիրները տարօրինակ, անբնական եւ անընդունելի կը թուին որոշ ընկերութիւններու ու միջավայրերու, ուրիշներու համար՝ բնական: Եթէ որոշ պետութիւններ այս հարցերուն նկատմամբ խիստ միջոցներու կը դիմեն, այլ պետութիւններ զանոնք օրինականացուցած են: Եւ այսպէս, կարելի է թուել այն հակադիր մօտեցումները, որոնք առկայ են զանազան ընկերութիւններու ու կրօններու կեանքէն ներս: Ինչ կը վերաբերի բարոյագիտական ու ընկերային կոչուող հարցերուն, անոնք առնչուած են սեռային յարաբերութենէն սկսեալ մինչեւ կենցաղային այլ խնդիրներու, ինչպէս նաեւ տուեալ եկեղեցիներու հաւատքին, հաւատալիքներուն եւ արանդութիւններուն, որոնք խոտոր կը համեմատին արանդաբար անցեալէն ժառանգուած տեսակէտներուն, մօտեցումներուն ու գործելակերպերուն:

Եկեղեցիներ տարբեր տեսակէտներ ունին յիշեալ հարցերուն գծով, որոնք հիմնաւորուած են եկեղեցիներու դաւանական, աստուածաբանական ու ծիսական ուսուցումներուն եւ արանդութիւններուն մէջ: Նոյնիսկ նոյն եկեղեցոյ մէջ տեսակէտներու ու մօտեցումներու տարբերութիւն գոյութիւն ունի, ինչ որ յաճախ պատճառ դարձած է ներքին բեւեռացումներու ու նոյնիսկ բաժանումներու: Այս կացութեան դիմաց կարգ մը եկեղեցիներ զուշացած են խիստ կեցուածքներ որդեգրել (օրինակ Անկլիքան եւ Լուտերական եկեղեցիները) խուսափելու համար ներքին բաժանումներէ:

Ո՞ր է հայ եկեղեցին ներկայ ընկերութիւնը յուզող ընկերային ու բարոյական հարցերու նկատմամբ: Փաստօրէն հայ եկեղեցին այսօր ներկայութիւն է աշխարհի բոլոր կողմերը եւ մեր ժողովուրդի զաւակները կ'ապրին զանազան ընկերութիւններու մէջ եւ անմիջականօրէն ենթակայ են նաեւ մեր մատնանշած երեւոյթներուն: Համաշխարհայնացած ներկայ ընկերութեան մէջ, ուր փաստօրէն սահմաններ ու սահմանագծեր գոյութիւն չունին, այլեւս դժուար է ըսել՝ «այս կամ այդ հարցը մեր հարցը չէ»: Մեր կեանքէն ներս եւս կը տեսնենք յիշեալ երեւոյթներու այս կամ այն կերպ ներկայութիւնը:

նր, յատկապէս արեւմտեան գաղութներէն ներս: Այս կացութեան դիմաց մեր եկեղեցին չի կրնար լուռ մնալ, ինչպէս Վեհափառ Հայրապետը յաճախակի կերպով թէ՛ իր պատգամներուն եւ թէ գրութիւններուն մէջ շեշտած է: «Հասկ»ի էջերուն վրայ յաճախ պիտի անդրադառնանք յիշեալ խնդիրներուն: Գոհ կը մնանք, որ այս խնդիրներուն ծանօթ անձեր եւս գրեն մեզի: Կ'ուզենք կարեւորութեամբ յիշեցնել, որ այս գծով արտայայտուած տեսակետները չեն ներկայացներ ոչ մեր եկեղեցոյ եւ ոչ ալ «Հասկ»ի պաշտօնական տեսակետը:

Ի՞նչ կ'ըՍԷ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԸ ՎԻժՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

Յիսուսի ժամանակ, Հռոմէական օրէնքի համաձայն, վիժումը, մանկասպանութիւնը եւ նորածին մանուկներ անտէր լքելը, ընդունուած եւ արտօնուած էին: Իսկ Աստուածաշունչը, ընդհանրապէս լուռ է, եւ ուղղակիօրէն չի խօսիր վիժումի մասին: Անշուշտ շատ հին ժամանակներէն, ծանօթ եղած են արհեստական վիժումի զանազան պարագաներ եւ ձեռք առնուած միջոցներ: Յղիութիւնը ընդհատելու միջոցներէն կարելի է յիշել վիժում պատճառող բոյսերու կիրառութիւնը, սուր գործիքներու օգտագործումը, որովայնի վրայ ճնշում գործադրելն ու այլ մեթոտներ: Եթէ Աստուածաշունչին մէջ ուղղակի խօսք, պատուէր ու պատգամ չենք գտներ, սակայն կարգ մը աստուածաշնչական հատուածներ, վիժումի մասին կ'արծարծեն անուղղակի տուեալներ:

Աստուածաշունչը ի՞նչպէս կը դիտէ կեանքի չեկած, չծնած երեխան: Ի՞նչ կը նկատէ մօրը որովայնին մէջ գտնուող սաղմը (embryo) կամ (fetus): Այս մասին յստակ են աստուածաշնչական կարգ մը հատուածները, որոնցմով իւրայայտուկ կերպով Աստուծոյ կողմէ լոյս աշխարհ չեկած երեխաները կ'անձնաւորուին. անոնք Աստուծոյ ծրագիրին մէջ իրենց յատուկ տեղը եւ դերը ունին: Աստուած այս առնչութեամբ Եսայի մարգարէին կ'ըսէ. «Քեզ որովայնի մէջ չըստեղծած քեզ գիտցայ, դուն քու մօրդ արգանդէն չեղած քեզ սրբեցի, քեզ ազգերուն մարգարէ ըրի» (Երեմիա 1.5):

139-րդ Սաղմոսը, Դաւիթ մարգարէ խօսքը Աստուծոյ ուղղելով կ'ըսէ. «Դո՛ւն ստեղծեցիր իմ երեկամունքներս, եւ իմ մօրս որովայնին մէջ Դո՛ւն գիտ ծածկեցիր: ...Իմ գոյութիւնս չծածկուեցաւ Քեզմէ, երբ գաղտուկ տեղը շինուեցայ, երկրի խորութիւններուն մէջ ճարտարութեամբ կազմուեցայ, նկարակերպուեցայ: Քու աչքերդ իմ անկատար կազմուածքս տեսան, եւ անդամներս բոլորը Քու գիրքիդ մէջ գրուած էին, որոնք ժամանակին պիտի կազմուէին, երբ դեռ անոնցմէ մէկը չկար»: Անծին երեխան, ըստ Սաղմոսի մէջ յիշուած հատուածներուն, դեռ անոր անդամները լրիւ չկազմուած, Աստուծոյ համար կայ, ան Աստուծոյ գիրքին մէջ գրուած է ու չծնած պաշտպանուելու է:

Այս առնչութեամբ Մատթէոս եւ Ղուկաս աւետարաններու առաջին գլուխները կը նկարագրեն Յիսուսի, ինչպէս նաեւ Յովհաննէս Սկրտիչի ծնունդներուն

կապուած դրուագներուն աստուածային հրաշալի միջամտութիւնը: Երբ Յովսէփ կ'անդրադառնայ Մարիամի յղի ըլլալուն եւ կ'ուզէ լռելեայն արձակել, Տիրոջ հրեշտակը տեսիլքի մը մէջ անոր կը յայտնէ Մարիամի աստուածային միջամտութեամբ յղութեան մասին պատուիրելով. «Մի՛ վախնար, քու կինդ՝ Մարիամը քու քովդ առնելու, որովհետեւ իր մէջ յղացուածը, անկէ ծնածը Սուրբ Հոգիէն է» (Մատթէոս 1.20):

Ելից գիրքի օրէնքներու բաժինին մէջ, անծին մանուկի մը սպանութեան կապակցութեամբ կը կարդանք հետեւեալ հետաքրքրական դատավճիռը. «Եթէ պատահի որ իրարու հետ կռուելու ըլլան երկու մարդիկ, եւ անոնցմէ մէկը յղի կնոջ մը գարնուելով, պատճառ դառնայ որ անոր երեխան դուրս գայ, եթէ կնոջ կամ երեխային վնաս մը չհասնի՝ գարնողը պարզապէս պիտի կրէ այն տուժը, որ այն կնոջ ամուսինը իր վրայ կը դնէ, եւ դատաւորներուն ներկայութեան պիտի հատուցանէ այնքան, որքան այդ կնոջ ամուսինը կը պահանջէ: Բայց եթէ կնոջ կամ երեխային վնաս մը հասնի ու սաղմը վնասուելով մահանայ, այն ատեն կեանքի տեղ կեանք՝ իր կեանքը պիտի տայ. աչք՝ աչքի փոխարէն, ակռայ՝ ակռայի փոխարէն, ոտք՝ ոտքի փոխարէն, խարան՝ խարանի փոխարէն, վէրք՝ վէրքի փոխարէն, հարուած՝ հարուածի փոխարէն» (Ելից 21.22-25):

Աստուածաշնչական այս հրահանգը բացայայտ կերպով հաւասար գետնի վրայ կը դնէ անծին երեխան եւ անոր մայրը, հաւասար արժէք կը նկատէ երկուքին ալ կեանքը: Վիժումով երեխային կորուստը կը նկատէ մանկասպանութիւն, եւ ըստ այնմ՝ կեանքի տեղ կեանք, այլ խօսքով՝ մահապատիժ կը սահմանէ ականջ սպանութիւնը գործողին:

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՎԻՃՈՒՄԻ ՇՈՒՐՁ

1973 թուականէն առաջ, Ամերիկայի 50 նահանգներէն ներս, վիժումը օրինականացուած եւ ընդունուած էր, անշուշտ որոշ սահմանափակումներով: Իսկ 1973 թուականին, Միացեալ Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը որոշում կայացուց, որ կին մը վիժում կատարելու իրաւունքը ունի յղութեան առաջին եռամսեակին: Միաժամանակ նահանգներ թոյլատրուած էին վիժումներ տնօրինելու եւ օրինականացնելու յղութեան երկրորդ եռամսեակին եւ կ'արգիլուէր վիժում կատարել յղութեան երրորդ եռամսեակին: Այդ թուականէն ասդին, վիժումը ընկերութիւնը յուզող ամէնէն բաժանարար եւ խնդրայարոյց հարցերէն մէկը դարձած է:

ՀԱԿԱՎԻՃՈՒՄԻ (ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՎԻՃՈՒՄԻ ՀԱԿԱԴՐՈՒՈՂ) ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ԿԵՑՈՒԱԾՔ

Կեանքի ջատագով եւ կեանքի նուիրականութիւնը ամէն գնով պաշտպանողներ, կը հաւատան ու համոզուած են, որ կեանքը սկիզբ կ'առնէ յղութեան առաջին իսկ վայրկեանէն: Հետեւաբար, վիժումը սպանութիւն է եւ արգիլուած ըստ Տասնաբանեայ Պատուիրաններուն (Ելից 20.13): Անոնք կը զօրակցին եւ թիկունք կը կանգնին գրեթէ բոլոր այն օրէնքներուն, որոնք կ'արգիլեն որեւէ ձեւի վիժում:

Թէեւ այն համոզումը, որ կեանքը սկիզբ կ'առնէ յղութեան վայրկեանին, յստակ ու վճռորոշ չէ, ոչ ալ փաստարկուած է բժշկագիտութեան, Աստուածաշունչի, կրօնական եւ օրինական աւանդութեանց կողմէ: Այս հարցով կարգ մը եկեղեցական Հայրեր, ինչպէս Տէրտուղիանոս, գրած են ու հակադրուած վիժումին, ու այս (վիժումի արարքը), նկատուած է մեղսալից, եկեղեցական պատմութեան բոլոր դարաշրջաններուն: Միաժամանակ, ի դէպ այս երեւոյթին, առաջին դարու քրիստոնեաներ, վիժումը ընդհանրապէս որպէս սպանութիւն չեն համարած, երբ այդ տեղի ունեցած է յղութեան որոշ մէկ ժամանակամիջոցին: Տասներորդ դարու աստուածաբան, Թովմաս Ագուլինացի գրած է, թէ հոգին անծին արուներու մէջ կը մտնէ անոնց յղութեան 40-րդ օրը, իսկ իգական սեռի մէջ՝ յղութեան 80-րդ օրը: Այս տեսակէտը դարեր շարունակ եկեղեցւոյ պաշտօնական կեցուածքը եւ վարդապետութիւնը եղած է. հետեւաբար վիժումը, որ նախ քան անծինի մը հոգիով օժտուիլը կատարուած է՝ մահացու մեղք չէ համարուած:

Բրիտանական օրէնքը 19-րդ դարուն, կը թոյլատրէր վիժում կատարել, նախ քան պտղաձու սաղմին առաջին շարժումի հաստատումը, որ յղութեան շուրջ հինգերորդ ամսուան կը գուգադիպի: Նմանապէս Միացեալ Նահանգներու մէջ եւս, մինչեւ 19-րդ դար, վիժումը կարգաւորուած չէր եւ օրէնքներով չէր սահմանափակուած. վիժումը ենթակայ չէր պետական օրէնքներու մինչեւ շուրջ 1900 թուական, երբ հակավիժումի օրէնքներ որդեգրուեցան, ո՛չ անպայման վիժումը արգիլելու, այլ՝ առաջըր առնելու այն մահերուն եւ կորուստներուն, որոնք վիժումի ընթացքին կը պատճառուէին անատակ բժիշկներու կողմէ:

ՎԻՃՈՒՄԻ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ, ԱԶԱՏԱՄԻՏ, ԹՈՅԼԱՏՈՒ ԿԵՑՈՒԱԾՔ

Այս ծայրայեղ մտայնութեան կողմնակիցները, կը հաւատան ու համոզուած են թէ վիժումը էապէս չի տարբերիր, եւ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ դեղատուութեամբ ծննդաբերութեան կանխարգիլումը: Անոնք կը պնդեն, կնոջ ունեցած անձնական եւ բոլոր տեսակի կաշկանդումներէ ազատ ըլլալու եւ որոշելու վիժում կատարելու իրաւունքը: Միաժամանակ անոնք կը հաստատեն, որ օրինականացուած վիժումը, օրէնքով ընդունուած վիժումը, ոչ ոքի չի պարտադրեր, որ կիներ հակառակ իրենց կամքին վիժում կատարեն: Իսկ վիժումը արգիլող օրէնքներու բացասական առկայութիւնը, ընդհանրապէս կը նկատեն կրօնա-դաւանական վարդապետութեանց եւ ուսուցումներու պարտադրանքը, բոլոր այն անհատներուն վրայ, որոնք այլապէս հաւատք, սկզբունք եւ աւանդութիւն ունին:

Ամէն պարագայի, կարելի է եզրակացնել, որ վիժումի կողմնակից եւ ազատամիտ կեցուածք որդեգրողներ՝ ընդհանրապէս կ'անտեսեն այն իրողութիւնը, որ վիժումը արգիլող օրէնքներու որդեգրումը, արդիւնք է բարոյական մտահոգութիւններու եւ այն սկզբունքներուն՝ վիժումի օրինականացումն ու անոր գործադրութիւնը, երկար դարեր դուռ բացած են բարոյական եւ ընկերային հակադեցութիւններու եւ հակադրութեանց:

Ընկերութեան մէջ, վիժումի հարցով, քրիստոնեաներ եւս, իրենց կարգին

բաժնուած են բեւեռացեալ երկու ծայրայեղութիւններու. ա) ամէն գնով վիժումի հակառակող եւ բ) վիժումի հանդէպ հանդուրժող, ազատամիտ կեցուածք ցուցաբերողներ: Դժբախտաբար, մինչեւ օրս, վիժումի խնդրայարոյց եւ հակադիր կեցուածքներու իրողութիւնը՝ եզրակացուած չէ հասարակաց համաձայնութեամբ: Քուէախոյզ հաշուարկները մեծամասնութեամբ ցոյց կու տան, թէ բեւեռացեալ երկու ծայրայեղութիւնները ունին հասարակաց վերապահութիւններ: Այդ վերապահութիւններէն յիշարժան են եւ նկատառելի՝ բարոյական հիմունքներու պատճառները, որով կարգ մը բացառիկ պարագաներուն, որպէս չարեաց փոքրագոյնը՝ նախապատուութիւն կու տայ եւ կ'արդարացնէ վիժումը: Որով արդարանալի կը դառնան արհեստական կամ վիրաբուժական այն վիժումները, երբ յղութիւնը արդիւնք է բռնաբարման, մանկապղծութեան կամ արենապղծ յարաբերութեան մը: Նաեւ վիժումը թոյլատրելի է, երբ ինչ-ինչ պատճառներով յղութեան շարունակութիւնը կը սպառնայ մօրը կեանքին: Այս պարագան նկատի ունենալով, որ յղութեան շարունակութիւնը չարիք կը դառնայ երկուքին համար ալ, հարկադրական կը դառնայ ընտրութիւն կատարել, գէթ փրկելու համար անոնցմէ մէկը: Բնական է որ ընտրութիւնը կ'երթայ մօրը, որուն առողջութիւնը եւ կեանքը անհրաժեշտ են ո՛չ միայն իր անձին համար, այլ իր ընտանիքին, ամուսինին ու միւս զաւակներուն համար: Անշուշտ հարկադրական այս վիժումը չի՛ դադրիր չարիք մը ըլլալէ, որ սակայն կը թոյլատրուի մեծագոյն չարիք մը կանխելու համար: Ոմանք արհեստական վիժումը թոյլատրելի կը գտնեն եւ կ'արդարացնեն նաեւ այն պարագաներուն, երբ որովայնի սաղմը վնասուած խեղ ու թերած է. կամ մօր հոգեկան, մտային վիճակը խանգարուած է, կամ թէ ժառանգական հիւանդութիւն մը փոխանցելու հարց կայ:

Միւս կողմէ շատեր, կրօնա-բարոյական հիմունքներով ամէն գնով կը հակառակին ու կը մերժեն վիժումի ամէն պարագայ, նոյնիսկ երբ ան պետական օրէնքներով կը թոյլատրուի կամ կը պարտադրուի:

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ

Կարգ մը եկեղեցիներ ինչպէս Քրիստոսի Միացեալ Եկեղեցին, Եպիսկոպոսական, Երիցական եւ Միացեալ Մեթոտական եկեղեցիները, թէեւ կողմնակից չեն վիժումին որպէս ծննդաբերութեան կանխարգիլման միջոց, սակայն կողմնակից են վիժումի օրինականացման: Անոնք կ'ընդունին, որ կինը ունի ազատ իրաւունք իր դատողութեամբ, հանգամանքներու եւ պարագաներու բերմամբ՝ վիժում կատարել ու կանխարգիլել ծննդաբերութիւնը, որպէս լաւագոյն ընտրանք: Իսկ այլ եկեղեցիներ, ինչպէս՝ Հռոմէական Կաթոլիկ եւ Մկրտչական եկեղեցիներ, կտրականապէս կը մերժեն եւ հակառակ են վիժումի օրինականացման որեւէ օրէնքի: Իսկ ի՞նչ կը վերաբերի Հայ Եկեղեցոյ պաշտօնական դիրքորոշումին այս առնչութեամբ, - հաւանաբար ժամանակն է, որ յատուկ յանձնախումբ մը կազմուի աստուածաբան եւ հոգեբան մասնագէտներէ, ուսումնասիրելու Հայ Եկեղեցոյ Կանոնագիրքը եւ եզրակացութիւններու, թէ դարերու ընթացքին, աստ-

ւածաբան հայ մատենագիրներ, ընկերաբարոյախօս վարդապետներ, եկեղեցական ժողովներու ընթացքին, ինչ որոշումներ կայացուցած, օրէնքներ ու կանոններ սահմանած են:

Յիսուս Քրիստոս որ կեանքի տուիչն ու արարիչն է եւ ամէն շունչ ու մարդկային կեանք՝ Անոր կը պատկանի: Մենք իր ձեռակերտ տնտեսներն ենք արարչագործութեան: Ծննդոց գիրքին Ա. գլուխի 28-րդ համարներուն մէջ կը կարդանք. Աստուած օրհնեց Ադամն ու Եւան ու պատուիրեց. «Աճեցէ՛ք ու բազմացէ՛ք, երկիրը լեցուցէ՛ք եւ անոր տիրեցէ՛ք: Իշխեցէ՛ք ծովու ձուկերուն, երկինքի թռչուններուն եւ երկրի վրայ շարժող բոլոր կենդանիներուն»: Որպէս յանձնառու տնտեսներ, ունինք պատասխանատուութիւններ, միաժամանակ իմանալու ենք, որ Աստուած է կեանքի միակ արարիչը ու մենք Աստուծոյ կողմէ ստեղծուած արարածներ՝ սահմանափակ են մեր կարողութիւնները. «Տիրոջն է երկիրը՝ իր ամբողջ յիութեամբ, աշխարհը՝ իր բնակիչներով» (Սաղմոս 24-1): Հետեւաբար, Աստուած միայն մահու եւ կենաց որոշումը առնելու իրաւունքը ունի: Ս. Ոսկերեան եւ Ս. Կղեմէս հայրապետներու տեսակէտն ու համոզումը այն է, որ սաղմը կամ պտղածուն՝ «Աստուծոյ խնամքին եւ հոգատարութեան ներքեւ» կը գտնուի: Կեանքի սրբազան խորհուրդը իր մէջ պարփակող սաղմը՝ Աստուծոյ նախախնամութեան եւ պաշտպանութեան ներքեւ ըլլալով՝ ո՞վ ունի վիժում կատարելու իրաւունքը: Արդեօք կիները ազա՞տ են, կամ արտօնուած են բարոյական որոշում կայացնելու եւ յղութիւնը կանխարգիլելու: Որոշումը, վիժում կատարելու կամ չկատարելու, պէտք չէ՛ որ հիմնուի անհատական ազատութիւններու, եւ պարագայական որոշումներու, այլ՝ Աստուածաշնչական հիմքերով ուսուցումներուն, մարդկային բարոյական, պատասխանատու որոշումներուն եւ Աստուծոյ հանդէպ գիտակից պատասխանատուութեամբ:

Կայ այն հարցադրումը թէ սաղմը ե՞րբ կեանքի որպէս առաջին նշոյլ, մարդկային արարած կը նկատուի, կամ թէ ե՞րբ հնարաւոր է ու ապահով է, վիժում կատարել: Ոմանց համար, առաջին եռամսեակին վիժում կատարելը նախընտրելի է ու աւելի ապահով: Որովհետեւ, կ'ըսեն, սաղմը կամ պտղածուն տակաւին բաւականին չէ աճած, ձեւաւորուած, կազմաւորուած եւ որպէս այդ, մարդկային անկախ ֆիզիքական գոյութիւն՝ ինքնին չի՛ կրնար գոյատեւել, ապրիլ: Յետ առաջին եռամսեակին, կարելի է սաղմը, մօր որովայնէն դուրս բերուելով վերապրի: Այս պարագային սաղմը կ'ունենայ մարդկային այն բոլոր իրաւունքները, ինչ որ մանուկ երեխայի մը իրաւունքն է ունենալ:

Անշուշտ առաջին եռամսեակին նախ տեղի կ'ունենայ յղութիւնը. արուի սերմն ու իգական ձուն միաձուլուելով՝ բջիջային կեանքը ընթացք կ'առնէ: Յղութեան չորրորդ շաբաթը սրտի առաջին բաբախումը, ջղային դրութիւնը, ուղեղն ու ողնաձուծը կը կազմաւորուին: Վեցերորդ շաբաթը սիրտն ու մկանային դրութիւնը կը կարգաւորուին: Իսկ ութերորդ շաբաթը, սիրտն ու ուղեղը արդէն ամբողջացած, շնչելու համար թոքերը կը կազմաւորուի:

Այս ուղղութեամբ Աստուածաշունչ մատենանը յստակ կը բնորոշէ կեանքի

տուրիչ Աստուծոյ արարչագործութեան արարքի սքանչելի գործընթացը, որ մեր կազմաւորումը սկիզբ կ'առնէ, երբ մենք դեռ մեր մօրը որովայնին մէջ ենք: «Դուք էիր որ ստեղծեցիր մարմինիս բոլոր անդամները, եւ զիս կազմաւորեցիր մօրս որովայնին մէջ: Գոհութիւն Քեզի, որ խորհրդաւոր կերպով՝ սքանչելիք մը ըրիր զիս...: «Քեզի համար գաղտնիք չէր իմ կազմութիւնս, երբ տակաւին ես նոր սկիզբ կ'առնէի, մարդոցմէ ծածուկ՝ խնամքով կը կազմաւորուէի մօրս որովայնին մէջ: Քու աչքերդ տեսան զիս՝ երբ դեռ նոյնիսկ կազմաւորուած չէի եւ ինծի տրուած կեանքի բոլոր օրերը Քու գիրքիդ մէջ գրուած էին՝ նոյնիսկ դեռ սկիզբ չառած» (Սաղմոս 139.13-16):

Վիժումի առնչութեամբ եկեղեցւոյ հայրերուն կեցուածքը անցեալին, արտա-յայտուած կը գտնենք թէ՛ հայրերու գրութիւններուն եւ թէ՛ եկեղեցական համա-ժողովներուն առնուած որոշումներուն, ինչպէս նաեւ «Վարդապետութիւն Երկո-տասան Առաքելոց» կանոններուն մէջ, ուր վիժումը բացարձակ սպանութիւն կը նկատուի եւ կը դատապարտուի: Անոնք Աստուածաշունչին հետեւողութեամբ, յղութեան առաջին պահէն սկսեալ՝ սաղմը կամ պտղածուն «երեխայ» կը կոչուին: Հետեւաբար եկեղեցւոյ անցեալի կեցուածքին մէջ չկայ վիժումը արդարացնելու ոեւէ փորձ, չկան դատական օրինական եւ օրէնսդրական միջոցառումներ: Միա-ժամանակ արդի մեր ժամանակներուն, նկատի առնուելու են ո՛չ միայն կենսա-բանական, բժշկագիտական, հոգեբանական տուեալները, այլ մարդկային բարո-յական արժէքներն ու ըմբռնումները՝ Աստուածաշունչի քրիստոնէական հաւատ-քի սկզբունքներէն առաջնորդուելու են:

Աստուածաշունչին հետեւողութեամբ, եկեղեցին կ'ուսուցանէ, թէ իւրաքան-չիւր ստեղծուածի համար Աստուած նպատակ մը ունի: Յղութեան առաջին իսկ վայրկեանէն՝ մօր արգանդին մէջ սկիզբ առած սաղմը, ապրող ու բաբախող բջիջ-ներու նպատակաւոր գումար մըն է, կեանքի որոշակի կերպ, ուստի ոեւէ հանգրուանի զայն փճացնելը համազօր է կամաւոր սպանութեան: Անծին, չկազ-մաւորուած երեխան, կեանք մը ըլլալով հանդերձ՝ անպաշտպան է եւ զուրկ ինքզինք պաշտպանելու. ակամայ ձգուած ընկերութեան կամ առկայ օրէնքին, բժիշկին ու ծնողաց խղճին ու կամքին: Արդեօք պետութիւններն ու դատարան-ները իրաւունքը ունի՞ն անծին երեխային կեանքը քմահաճ եւ ըստ կամ տնօրի-նելու: Պետական օրէնսդրութիւնը եւ դատարանական որոշումները, ինչպէս նաեւ բժիշկի կարծիքը, թելադրութիւնը կամ վճիռը, ո՛չ մէկ նշանակութիւն եւ արժէք ունին յարաբերաբար քրիստոնէական եկեղեցւոյ եւ հաւատացեալի բարոյական սկզբունքներուն հետ:

Անծին երեխան յղութեան առաջին պահէն սկսեալ, մօրը որովայնին մէջ կեն-դանի մարմին է, օժտուած հոգիով: Երբ պարագաներու բերմամբ եւ ինչ-ինչ պատճառներով վիժում կը կատարուի՝ հոգիով ալ կը սպաննուի երեխան: Եկե-ղեցւոյ ուսուցումներուն հիմնաքարը՝ պահպանել ու պաշտպանել է կեանքին նուիրականութիւնը: Եկեղեցին ընդունելով կեանքը եւ կեանքի ազատութիւնը իբրեւ մարդկային հիմնական իրաւունք՝ կը մերժէ վիժումը: Քրիստոնէական եկեղեցին եւ քրիստոնէական աշխարհահայեացքը հիմնուած է սիրոյ վրայ: Աշ-

խարհը Աստուծոյ սիրոյն ծնունդն է, իսկ Քրիստոսի մարդեղութիւնը, այդ սիրոյն շօշափելի, թանձրագոյն արտայայտութիւնը: Եկեղեցին ըլլալով Քրիստոսի խորհրդական մարմինը, իր առաքելութեան նպատակն է դաստիարակել եւ առաջնորդել ո՛չ միայն Քրիստոսի մարմնին անդամ հաւատացեալները, այլեւ՝ որպէս հաւատքի եւ բարոյական արժէքներու առաջաւոր պաշտպան՝ լուսաբանելու, յստակացնելու է ընկերութեան թէ ընտանեկան կեանքէն ծագած հարցերը, որպէսզի քրիստոնէական հաւատքին պատասխանները ունենան եւ առաւել գիտակցութեամբ ու պատասխանատուութեամբ ընտրութիւն կատարեն: Եկեղեցին իր առաջնորդողի եւ դաստիարակի դերով, յանձնառու պէտք է ըլլայ եւ պատանեաց, երիտասարդաց թէ ծնողաց, ջամբելու է սեռային առողջ դաստիարակութիւն: Նախամուսնական եւ յետ ամուսնական խորհրդատուութիւն կատարելու է եւ քաջալերելու է, որ պատանի-երիտասարդներ ժուժկալ կեանք վարեն մինչեւ ամուսնութիւն: Եկեղեցին զգուշացնելու, խրատելու եւ լուսաբանելու է, որ երիտասարդներ չտարուին լրատուական գանազան տեսակի հրապուրիչ ծանուցումներէն եւ խաթարեալ ընկերութեան առթած երեւոյթներու հրապուրչներէն:

Եկեղեցին երկրի վրայ որպէս Քրիստոսի հարսը եւ մարմինը, ժողովուրդի կեանքէն ներս իր աշխուժ եւ գործօն դերակատարութեամբ, պէտք է Քրիստոսի սէրը մարմնաւորէ: Նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն տրամադրէ, խորհրդատուութիւն, լուսաբանութիւն կատարէ եւ առողջապահական հոգատարութիւն ցուցաբերէ կարիքաւոր ընտանիքներու եւ ամուսիններու: Եկեղեցւոյ կոչումն ու առաքելութիւնը չի սկսիր կնոջ յղութեամբ, ո՛չ ալ կ'աւարտի անոր ծննդաբերութեամբ: Եթէ պայմաններու բերմամբ ստիպուած է նորածինը որդեգրութեան տալ կամ յետ վիժման, հոգեկան տազնապներէ անցնի, կամ թէ նորածինը ուզէ պահել եւ օժանդակութեան եւ ուղղութեան կարիքը ունի՝ եկեղեցին պէտք է յանձն առնէ ու ստանձնէ այդ պարտականութիւններն ու ծառայութիւնը:

Քրիստոնէական հաւատքին ու վարդապետութեան ուսուցումներուն մէջ, կեանքին նուիրականութիւնը կը մնայ ամէն բանէ վեր: Իսկ մարդ անհատի կոչումն ու պարտականութիւնն է, ըլլայ ան պետութեան թէ գիտութեան ներկայացուցիչ, իմաստասէր, ընկերաբան թէ բժիշկ՝ այդ կեանքը, աստուածային անպայմանական սիրով պաշտպանելու, խնամելու եւ պահելու է:

ՄԻԻՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. Ա.ԶՆԻԿԵԱՆ

ԱՐԽԻԻԱՅԻՆ

**ԳԱՌՆԻԿ ԲԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԸ ՃԻՊԷՅԼԻ ՈՐԲԱՆՈՑԷՆ ԵՏՔ
ԵՒ ԻՐ ՃԵՄԱՐԱՆ ՄՏՆԵԼԷՆ ԱՌԱՋ**

Վահան ամբողջ այդ Կիրակին այս նոր գործով տարուած էր: Գիշերը անքուն կը լուսցնէր եւ առաւօտուն գինովի պէս թմրած գլուխով խանութ կ'երթար: Մինչեւ խանութ հասնիլը այս մասին կը մտածէր. թէեւ վարպետէն դժգոհ չէր, սակայն ինչպէ՞ս միտքը հասկցնէր եւ անուշութեամբ բաժնուէր անկէ:

Վարպետը սիրով կ'ընդունէր իր բարի լոյսը: Ան կը նստէր իր աթոռին ու անմիջապէս կ'անցնէր գործի: Գործ, խօսք ու պատասխան շատ լաւ կ'երթային: Այդ խօսքերը պահ մը կանգ պիտի առնէին եւ մտնէին բուն խնդրին մէջ: Վահան կը վարանէր, ինչպէ՞ս բանալ խօսքը, որ վարպետին դժգոհելու առիթ չտար: Վերջապէս կը հաւաքէր իր ամբողջ քաջութիւնը ու կը բանար բերանը:

- Վարպետ. բառը կարծէք տկար դուրս կ'ելլէր բերնէն:
- Ի՞նչ է, բան մը ունի՞ս ըսելիք:
- Այո՛, ես այսքան ատեն է կ'աշխատիմ քովդ, կ'աշխատիմ ու գոհ եմ քեզմէ եւ գործէս, բայց անցնող օրերուն կը մտածէի գործս փոխելու մասին. կ'ուզեմ ելեկտրական գործով զբաղուիլ:
- Ոեւէ մէկուն հետ խօսա՞ծ ես այդ մասին:
- Այո՛ մեր որբանոցի նախկին սաներէն մէկուն հետ, որ այդ գործը կ'աշխատի:
- Ո՞վ է այդ նախկին սանը:
- Սամուէլ կը կոչուի, մականունը չեմ գիտեր:
- Ո՞ր է իր աշխատած տեղը:
- Զէյթունիէ, Շեւրոյէ ընկերութեան ելեկտրականութեան բաժնին մէջ:
- Ըսելիք չունիմ, կրնաս երթալ, փորձէ, մաղթենք որ չզղջաս:

Անկէ ետք երկար լուրթիւն մը, վարպետ ու աշակերտ: Մէկ կողմէ կ'աշխատէին եւ միւս կողմէ կը մտածէին ստեղծուած կացութեան մասին: Իրիկունը երբ պիտի բաժնուէին վարպետը զգրոցէն երեք հատ տասը ոսկինոց կը հանէր ու Վահանին տալով կ'ըսէր:

- Այս տասը ոսկին շաբաթականդ, մնացածն ալ իմ կողմէս նուէր, հաւանաբար գնումներ ընելու պէտք կ'ունենաս:
- Չափազանց շնորհակալ եմ վարպետ, կրկին ու կրկին շնորհակալ. կ'ըսէր Վահան ու վարպետին ձեռքը սեղմելով հրաժեշտ կու տար:

Ան կը քայլէր դէպի տուն: Երկու երկար օրեր ետք, այլեւս իր ճամբան կը փոխուէր, վարպետին խանութը գրեթէ պիտի մոռցուէր: Նոր ճամբայ մը պիտի բացուէր իր առջեւ: Նոր ճամբայ, նոր գործ ու նոր շահ: Սամուէլ բոցավառած էր իր երեւակայութիւնը: Ան կը յուսար, որ քիչ-քիչ դուրս պիտի գար այս կեանքէն, դուրս պիտի գար ակումբէն եւ մէկ-երկու ընկերներու հետ հայ տունէ մը սենեակ պիտի վարձէր ու քիչ-քիչ մարդու կարգ անցնէր:

Գիշերը ընկերներուն կը պատմէր, որ գործը ձգած էր եւ երկու օրէն նոր գործի պիտի սկսէր:

- Ի՞նչ է այդ նոր գործը. կը հարցնէր Ջենոն:
- Ելեկտրագործ պիտի ըլլամ, տուներէն ներս ելեկտրական սարքաւորումներ պիտի ընեմ, տուները ելեկտրական լոյսով պիտի լուսաւորեմ:
- Կարգը Ակումբին ե՞րբ պիտի գայ. կ'աւելցնէր Մուրատ:
- Կարծեմ շատ հեռու չէ կարգը, ակումբ ալ կու գայ:
- Այդ օրը պիտի տեսնե՞նք. կ'ըսէր Նշան:
- Քանի մը տարիէն ելեկտրական լոյսը պիտի ողողէ քաղաքը:
- Այդքան շո՞ւտ, ուրեմն մենք ալ մեր սենեակին մէջ ելեկտրական լոյս պիտի ունենա՞նք. հարց կու տար Մուրատ:
- Չեմ ուզեր մարգարէութիւն ընել, բայց կը հաւատամ, որ կարճ ատենէն լամբ... ոչ- ոչ մոռցայ, առաջ պէտք է մոմ ըսէի :

Խօսակցութիւնը իր բնոյթը փոխած էր: Ամենօրեայ սովորական տափակ ու շատ յաճախ անհամ խօսակցութիւններէն կ'անցնէին լոյսին, ետքն ալ ո՛վ գիտէ, ի՛նչ նոր գիւտերու:

Առաւօտուն Վահան ազատ էր: Առտունն նախաճաշը կ'ընէր Պահրի սրճարանին մէջ՝ պնակ մը ֆուլ պատուիրելով: Ետքը կ'երթար Սուք Սորսոք տաբատ, շապիկ եւ գուլպայ կը գնէր, շուկայէն ալ հաց, պանիր, ձիթապտուղ եւ խաղող կ'առնէր ու կ'երթար ակումբ:

Յաջորդ առտուն Վահան կոկիկ հագուած կ'երթար Շեւրոյէ ընկերութիւն. կը մտնէր ներս եւ պաշտօնեայի մը կը հարցնէր Սամուէլի գրասենեակը: Պաշտօնեան մատով ցոյց կու տար գրասենեակը: Վահան կը գարնէր դուռը ու կը մտնէր ներս: Սամուէլ գրադուած էր գործիքի մը գետեղումով՝ մարմարէ տախտակի մը վրայ:

- Հիմա կ'երթանք ընկերութեան տնօրէնին մօտ: Տնօրէնը ամերիկացի է, շատ լաւ մարդ է: Դուն անգլերէն գիտես, համարձակ եղիր եւ ինքնավստահ կերպով պատասխանէ քեզի տրուելիք հարցումներուն: Այս բոլորը ընելէ ետք, Սամուէլ եւ Վահան կ'ողողուէին տնօրէնին գրասենեակը: Տնօրէն Ջեմիրման կ'ընդունէր Վահանը, քանի մը պարզ հարցուփորձէ ետք, կը յայտնէր, որ անմիջապէս կրնար գործի սկսիլ: Ամսական վարձատրութիւնը պիտի ըլլար չորս դեղին ոսկի եւ երբեմն յաւելում պիտի ունենար:

Մը. Ջեմիրման պատկառելի մարդ մըն էր, յիսունը անց, աղ-պղպեղ մագերով մէկը: Վահանի վրայ լաւ տպաւորութիւն ձգած էր: Իր անգլերէնը անշուշտ շատ հաճելի թուած էր տնօրէնին, մանաւանդ երբ իմացած էր ձիպէյի որբերէն էր, ինչպէս Սամուէլը:

Սամուէլ եւ Վահան դուրս կու գային տնօրէնին գրասենեակէն եւ կ'ուղ-
դուէին Սամուէլին սենեակը: Հոն սեղանի մը առջեւ կը նստէին եւ Սամուէլ խոշոր
թերթ մը թուղթ առնելով, գծելով եւ գրելով բացատրութիւններ կու տար:
Կատարեալ դասախօսութիւն մը պարզ եւ յստակ, այնպէս որ մէկ ժամ ետք
Վահան արդէն լայն գաղափար մը կազմած էր իր արհեստին մասին: Իրենց գործը
պիտի ըլլար տուներէն ներս ելեկտրական թելերու գետեղումը: Այդ գետեղումը
երկու տեսակ էր, պատերուն վրայ, սենեակ առ սենեակ թելերու եւ լամբերու
գետեղումը եւ նոր շէնքերու պարագային, թելերը պիտի տեղաւորուէին խողովակ-
ներու մէջ ու հաստատուէին յատուկ բացուած առուններու մէջ: գամերով խողո-
վակները պիտի ամրացուէին ու վրայէն ծեփը գալով պիտի ծածկէր խողովակ-
ները, բաց ձգելով վերի ծայրը՝ թելերը իրարու կապած տուփը եւ վարէն ալ
բանալիներու տուփերը:

- Վաղն իսկ կը մեկնինք Սայտա. հոն ամերիկեան աղջկանց վարժարանին
համար չորս տարբեր շէնքեր կը շինուին, այդ շէնքերուն ելեկտրական գետեղում-
ները պիտի ընենք: Գործը կրնայ երկու-երեք ամիս տեւել, այդ շրջանին մեր
պառկելիք տեղն ու սնունդը ընկերութեան վրայ է, կ'ըսէր Սամուէլ, տեսակ մը
քաջալերական շեշտ դնելով խօսքին վրայ:

- Անկողին կամ ուրիշ բան առնելու պէտք կա՞յ. կը հարցնէր Վահան:

- Անկողին ո՛չ, միայն հագուստ, ճերմակեղէն, գուլպայ եւ կօշիկ. կը հանդար-
տեցնէր Սամուէլ: Ես բոլոր պատրաստութիւնները կը տեսնեմ, դուն գնա եւ
պատրաստութիւններդ տես:

Վահան դուրս կու գար եւ կը բռնէր ակումբի ճամբան: Ճամբան կը զգար, որ
հոգիին մէջ թեթեւութիւն մը կար: Ամիսը չորս դեղին ոսկի աշխատավարձ եւ
գործերը քաղաքէն դուրս ըլլալու պարագային, բնակութեան եւ սնունդի ծախսն
ալ ընկերութեան վրայ պիտի ըլլար: Կարճ ատենէն արդէն դրամ կ'ունենար եւ
կրնար իր անձնական գրադարանը հաստատել: Ուրիշ հետաքրքրութիւններ չու-
նէր: Նարտի կամ թղթախաղ չէին հետաքրքրեր զինք եւ ուտել-խմելու հետ ալ շատ
զյուշ չունէր: Տակաւին չէր հասած հոն, ուր կարենար անձնական գործի մը
մասին մտածել: Տարիքը դեռ 17-ը լրացուցած չէր եւ այդ պատճառով անձնական
նախաձեռնութեան կիրքը չէր արթնցած իր մէջ, ոչ ալ սիրային արկածներու մէջ
նետուելու քաջութիւնը ունէր: Իր հետաքրքրութիւնները զինք տարեր նետեր էին
գիրքերու աշխարհին մէջ: Իր սէրը, իր սիրածը գիրքերն էին, որ կը հալածէին
զինք:

Իրիկունը Վահան ուրախութեամբ կը յայտնէր ընկերներուն, որ ընդունուած
էր այս նոր ընկերութեան մէջ իբրեւ ելեկտրագործ պաշտօնեայ եւ սկսելու համար
ամսական պիտի ստանար չորս հնչիւն ոսկի:

- Չորս հնչիւն ոսկի՞. կը կրկնէր Չենոն: Չորս հնչիւն ոսկի. դուն ե՞րբ սորվե-
ցար այդ արհեստը, որ առաջին օրէն այնքան մեծ գումար պիտի ստանաս:

- Յաջողութեանս գաղտնիքը իմ գիտցած անգլերէնիս մէջ պէտք է փնտուել. կը
պատասխանէր Վահան:

- Ուրեմն մօտ օրէն աղա պիտի ըլլաս մեր մէջ՝ կը կատակէր Մեսրոպ:
- Որբանոցէն ներս, թէ որբանոցէն դուրս մինչեւ այսօր մեր աղան չէ հապա
ի՞նչ է: կ'արձագանգէր Նշան: Չմոռնանք որ Վահան մեզմէ աւելի մեծ բան մը
ունի, անգլերէնը:

- Այո՛ մենք այդ լեզուն չսորվեցանք ու մնացինք այսօրուան խեղճ վիճակին
մէջ՝ իր կարգին կ'ըսէր Ներսէս:

Երկու ժամ տեւող խօսակցութիւնը վերջ կը գտնէր ու ամէն մէկը կ'երթար իր
անկողինը:

Վահան իր սնտուկէն կը հանէր ճերմակեղէնները, գունաւոր շապիկը, թաշ-
կինակը եւ գուլպան, կը ծրարէր տոպրակի մը մէջ ու կը դնէր անկողինին քով, կը
մտնէր անկողին ու կը փորձէր քնանալ:

Առտու կանուխ ընկերներուն աղմուկէն կ'արթննար նաեւ Վահան, կը ցատ-
կէր վեր, կը լուսացուէր, կը հագուէր ու հագուստի ծրարը թեւին տակ սեղմած կը
չտապէր դէպի ընկերութեան կեդրոնը:

Սամուէլ եկեր էր արդէն: Գործիքներու եւ այլ անհրաժեշտ առարկաները
սնտուկ կը դնէին՝ ինքնաշարժին ետեւի կողմը, ու ճամբայ կ'իյնային դէպի Սայտա:

Ճամբան ծանօթ էր Վահանին: Հազիւ մէկ ամիս առաջ վարպետին հետ կտրեր
էին այդ ճամբան Երուսաղէմ երթալու համար: Օղը գով էր եւ ծովէն գով հոսանք
մը կը զարնուէր երեսնուն: Աչքը մէկ ծովուն, մէկ լեռներուն կողմը կը յարէր,
կ'աշխատէր մտքին մէջ վերականգնել այն շրջանները, որոնք երկրին գեղեցկա-
գոյն տեսարանները կը պարզեն: Գեղեցիկ վայրերու ծարաւը կար իր մէջ:

Ահա Սայտայի նաւահանգիստը եւ քաղաքին համայնապատկերը: Նաւահան-
գիստին բերդը վեհօրէն կ'իշխէր շրջապատին վրայ: Նաւահանգիստ մտնող եւ
դուրս եկող նաւերը, բարիքներ կը բերէին երկրին եւ երկրին բարիքները կը տա-
նէին դուրսի երկիրները: Ինքնաշարժը ընդարձակ շրջանակ մը կազմելով կը
հասնէր քաղաքին հրապարակը: Բերդը կը մնար հեռուն, ծովուն մէջ: Ինքնա-
շարժը կը ծռէր դէպի ձախ՝ լեռները տանող ճամբան: Քանի մը վայրկեան ետք,
ընդարձակ դաշտավայրի մը վրայ չորս խոշոր շէնքեր կ'երեւային: Նոր կառուց-
ւող շէնքեր, ուր տասնեակով բանուորներ կ'աշխատէին:

Ինքնաշարժը կանգ կ'առնէր, գործիքներն ու մնացած իրերը վար կ'առնէին:
Կոկիկ հագուած պաշտօնեայ մը կը մօտենար նորեկներուն եւ կը հարցնէր:

- Դո՞ւք էք ելեկտրական գետեղումներու վարպետները:

- Այո՛. կը պատասխանէր Սամուէլ:

- Հրամեցէք Միս. Փաթրիսի մօտ. կ'ըսէր ու նորեկները կ'առաջնորդէր քիչ մը
հեռու գտնուող երկյարկանի շէնք մը, կղմինտրապատ տանիքով, սիւնազարդ
ճակատով գեղեցիկ շէնք մը, որ հաւանաբար կառուցուած էր աւելի քան կէս դար
առաջ: Շէնքը ծառազարդ պարտէզի մը մէջ հիանալի տեսք ունէր:

Կ'առաջնորդուէին ներս ու մուտքի ձախ կողմը ընդարձակ սենեակի մը մէջ կը
տեսնէին տարիքոտ կին մը որ նախաճաշ կ'ընէր: Շ.քեղ սեղան մը, որուն վրայ ինչ
որ կարելի էր երեւակայել կը գտնուէր, կաթ, թէյ, սուրճ, կարագ, պանիր, ձիթա-

պտուղ, մեղր, պտուղի քանի մը տեսակներ, բայց մանաւանդ երկուքի կիսուած հսկայ նուռ մը:

Սամուէլ եւ Վահան ոտքի վրայ կը սպասէին, որ Միս. Փաթրիս նախաճաշը վերջացնէ: Քիչ ետք ներս կը մտնէր ճերմակագգեստ եւ ճերմակ գոգնոց կապած երիտասարդուհի մը, որ խորոված շագանակներ կը բերէր եւ աթոռի մը վրայ նստած նուռի հատիկները պնակի մը մէջ կ'առանձնացնէր, որպէսզի Միս. Փաթրիս ուտէ:

Միս. Փաթրիս մէկ կողմէ ծանր-ծանր կ'ուտէր եւ միւս կողմէ ակնոցներուն տակէն պաղ կերպով կը նայէր նորեկներուն:

Կէս ժամ մը ոտքի վրայ սպասելէ ետք, Միս. Փաթրիս նախաճաշը կը վերջացնէր:

Սպասուհին կը հաւաքէր սեղանը, թաց լաթով մը Միս. Փաթրիսի ձեռքերուն մատները կը մաքրէր ու կ'երթար:

- Դուք երկուքդ պիտի կատարէք ելեկտրական գետեղումները: Կը հարցնէր Միս. Փաթրիս, հիւանդ, յոգնած կնոջ մը արտայայտութեամբ: Ինչպէ՞ս է Մր. Զիմմերման, լա՞ւ է:

- Շատ լաւ է, մասնաւոր բարեւ ունի: Կը պատասխանէր Սամուէլ:

- Այս օրէն իսկ պիտի սկսիք գործի այնպէս չէ՞:

- Այո՛, բայց ո՞ւր պիտի բնակինք մենք եւ ուրկէ՞ պիտի ստանանք մեր ճաշը: Կը հարցնէր Սամուէլ:

- Սա դիմացի շէնքին վարի յարկին վրայ, ձեզի համար սենեակ մը պատրաստուած է, երկու անկողին իր բոլոր յարմարութիւններով, սեղան եւ աթոռներ, հագուստի պահարան մը եւ այլն, քովն ալ բաղնիքը, այսինքն այն բոլորը, որ ձեզի պէտք պիտի ըլլայ: Ինչ կը վերաբերի ճաշին, այն ինչ որ պիտի պատրաստուի մեզի համար, այդ ճաշէն ձեր բաժինը պիտի ստանաք, Մր. Զիմմիրման չէ՞ խօսած ձեզի այդ բոլորի մասին: Մենք նախապէս խօսած եւ համաձայնած ենք: Ուրեմն ձեր ճաշը, որոշ ժամուն, պատրաստ պիտի գտնէք ձեր սեղանին վրայ: Այս բոլորը ծանր-ծանր, երբեմն հազիւ լսելի ձայնով, կ'ըսէր Միս. Փաթրիս, երբեմն ձեռքերն ու մատներն ալ օգնութեան կանչելով:

Սամուէլ եւ Վահան շնորհակալութիւն յայտնելով դուրս կու գային Միս. Փաթրիսին քովէն եւ դուրսը սպասող պաշտօնեային առաջնորդութեամբ կ'ուղղուէին դէպի իրենց համար նշանակուած սենեակը:

Հիանալի սենեակ մըն էր, յատակը մարմարածածկ, ճերմակ պատերով, երկու խոշոր պատուհաններով, որոնք կը նայէին դէպի հարաւ: Մեծ եւ օդասուն սենեակ մը, որ հետագային պիտի ծառայէր դպրոցի պաշտօնութեան կամ աշակերտութեան: Աւելի քան գոհացուցիչ էր նաեւ բաղնիքը: Ծորակները կը գործէին եւ յայտնի էր, որ ջուրը առատ էր: Ուրեմն հոս պիտի ապրէին երկուքուկէսէն երեք ամիս, մինչեւ որ չորս շէնքերու ելեկտրական գետեղումները աւարտէին եւ ելեկտրականութիւն արտադրող գործիքը աշխատէր եւ բոլոր սենեակներուն լամբերը վառէին ու շէնքերը լոյսով ողողուէին:

Վահան ըլլալիք գործի մասին ոչ մէկ գաղափար ունէր: Կը նայէր սենեակներուն, կը նայէր իրենց ունեցած գործիքներուն, ծրարներով թելերուն, տուփերուն եւ կարգ մը ուրիշ բաներուն, որոնց ոչ անունը եւ ոչ ալ պաշտօնը գիտէր: Նոր ասպարէզէ մը ներս կը մտնէր եւ ամէն բան սկիզբէն պիտի սկսէր: Կը զարմանար, որ իրեն պէս անպատրաստ մէկու մը, առաջին օրէն սենեակ, ճաշ եւ ամսական չորս հնչիւն ոսկի կու տային:

Երկուքէն երեք ամիս հոս պիտի աշխատէին, ուտէին, խմէին եւ տասէն-տասներկու ոսկի ալ դրամ ստանային:

Օրը կէսօր չէր եղած դեռ, Սամուէլ եւ Վահան սենեակին դուռը գոցելով դուրս կու գային ու կ'ուղղուէին դէպի քաղաք: Այստեղ անշուշտ հայեր ըլլալու էին: Այդ օրերուն, Կիլիկիայէն եկած հայուները ցրուած էր երկրին քաղաքներէն մինչեւ հեռաւոր անկիւններուն մէջ, գործ մը գտնելու եւ հաց մը շահելու համար: Սայտայի մէջ կը հանդիպէին հայերու, որոնք արդէն տուն-տեղ եղած, գործ հաստատած էին, կային կօշկակարներ, դերձակներ, երկաթագործներ, կրայագործներ, փռապաններ եւ այլ զբաղումի տէր մարդիկ: Քանի մը տարի հագիւ անցած այս արհեստաւորները մէջքերին շտկեր էին, երկրին լեզուն գէշ-աղէկ սորվեր եւ այդ լեզուով առեւտուր կ'ընէին:

Կ'իմանային, որ քանի մը հայեր ձեռք-ձեռքի տալով վարժարան մըն ալ բացեր էին եւ Պէյրութէն ուսուցիչ-ուսուցչուհի հրաւիրելով, քանի մը տասնեակ փոքրիկներու հայերէն, հայոց պատմութիւն, հայերէն երգ կը սորվեցնէին:

Սայտա հաստատուած հայերուն մէջէն կը ծանօթանային Կարապետ անուն հայու մը, որ գործով Պէյրութ կ'իջնէր եղեր, նոյնիսկ կ'այցելէր քաղաքին ակումբը՝ Պապ-Իտրիսի շրջանին մէջ, եւ ներկայ կ'ըլլար դասախօսութիւններուն:

Խանդավառ մէկն էր Կարապետ եւ իր խօսքերէն ալ յայտնի կ'ըլլար, որ ազգային հետաքրքրութիւններ ունէր: Բաժանուելու ժամանակ Կարապետ կը յայտնէր, որ նոյն իրիկունը կ'ուզէ հանդիպիլ իրենց:

Իրիկունը, ընթրիքէն ետք, Սամուէլ եւ Վահան լայն փռուած քարտէսին վրայ կ'ուսումնասիրէին իւրաքանչիւր շէնքի, իւրաքանչիւր սրահի ու սենեակներու մէջ զետեղուելիք լամբերու, գիծերը իրարու կապող տուփերու մասին եւ բանալիներու տեղերը կը ճշդէին: Երկար ու բարդ աշխատանք մըն էր Վահանի համար, սակայն Սամուէլի համար թուաբանական պարզ գումարումի չափ դիւրին էր:

- Ամէն օր քիչ մը աւելի կը ծանօթանաս արհեստի գաղտնիքին եւ երկու-երեք շաբաթ չանցած, կը գիտնաս թէ ի՞նչ կ'ընես եւ ինչո՞ւ կ'ընես. կ'ըսէր Սամուէլ:

Խօսքը չէր վերջացուցած Սամուէլ, երբ ներս կը մտնէր Կարապետ ուրիշ երկու հայերու ընկերակցութեամբ:

Սեղանին վրայ ո՛չ սուրճ կար, ոչ ալ գինի, բայց առաջին վայրկեանէն կը ստեղծուէր տաք մթնոլորտ մը:

Սայտայի մէջ երեսուն-քառասուն հայ ընտանիք կ'ապրէր, ունէր փայտաչէն եկեղեցի, ուր երկու շաբաթը անգամ մը քահանայ մը կ'ուղարկուէր Պէյրութէն, այդ եկեղեցիին մէջ կատարելու եկեղեցական արարողութիւն, պսակ, կնունք եւ

յուղարկաւորութիւն: Շարժուան վեց օրերը, նոյն եկեղեցիի սրահին մէջ տեղի կ'ունենար դասաւանդութիւն, ուր երեսունի չափ փոքրիկներ հայերէն գրել եւ կարդալ կը սորվէին: Ունէր երկու ուսուցչուհի, եկեղեցի-դպրոցի հողը ճրի տրամադրուած էր՝ տեղացի իսլամի մը կողմէ: Ունէր նաեւ բաւական ընդարձակ գերեզմանատան հող մը՝ երեք տարի առաջ գնուած, բայց դեռ մեռնող չէր եղած:

Ատենը մէյ մը գաղութի մեծն ու պատկը եկեղեցի կը հաւաքուէին, սօսեր կ'ոգեկոչէին եւ խորհածանքներ կը կազմակերպէին: Գաղութը հաշտ ու համերաշխ էր: Ծեծ, կռիւ եւ ընտրական պայքար չունէր:

Այս բոլորը իրարու խօսք լրացնելով կը պատմէին տեղացիները եւ յաճախ ետ իրենց քաղաքները կ'երթային եւ այնտեղի յիշատակներն ալ կը խառնէին իրենց ներկայ գաղթականի ճակատագրին:

- Այս է մեր ճակատագիրը. կը փակէր խօսքը Կարապետ:
- Աւելի վար, Սուրի մէջ ալ հայեր կ'ան. կը հարցնէր Սամուէլ:
- Ո՞ւր չկայ, որ հոն չըլլայ, Սուրիէն գատ Նազարէթ եւ Մերձայուն գիւղերուն մէջ ալ քանի մը ընտանիքներ կան. կը պատասխանէր հիւրերուն մէջ տարիքով մեծը:

- Եկեղեցի եւ դպրոց չունի՞ն. հարց կու տար Վահան:
- Չունին բայց Կիրակի օրերը քրիստոնեայ եկեղեցի մը կը յաճախեն, կ'աղօթեն եւ տուն կը վերադառնան. կը պատասխանէ նոյն պարոնը:

Երկու ժամ ետքը, հիւրերը կը մեկնէին: Սամուէլ ու Վահան կը մնային դէմ դիմաց:

Այո՛, գաղթականի ճակատագիր:

Գիշերը կ'անցընէին կէս քուն, կէս արթուն, տեղի՞ թէ օդի փոփոխութեան հետեւանքով, յայտնի չէր: Առտուն կուշտ նախաճաշ մը կ'ընէին եւ գործի կը սկսէին: Երկու-երեք գործաւորներ կը բերէին, սեւ աշխատանքները անոնց կատարել կու տային եւ պատին մէջէն խողովակները կը գետեղէին, երեկտրական թելերը իրարու կը կապէին, բանալիներն ու լամբերը կը դնէին ու երեք շաբթուան մէջ շէնքին երեկտրական գետեղումները կ'աւարտէին: Աւելի արագ աշխատանքով երեք ամսուան մէջ կը լրացնէին չորս շէնքերու ելեկտրական գետեղումները: Ելեկտրականութիւն արտադրող մեքենան կ'աշխատցնէին, բոլոր շէնքերը ու լամբերը կը վառէին եւ ամէն գործ վերջացուցած եւ երկուական դեղին ոսկի վարձատրութիւն ստանալով կը վերադառնային Պէյրութ:

ԳԱՌՆԻԿ ԲԱՆԵԱՆ

(Շար. 15)

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆՔ**ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ Ս. ՄԱԿԱՐԱՅ ՎԱՆՔ**

Ուրբաթ, 28 Յունիս 2019 թուականը, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսի կեանքին մէջ իւրայատուկ նշանակութիւն ունեցող օր մը դարձաւ, երբ ամէն տեսակ դժուարութիւն յանձն առնելով, անցաւ Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւեալ հիւսիսային Կիպրոս՝ այցելելու համար մեր ժողովուրդին ու եկեղեցւոյ կեանքին մէջ յատուկ կարեւորութիւն ունեցող հոգեւոր կեդրոնները:

Վեհափառ Հայրապետը, ընկերակցութեամբ Կիպրոսի Հայոց Թեմի Կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Գերշ. Տ. Խորէն Արք. Տողրամաճեանի եւ Կիպրոսի հայ համայնքի պետական ներկայացուցիչ՝ Վարդգես Մահտեսեանի, այցելեց Նիկոսիոյ թրքական բաժինին մէջ գտնուող Ս. Աստուածածին եկեղեցին, խոյն շրջափակին մէջ գտնուող Ազգային Առաջնորդարանը եւ Մելիքեան-Ուզունեան դպրոցը: Թրքական ներկայութիւնը զգալի էր երբեմնի հայկական թաղամասի շրջանէն եւ եկեղեցւոյ շրջափակէն ներս:

Ապա, Վեհափառ Հայրապետը ուղղուեցաւ շուրջ ժամ մը անդին գտնուող Ս. Մակարայ Վանք: Ժ. դարուն պատկանող յիշեալ վանքը հաստատուած է Հալեվկա նահանգին ծայրամասը, Փենտատաքթիլոս լեռներու լանջին՝ պատմական Կիլիկիոյ դիմացը: Աւելի քան 12 քմ² լեռնալանջէն մինչեւ ծովեզերք տարածութիւն ունեցող գեղեցիկ բնու-

թեան ծոցին գտնուող Ս. Մակարայ Վանքը, եղած է հոգեմտաւոր մշակոյթի կեդրոն՝ հարուստ ձեռագիրներով, իգոններով ու սրբապատկերներով: 1974-ին Կիպրոսի վրայ կատարուած թրքական յարձակումին որպէս հետեւանք, Ս. Մակարայ Վանքը ո՛չ միայն գրաւուած է թրքական բանակին կողմէ, այլ նաեւ՝ քանդուած, աներուած ու թալանուած: Վանքը, որ դարձած է դարեր շարունակ ուխտագնացութիւններու կեդրոն, այսօր կը գտնուի կիսաքանդ վիճակի մէջ՝ ամայութեան գիրկը ծուարած:

Նորին Սրբութիւնը յուզումով շրջեցաւ կիսափուլ վանքին մէջ՝ մօտէն ծանօթանալով վանականներու խուցերուն, ձեռագրատան, մատրան եւ վանական այլ բաժանմունքներուն: Արդարեւ, Ս. Մակարայ Վանքէն ներս պարզուած տեսարանը չի կարօտիր մեկնաբանութեան: Ան պերճախօս վկայութիւն մըն է, որ թուրքը անցած է Կիլիկիոյ ու Արեւմտեան Հայաստանի մեր վանքերէն, եկեղեցիներէն ու հողերէն, ինչպէս նաեւ՝ Ս. Մակարայ վանքէն:

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՑԱԼԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑ Ա.Մ. ԷՄԻՐՈՒԹԵԱՆՑ ՇԱՐԺԱՅԻ ՇԷՅԽԻՆ

Չորեքշաբթի, 3 Յուլիս 2019-ին, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս ցաւակցագիր նամակ մը յղեց Արաբական Միացեալ Էմիրութեանց Շարժայի Շէյխ՝ Սուլթան Պըն Մուհամմատ Ալ-Քասիմին, յայտնելով իր խորագգաց ցաւակցութիւնը անոր որդւոյն՝ Խալէտ Պըն Սուլթան Ալ-Քասիմին մահուան առիթով:

Ցաւակցագիրին մէջ Նորին Սրբութիւնը ցաւ յայտնեց երիտասարդ տարիքին անակնկալ կերպով հեռացած տաղանդաւոր Ալ-Քասեմի մահուան համար՝ աղօթելով, որ Աստուած օրինէ եւ զօրացնէ անոր ընտանեկան պարագաները:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ-ԻՍԼԱՄ ՀՈԳԵՒՐ ՊԵՏԵՐՈՒ ՎԵՅԱԺՈՂՈՎ ՊԵՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, 30 Յուլիս 2019-ին, Պեյրուքի տիրոզի համայնքի կեդրոնատեղիին մէջ, ներկայութեամբ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին, տեղի ունեցաւ քրիստոնեայ եւ իսլամ հոգեւոր պետերու վեհաժողով մը: Սոյն վեհաժողովին, Նորին Սրբութեան կողքին ներկայ էր նաեւ Լիբանանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Նարեկ Արք. Ալեմեգեան:

Վեհաժողովին բացումը կատարեց տիրոզի համայնքի հոգեւոր պետ՝ Շէյխ Նայիմ Հասան: Ան իր խօսքին մէջ կարեւոր նկատեց ներկայ համաժողովը, մանաւանդ երբ Միջին Արեւելքը լուրջ մարտահրաւերներ կը դիմագրաւէ, եւ հետեւաբար, Լիբանանի ներքին միասնակաւնութիւնը հրամայական է: Յաջորդաբար խօսք առին սիւննի համայնքի, մարոնիթ եկեղեցւոյ, յոյն ուղղափառ եկեղեցւոյ եւ շիի համայնքի հոգեւոր պետերը եւ բոլորն ալ ընդգծեցին ներքին տարակարծութիւններէ հեռու մնալու, երկրին տնտեսական կացութիւնը բարւոքելու եւ շրջանը դիմագրաւող տագնապներէն զգուշանալու անհրաժեշտութիւնը:

Խօսք առնելով Վեհափառ Հայրապետը, ըսաւ. «Ներկայ վեհաժողովը իր զանազանութեամբ լիբանանեան հարազատ պատկերը կը ներկայացնէ, սակայն այդ զանազանութիւնը կամրջողը մեր միասնականութիւնն է: Մենք տարբեր համայնքներու կը պատկանինք, սակայն նոյն լեզուն կը խօսինք՝ Լիբանանի լեզուն, այլ խօսքով՝ երկխօսութեան, գործակցութեան եւ համակեցութեան լեզուն: Այս է Լիբանանը, համակեցութեան երկիր. այս է Լիբանանի իւրայատկութիւնը: Մենք մէկ ընտանիք ենք. նոյն ընտանիքին մէջ հարցեր, նեղութիւններ եւ զգայութիւններ կը ծագին, սակայն անհրաժեշտ է փոխադարձ հասկացողութեամբ լուծել մեր հարցերը, առանց արտաքին միջամտութեան: Միջին Արեւելքը նոր տազնապնդում սեմին կը գտնուի. հարկ է ըլլալ զգուշ. որեւէ ժամանակէ աւելի մեր ներքին միասնականութիւնը հրամայական է: Լիբանանի պատմութեան դժուար պահերուն ժողովուրդը հոգեւոր պետերուն կը նայի: Մենք ո՛չ միայն ըսելիք ունինք, այլ նաեւ պէտք է ընելիք ունենանք: Չենք կրնար անտարբեր մնալ ժողովուրդին դիմագրաւած ընկերատնտեսական դժուարութիւններուն դիմաց: Քաղաքական պատասխանատուներուն պէտք է յիշեցնել եւ երբեմն զգաստութեան հրաւիրել, որպէսզի անոնք ծառայեն ժողովուրդին՝ անոնց շահերը նկատելով իրենց ծառայութեան նպատակը»:

Հոգեւոր պետերուն խօսքերէն ետք, քրիստոնեայ-իսլամ երկխօսութեան յանձնախումբին ներկայացուեցաւ յայտարարութիւն մը, որ մանր փոփոխութիւններէ ետք որդեգրուեցաւ համաժողովին կողմէ: Սոյն յանձնախումբին մաս կը կազմէ նաեւ՝ Դոկտ. Ժան Սալմանեան:

Ապա, ժողովականները ճաշի հիւրը եղան տիւրզի համայնքի հոգեւոր պետին:

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ «ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ»Ի ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐԵՑ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ԳՐԻԳՈՐ ԱԿՈԲԵԱՆԸ

Երկուշաբթի, 29 Յուլիս 2019-ի երեկոյեան, Պիքֆալայի Ս. Աստուածածին Վանքի Դպրեվանքի հանդիսասրահին մէջ, յատուկ հանդիսութեան մը ընթացքին, Վեհափառ Հայրապետը «Ս. Մեսրոպ Մաշտոց»ի շքանշանով պարգեւատրեց նկարչական արուեստին մէջ նուաճումներ արձանագրած Գրիգոր Ակոբեանը:

Այս առիթով, արուեստագէտին տուած իր Սրբատառ Կոնդակին մէջ, Նորին Սրբութիւնը ըսաւ. «Հոգեկան ուրախութիւն է մեզի համար լուսարձակի տակ բերել ձեր անձն ու վաստակը, ընդհանրապէս արուեստի ու յատկապէս գեղանկարչութեան մարզէն ներս: Արդարեւ, դուք որպէս արուեստագէտ ծանօթ էք ոչ միայն մեր ժողովուրդին, այլ նաեւ՝ օտարներուն: Ձեր մանկութեան ու պատանեկութեան տարիները Լիբանանի մէջ ապրելէ ետք, ձեր համալսարանական ուսումը ստացաք Քանատայի մէջ: Երիտասարդ տարիքին մուտք գործեցիք նկարչական արուեստէն ներս: Աւելի քան 250 ցուցահանդէսներու մասնակցեցաք եւ 60 անձնական ցուցահանդէսներ կազմակերպեցիք Լիբանանի, Քանատայի, Միացեալ Նահանգներու, Եւրոպայի եւ Միջին Արեւելքի երկիրներէն ներս: Արժանացաք գնահատականներու ու մրցանակներու: Ձեր ստեղծագործութեան առընթեր նաեւ դասախօսեցիք նկարչական բնագաւառին առնչուած միւլթերու շուրջ: Ձեր արուեստին մէջ հայութիւնը իր արժէքներով ու ձգտումներով, իր տառապանքով ու երկունքներով մնաց տիրական ներկայութիւն»:

Հանդիսութեան ընթացքին տուտուկով հանդէս եկաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան երիտասարդ միաբաններէն՝ Հոգչ. Տ. Օշին Աբղ. Չուալերթանեան: Ապա, յաջորդաբար խօսք առին Համագգայինի հրատարակչական բաժնի տնօրէն՝ Յակոբ Հաւաթեան եւ արուեստի քննադատ՝ Դոկտ. Քրիտ Ռահայէլ: Անոնք վեր առին Ակոբեանի արուեստին յատկանիշները՝ ընդգծելով նկարչական մարզէն ներս վերջինիս իւրայատուկ արուեստին կարեւոր ներկայութիւնը:

Իր կարգին, խօսք առաւ նաեւ արուեստագէտ Ակոբեան եւ իր ջերմ շնորհակալութիւնը յայտնեց Նորին Սրբութեան իր նկատմամբ եղած բարձր գնահատանքին համար:

ՄԻՋ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵԻ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ, 12 Յուլիս 2019-ի երեկոյեան, Ս. Աստուածածին Վանքին մէջ Վեհափառ Հայրապետը դասախօսութիւն մը տուաւ «Եկեղեցին ներկայ աշխարհին մէջ» նիւթին շուրջ: Միջին Արեւելքի եկեղեցիներու երիտասարդ ներկայացուցիչները, շուրջ 50 անձերէ բաղկացած, իրենց դասախօսներով եկած էին լսելու Վեհափառ Հայրապետը: Անոնք զանազան երկիրներէ Լիբանան եկած էին հետեւելու համար երկու շաբաթներու վրայ երկարող աստուածաբանական խտացեալ յատուկ դասընթացքի մը:

Նորին Սրբութիւնը իր դասախօսութեան մէջ նախ անդրադարձաւ եկեղեցւոյ ըմբռնումին որպէս Քրիստոսի խորհրդական մարմինը: «Քրիստոնեայ ըլլալ կը նշանակէ պատկանիլ եկեղեցւոյ: Եկեղեցին հաւատքի համայնք ըլլալով, միաժամանակ հաւատքի առաքելութիւն է՝ Քրիստոսի առաքելութիւնը շարունակող» ըսաւ ան, եւ այս կէտէն մեկնելով անդրադարձաւ եկեղեցւոյ առաքելութեան զանազան տարածքներուն՝ ընդգծելով ընկերային ծառայութեան ու դաստիարակութեան իւրաքանչեւ յատուկ կարեւորութիւնը:

Իր դասախօսութեան երկրորդ բաժինին մէջ, Վեհափառ Հայրապետը խօսեցաւ միջ-եկեղեցական շարժումին մասին՝ նշելով անոր յատկանշական երեսները եւ ապա նպատակը: Ան յատկապէս շեշտեց, որ «Եկեղեցիներու միջեւ գործակցութիւնը համաշխարհայնացած ներկայ աշխարհին մէջ հրամայական է: Եկեղեցին չի կրնար գոց տուփի մէջ ապրիլ, ընկերութեան կեանքի լուսանցքին վրայ մնալ եւ դառնալ անտարբեր ներկայ աշխարհը յուզող հարցերուն նկատմամբ: Անհրաժեշտ է, որ եկեղեցին կենդանի ներկայութիւն դառնայ ընկերութեան կեանքին մէջ: Հետեւաբար, միջ-եկեղեցական գործակցութեան նամբով եկեղեցւոյ վկայութիւնը կը դառնայ անլի ազդու»:

Իր խօսքի աւարտին, Նորին Սրբութիւնը պատասխանեց իրեն ուղղուած շարք մը հարցումներու:

Ա.ՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՈՂՋՈՒՆԵՑ
«Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ
ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ» ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ՄԷՋ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Հինգշաբթի, 18 Յուլիս 2019-ի առաւօտուն, «Ի Պաշտպանութիւն Միջին Արեւելքի Քրիստոնէայ Համայնքներուն» խմբաւորումի ատենապետ Թուֆիք Պապլինի ուղղած իր խօսքին մէջ, Վեհափառ Հայրապետը ողջունեց յիշեալ կազմակերպութեան կողմէ կատարուած աշխատանքները՝ ի նպաստ Միջին Արեւելքի քրիստոնէութեան:

Յայտնենք, որ Չորեքշաբթի, 17 Յուլիս 2019-ին, նոյն կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու քոնկրէսին մէջ տեղի

ունեցաւ աղօթքի հանդիպում մը, որուն յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մասնակցեցան Ամերիկայի Արեւելեան Հայոց Թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Անուշաւան Արք. Դանիէլեան եւ Արեւմտեան Հայոց Թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան. իսկ երեկոյեան, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Գործոց Նախարարութեան կազմակերպութեամբ, միօրեայ հանդիպում մը տեղի ունեցաւ խղճի ազատութեան առնչուած:

Վեհափառ Հայրապետը անձնապէս հրաւիրուած էր մասնակցելու յիշեալ երկու հաւաքներուն:

Նշենք, որ «Ի Պաշտպանութիւն Միջին Արեւելքի Քրիստոնեայ Համայնքներուն» խումբին նախագահը, շուրջ երկու ամիսներ առաջ, այցելած էր Անթիլիասի Մայրավանք եւ խորհրդակցութիւն ունեցած էր Նորին Սրբութեան հետ յիշեալ ձեռնարկներուն գծով:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը իր գործօն մասնակցութիւնը կը շարունակէ բերել խմբաւորումի աշխատանքներուն:

ԱՍԻՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԳՈՐԾԱԳԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎ ՓՆՈՄ ՓԵՆԻ ՄԷՁ

16-19 Յուլիս 2019-ին, Քամպոտիոյ մայրաքաղաք Փնոմ Փենի մէջ, Ասիոյ Եկեղեցիներու Խորհուրդի Գործադիր Վարչութիւնը իր տարեկան հերթական ժողովը գումարեց:

Ասիոյ Եկեղեցիներու Խորհուրդը կ'ընդգրկէ Ասիոյ բոլոր եկեղեցիները, որոնք կը գործեն աւելի քան 27 երկիրներու մէջ, ներառեալ Իրանը: Իրանի Հայոց Եկեղեցին 2010 թուականի Ապրիլ ամիսէն սկսեալ մաս կը կազմէ այս խորհուրդին եւ իր գործօն մասնակցութիւնը կը բերէ անոր աշխատանքներուն: Յայտնենք, որ 2018-ի Յուլիսին սոյն խորհուրդի Գործադիր Վարչութիւնը իր տարեկան ժողովը գումարեց Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին տնօրինութեամբ եւ հրաւերով Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Սեպուհ Արք. Սարգիսեանի: Սրբազանը 2010 թուականէն սկսեալ Գործադիր Վարչութեան անդամ է:

Քամպոտիան 20-րդ դարու երկրորդ կիսուն քաղաքական ծանր վիճակներէ անցաւ, եւ կոմունիստական արեւելում ունեցող «Կարմիր խմբներ» անունով խմբակցութիւնը, իշխանութեան տիրանալով, շուրջ երկու միլիոն անմեղ քաղաքացիներ, յատկապէս մտաւորականներ, բժիշկներ, ուսուցիչներ, համալսարանականներ եւ ականաւոր քաղաքացիներ սպանդի ու ջարդի՝ այլ խօսքով ցեղասպանութեան ենթարկեց:

Երեքշաբթի, 16 Յուլիսին, ժողովը առաւօտեան պաշտամունքով սկսաւ իր աշխատանքը: Ժողովի ատենապետ՝ Ուիլիըմ Սիմարմաթա Արքեպիսկոպոսը ջերմօրէն ողջունեց ներկաները եւ ցաւ յայտնեց, որ անցեալ տարի չէր կրցած մասնակցել Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ տեղի ունեցած ժողովին, այնուհետեւ խնդրեց փոխ-ատենապետ՝ Վեր. Տիանա Տանայէն վարելու նիստերը:

Ասիոյ Եկեղեցիներու Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղար՝ Ղոկա Մաթիւ Ժորժ Շունաքարան ներկայացուց իր տարեկան տեղեկագիրը: Ան կարեւորութեամբ անդրադարձաւ խորհուրդի միջ-եկեղեցական յարաբերութիւններու գործունէութեան, եկեղեցական-բարոյական հարցերու եւ այդ ուղղութեամբ կազմակերպած համագումարներուն, երիտասարդութեան կապուած հիմնահարցերուն, ինչպէս նաեւ Ասիոյ Եկեղեցիներու Խորհուրդի մնայուն կեդրոն ունենալու հարցին: Արժարժուած հարցերուն շուրջ տեղի ունեցաւ կարծիքներու փոխանակում: Այս առիթով եղած հարցերուն ընդհանուր քարտուղարը տուաւ լուսաբանիչ պատասխաններ: Ժողովի այլ կարեւոր հարցերէն էր 2020-ին տեղի ունենալիք Խորհուրդի 15-րդ համաժողովը: Խօսուեցաւ համաժողովի հաւանական եւ յարմարագոյն թուականի, վայրի եւ թեմայի հետ կապուած հարցերու մասին:

Ընդհանուր քարտուղարի գեկոյցի քննարկումէն եւ վաւերացումէն ետք, Սեպուհ Սրբազանը ժողովականներուն փոխանցեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին ողջոյններն ու բարեմաղթութիւնները:

Առաջին օրուան աշխատանքներու աւարտին, ժողովականները այցելեցին Փնոմ Փենիի Աւետարանական եկեղեցին, որուն պատուելին՝ Ինք Զուն բացատրութիւններ տուաւ եկեղեցւոյ մասին: Ապա, Սեպուհ Սրբազանը յանուն ժողովականներուն խօսք առնելով, ըսաւ. «Մենք կը զօրակցինք Քամպուտիոյ ժողովուրդին, որ 1975-1979 տարիներուն ապրեցաւ իր պատմութեան ամենասեւ օրերը՝ ենթարկուելով «Կարմիր Խմբներ» կուսակցութեան կողմէ կազմակերպուած ցեղասպանութեան: Մենք կը հասկնանք ցեղասպանութիւնը, որովհետեւ մեր ժողովուրդը եւս 1915-ին ենթարկուեցաւ պատմութեան առաջին ցեղասպանութեան՝ Օսմանեան կայսրութեան կողմէ, որուն զոհ գացին աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն հայորդիներ»: Իր խօսքի աւարտին Սրբազանը ներկաները հրաւիրեց լռութեան եւ աղօթքով յիշելու հայոց եւ Քամպուտիոյ ժողովուրդներու նահատակները:

Նոյն օրը երեկոյեան կազմակերպուած էր պաշտօնական յատուկ ընթրիք մը, որուն ներկայ գտնուեցան Քամպուտիոյ մշակոյթի նախարարը, նախարարի տեղակալն ու Փնոմ Փենի եկեղեցւոյ հաւատացեալներն ու երիտասարդները:

Երեք օրերու վրայ տարածուած աշխատանքով ժողովականները հանգամանօրէն քննարկեցին խորհուրդի նիւթաբարոյական գործունէութիւնը, իրագործուած ու ապագայի ծրագիրները:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ

ՀԱՅ ՊԱՐԻ ԵՐԵԿՈՅ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, 2 Յուլիս 2019-ի երեկոյեան ժամը 8:00-ին, կազմակերպութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Տեղեկատուական Բաժանմունքին, Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի շրջափակը նոր շունչով արտայայտեց իր ազգային ու հոգեւոր առաքելութիւնը, իր շուրջ համախմբելով լիբանանահայ երեք մշակութային միութիւններու պարախումբերը՝ բան մը որ աննախադէպ էր:

Նոր Սերունդ մշակութային միութեան «Արեգ», Համազգայինի «Քնար» եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-Հ.Ե.Ը.-ի «Արին» պարախումբերու պատանի ու երիտասարդ պարողները՝ հայ մշակոյթի ջահակիրները, հոն հաւաքուած Հայ Մամուլի Համահայկական Համաժողովին մասնակիցներուն, ինչպէս նաեւ մշակութասէր հանրութեան, հրամցուցին փունջ մը հայկական աւանդական պարեր:

Ձեռնարկին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին կողքին ներկայ էին նաեւ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Վարչապետի Տիկին Աննա Յակոբեանը եւ Լիբանանի մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Վահագն Աթաբեկեանը:

Ելոյթներու ակարտին, երեք պարախումբերը միասնաբար ներկայացացուցին միացեալ պար մը, որուն խանդավառութեան արդիւնքով ժողովուրդը միացաւ անոնց ու հայ ժողովուրդին վերածնունդը խորհրդանշող յուշարձանի «լանջին» պարեց, անգամ մը եւս Հայ Եկեղեցւոյ հովանիին ներքեւ ցնծացնելով հայ մշակոյթն ու արուեստը:

Յայտնենք, որ հանդիսութենէն շաբաթ մը ետք, Երկուշաբթի, 8 Յուլիս 2019-ին, Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի Վեհարանին մէջ, Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետը ընդունեց այցելութիւնը Նոր Սերունդ մշակութային միութեան «Արեգ», Համագգայինի «Քնար» եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-Հ.Ե.Ը.-ի «Արին» պարախումբերու վարչութիւնները:

Պարախուժբերու վարչութեանց իր բարձր գնահատանքը յայտնելով, Նորին Սրբութիւնը ողջունեց միացեալ ելոյթով մեր ազգային միասնականութիւնը ամրապնդելու եւ միացեալ ուժերով մեր մշակութային արժէքները տարածելու անհրաժեշտութիւնը: Ան ըսաւ. «Պարը մեզի համար սովորական նշանակութիւն չունի, ան հայ ժողովուրդին հարագատ հոգիին ապրումներուն ու ձգտումներուն արտայայտութիւնն է: Հետեւաբար, այս նախանձախնդրութեամբ մեր մշակութային միութիւնները յատուկ կարեւորութիւն պէտք է ընծայեն հայկական պարին՝ գայն անջատելի մասը նկատելով հայ դպրոցի հայակերտման առաքելութեան»:

Հանդիպումին նաեւ քննուեցան նման միացեալ ձեռնարկներ կազմակերպելու կարելիութիւնները Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի շրջափակէն ներս: Ապա, ընդառաջելով երեք մշակութային միութիւններու փափաքին, Վեհափառ Հայրապետը ճշդեց, որ իւրաքանչիւր տարուան Յուլիս ամսուան առաջին Ուրբաթ օրը հայկական պարի երեկոյ կազմակերպուի Ս. Աստուածածին Վանքէն ներս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԺԱՄԱՆԱԾ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԱՐՈՒԵՍԱԳԻՏՈՒՅԻՆԵՐ ԱՅՅԵԼԵՑԻՆ ՎԵՐԱՓՈՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Երկուշաբթի, 15 Յուլիս 2019-ին, Ս. Աստուածածին Վանքին մէջ, Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետը ողջունեց այցելութիւնը խումբ մը արուեստագիտուհիներու, որոնք Հայաստանէն եկած էին «Հմայիչ Հայաստանը Պիքֆայայի Մէջ» թեմայով փառատօնին մասնակցելու եւ շրջանի ժողովուրդին ներկայացնելու հայ ժողովուրդի մշակութային արժէքները:

«Մշակոյթը ժողովուրդի մը ինքնութեան ու ինքնահասկացողութեան շոշափելի արտայայտութիւններէն մէկն է: Ան գորեղ գործօն է ո՛չ միայն ժողովուրդի ինքնութեան պահպանման, այլ նաեւ անոր գոյութեան ամրացման: Այսպէ՛ս եղած է հայ մշակոյթը մեր ժողովուրդին համար պատմութեան ընթացքին: Ինքնութիւն փնայնող ներկայ համաշխարհայնացած աշխարհին մէջ, ուր ազգերու մշակոյթները սկսած են այլափոխուիլ համաշխարհային մշակոյթի ներխուժումով, փոքր ժողովուրդները հրամայական կարիք ունին ամրօրէն կառչելու իրենց մշակութային արժէքներուն՝ զանոնք վերանորոգելով, վերակենսաւորելով ու դարձնելով ներկայ պայմաններուն համահունչ: Նման առաքելութեան կոչուած է նաեւ մեր ժողովուրդը ու յատկապէս մեր մշակոյթի զանազան մարզերէն ներս գործող ու ծառայող մեր մշակոյթի մշակները» ըսաւ Նորին Սրբութիւնը՝ քաջալերելով նման նախաձեռնութիւնները, որոնք նաեւ մեծապէս կը նպաստեն Հայաստան-Սփիւռք գործակցութեան առաւել ամրապնդման:

Յայտնենք, որ երկու օրերու վրայ տարածուած յիշեալ մշակութային ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Պիքֆայայի մէջ, որուն ներկայ գտնուեցան հայերու կողքին նաեւ մեծ թիւով տեղացիներ: Հոն ներկայացուեցան հայկական երաժշտութիւն,

ասեղնագործուիլն, գորգաչինուիլն եւ մշակոյթին այլ բնագաւառներու պատկանող իւրայատուկ աւանդուիլններ:

Յիշեալ ձեռնարկին մաս կազմող Հայաստանէն ժամանած հայուհիները այցելեցին Վեհափառ Հայրապետին եւ միաբան հայրերու ներկայութեան քանոնով եւ տուտուկով ներկայացուցին հայկական երաժշտական կտորներ, նաեւ հոգեւոր երաժշտութեան կատարումին տուտուկով իր մասնակցութիւնը բերաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան երիտասարդ միաբաններէն Հոգշ. Տ. Օշին Աբղ. Չուպերթանեան:

ԼՈՒՐԵՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆՆԷՆ

**ՈԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒ-
ԹԵԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ**

Ուրբաթ, 5 Յուլիս 2019-ին, Պիքֆա-
յայի Ս. Աստուածածին Վանքին մէջ,
Վեհափառ Հայրապետը ընդունեց այ-
ցելութիւնը Ռամկավար Ազատական
Կուսակցութեան Գերագոյն Խորհուրդի
ներկայացուցիչներէն՝ Երուանդ Ազատ-
եանի, Յակոբ Վարդիվառեանի, Դոկտ.
Հրաչ Գույումճեանի եւ Արտաւազդ
Մելքիսեդեկեանի:

Շուրջ երկու ժամ տեւած հանդի-
պումը առիթ հանդիսացաւ արծարծելու
Հայաստանը, Սփիւռքը եւ ընդհանրա-
պէս մեր ազգը յուզող ներկայ հարցերն
ու տազնապնները:

Յայտնենք, որ Երուանդ Ազատեան
եւ Յակոբ Վարդիվառեան իրենց մաս-
նակցութիւնը բերած էին Այթիլիասի
Մայրավանքին մէջ Նորին Սրբութեան
նախաձեռնութեամբ ու նախագահու-
թեամբ տեղի ունեցած հայ մամուլի
համահայկական համագումարին:

**ՎԵՐ. ԵՌԻՄՈՒՇԱՔՃԵԱՆ ԵՒ
ՎԵՐ. ԷՄԻԼՍԸՆ ԱՅՑԵԼԵՑԻՆ
ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ**

Ուրբաթ, 5 Յուլիս 2019-ին, Վեհա-
փառ Հայրապետը ընդունեց այցելու-
թիւնը Վեր. Երմուշաքճեանի եւ դոկտ.
Էմիլսընի: Վեր. Երմուշաքճեան անդ-
րադարձաւ Աստրիալիոյ հայ գաղու-
թին եւ ընդհանրապէս միջ-եկեղեցա-
կան յարաբերութեանց առնչուած կարգ
վը հարցերու, իսկ դոկտ. Էմիլսըն խօ-

սեցաւ աստուածաբանական եւ քրիս-
տոնեայ-իսլամ յարաբերութեանց հետ
աղերս ունեցող նիւթերու շուրջ:

Նորին Սրբութիւնը ողջունելով ա-
նոնց այցելութիւնը, շեշտեց յատկապէս
եկեղեցիներու միջեւ գործակցութիւնը,
իսկ կրօններու միջեւ երկխօսութիւնը
առաւել ծաւալելու հրամայականը:

**ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԸՆԴՈՒՆԵՑ
ԻՐԱՆԵԱՆ ԴԵՄՊԱՆԱՏԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՈՒ
ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ**

Շաբաթ, 6 Յուլիս 2019-ին, Պիքֆա-
յայի Ս. Աստուածածին Վանքի Վեհա-
րանին մէջ, Վեհափառ Հայրապետը ըն-
դունեց Իրանի Իսլամական Հանրապե-
տութեան դեսպանատան մշակոյթի եւ
յարաբերութեանց պատասխանատու՝
Դոկտ. Մեհտի Շարիաթմատարը:

Այցելութեան նպատակն էր չորս
տարիներու ծառայութենէն ետք հրա-
ժեշտ տալ եւ շնորհակալութիւն յայտ-
նել Նորին Սրբութեան: Հանդիպումը
առիթ հանդիսացաւ նաեւ անդրադառ-
նալու ընդհանրապէս Միջին Արեւելքը
եւ յատկապէս Իրանը յուզող ներկայ
հարցերուն: Դոկտ. Մեհտին իր ուրա-
խութիւնը յայտնեց Իրանի Իսլամական
Հանրապետութեան եւ Մեծի Տանն Կի-
լիկիոյ Կաթողիկոսութեան միջեւ գոյու-
թիւն ունեցող ամուր կապերուն եւ շա-
րունակուող գործակցութեան համար:
Ան նաեւ, իր խոր գոհունակութիւնը
յայտնեց Իրանի հայութեան նկատ-
մամբ՝ շեշտելով, որ Իրանի հայերը
պարկեշտ ու աշխատասեր քաղաքա-
ցիներ են իրենց երկրին նկատմամբ:

Վեհափառ Հայրապետը, իր կարգին, ողջունելով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Իրանի միջեւ տարիներ առաջ սկսած երկխօսութիւնը՝ մշակութային ու կրօնական մարզերէն ներս, ընդգծեց զայն շարունակելու հրամայականը, որպէսզի կարելի ըլլայ քրիստոնէայ ու իսլամ կրօններու հասարակաց արժէքներէն ու մտահոգութիւններէն մեկնած, միասնաբար դիմագրաւել ներկայ ընկերութիւնը տագնապեցնող խնդիրներն ու մարտահրաւերները:

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱ-ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՀՆԵՐՃԵԱՆԸ

Շաբաթ, 6 Յուլիս 2019-ին, Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի Վեհարանին մէջ, Վեհափառ Հայրապետին այցելեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային կեդրոնական վարչութեան համա-ատենապետ՝ Գրիգոր Մահսերճեան: Ապու Տապիի մէջ բնակող տիար Մահսերճեան երկար տարիներ նշեալ Թեմին Ազգային իշխանութեան մաս կազմած է եւ իր նիւթական աջակցութիւնը բերած է Ապու Տապիի եկեղեցւոյ ու համալիրի շինութեան մէջ: Ան նաեւ Պիքֆայայի Դպրեվանքին դաշտին ներկայիս տեղի ունեցող շինութեան բարերարութիւնը ստանձնած է: Յայտնելը, որ շուրջ 6 տարիներ առաջ Նորին Սրբութիւնը զինք պարգեւատրած էր «Կիլիկեան Ասպետ»ի շքանշանով:

Տիար Մահսերճեանի այցելութիւնը առիթ հանդիսացաւ անդրադառնալու ընդհանրապէս մեր Ս. Աթոռի առաքելութեան հետ առնչուած աշխատանքներուն ու յատկապէս Էմիրութեանը, Բաթարի եւ շրջակայից թեմի գործունէութեան մասին:

ՀԱՃՆՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 100-ԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԱՅՅԵԼԵՑԻՆ ՎԵՀԱՓԱՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Երեքշաբթի, 9 Յուլիս 2019-ին, Վեհափառ Հայրապետը ընդունեց Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան Վարչութեան եւ Հաճնոյ հերոսամարտի 100-ամեակի յանձնախումբի անդամներ՝ Փօլ Եագուպեան, Արամ Մալեան, Ժիրայր Դանիէլեան, Դոկտ. Անդրանիկ Տազետեան եւ Հայկ Օղուլլուզեան:

Այցելութեան նպատակն էր Նորին Սրբութիւնը տեղեակ պահել յառաջիկայ տարի Հաճնոյ հերոսամարտի 100-ամեակին առիթով իրագործուելիք ծրագիրները՝ Լիբանանի, Հայաստանի եւ Սփիւռքի այլ գաղութներէն ներս: Վեհափառ Հայրապետը գնահատեց Հայրենակցական Միութեան գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ համահայկական մաշտապով Հաճնոյ հերոսամարտի 100-ամեակի նշումը կատարելու իրենց նախաձեռնութիւնը: Այս առիթով, ան նաեւ շեշտեց հայրենակցական միութիւններու դերը մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ, յատկապէս հայապահպանման գծով անոնց ներդրումը կրթական, մշակութային ու ընկերային մարզերէն ներս:

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ «ՇՆՈՐՀԱԼԻ» ԵՐԳՋԱՆՈՒՄԲԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳ ԹԱՓՈԿ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքշաբթի, 9 Յուլիս 2019-ին, Ն.Ս. Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս ընդունեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի Մայրավանքի աւելի քան 45 տարիներու ծառայութիւն ունեցող «ՇՆՈՐՀԱԼԻ» երգչախումբին վարչութիւնը ու իր ջերմ գնահատանքը յայտնեց անոր ծաւալած հոգեւոր ու մշակութային առաքելութեան: Վեհա-

փառ Հայրապետը ողջունեց երգչախումբի ներկայ խմբավար Հոգշ. Տ. Չաււէն Աբղ. Նաճարեանի հետեւողական աշխատանքը՝ խումբին որակին ու քանակին ապահովման գծով:

Ներկայիս, երգչախումբը կը բաղկանայ շուրջ 65 երկսեռ անդամներէ եւ ունի իր նորակազմ վարչութիւնը:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ «ԿԻՒԿԻԱ» ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Կաթողիկոսարանի «Կիւիկիա» թանգարանի վերանորոգութեան աշխատանքները ընթացք առին:

Արդարեւ, 1996 թուականէն ի վեր գործող «Կիւիկիա» թանգարանի վերանորոգութիւնը դարձած էր հրամայական՝ մէկ կողմէ նկատի ունենալով ներքին փոփոխութիւններու ու նորոգութիւններու կարիքը, եւ միւս կողմէն նոր ստացուած իրերու դասաւորման անհրաժեշտութիւնը:

Ընդառաջելով Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետի փափաքին, վերանորոգութեան աշխատանքներուն բարերարութիւնը ստանձնած է Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգային Վարչութեան ատենապետ՝ Կարօ Էշկիեանը: Իսկ վերանորոգութեան աշխատանքներուն մօտէն կը հետեւի թանգարանի յանձնախումբի ատենապետ՝ Մկօ Եափուճեանը:

Աշխատանքները պիտի տեսնեն շուրջ երկու ամիս, որուն ընթացքին թանգարանը այցելուներ պիտի չընդունի:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ԻՐ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆԵՑ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵԼԻՔ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՌԻՍԱՆՑ ԾՐԱԳԻՐԻՆ

Ուրբաթ, 12 Յուլիս 2019-ի առաւօտուն, Վեհափառ Հայրապետը ընդու-

նեց այցելութիւնը Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանի (AUB) Արուեստի ու Գիտութեանց բաժանմունքի տնօրէնուհի՝ դոկտ. Նատիա Էլ Շէյխին, ընկերակցութեամբ նոյն բաժանմունքի Քաղաքական Գիտութեանց ճիւղի դասախօս՝ Դոկտ. Ժան Կեօքճեանին:

Այցելութեան նպատակն էր Նորին Սրբութեան հետ խորհրդակցիլ համալսարանէն ներս հայագիտական ուսմանց ծրագիր մը հաստատելու գծով: Մօտէն իմանալէ ետք ծրագրին մասնաւորապէս ներկայացուցանելու, Վեհափառ Հայրապետը, որ նաեւ ուսանող եղած է յիշեալ համալսարանին մէջ, իր գնահատանքն ու զօրակցութիւնը յայտնեց նման ծրագրի մը իրագործման:

Հայագիտական ուսմանց անունը կրող ծրագիրը պիտի ներառէ հայագիտական նիւթի մը առնչուած դասընթացք, դասախօսութիւն, սեմինար, օտար դասախօսներու կողմէ ներկայացումներ, ուսումնասիրութիւններ եւ հրատարակութիւններ:

Ծրագիրը կարելի է սկսիլ մէկ միլիոն ամերիկեան տոլարի դրամագլուխով, որուն տարեկան տոկոսը պիտի տրամադրուի յիշեալ ծրագիրներուն: Ծրագրին պատրաստութեան ու գործադրութեան հսկող յանձնախումբ մը պիտի նշանակուի, որուն մաս պիտի կազմեն նաեւ մեկենասները:

Վեհափառ Հայրապետը մեծապէս ողջունելի ու գնահատելի գտաւ նման նախաձեռնութիւն մը, նկատի ունենալով Լիբանանի հայ համայնքի ներկայացուցած կարեւորութիւնը երկրէն ներս, ինչպէս նաեւ Ամերիկեան համալսարանին ունեցած վարկը Միջին Արեւելքէն ներս:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄՕՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄՊԱՆԸ ԱՅՑԵԼԵՑ ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, 13 Յուլիս 2019-ին, Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի Վե-

հարանին մէջ, Վեհափառ Հայրապետը ընդունեց Լիբանանի մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան՝ Վահագն Աթաբէկեանը:

Հանդիպումը առիթ հանդիսացաւ վերարժեւորումի ենթակելու Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ քանի մը օրեր առաջ տեղի ունեցած Հայ մամուլի համահայկական համագումարը: Անոնք կարեւորութեամբ ընդգծեցին յիշեալ համագումարին եզակի կարեւորութիւնը՝ թէ՛ իր ունեցած համահայկական տարողութեամբ եւ թէ՛ հարցերու անկեղծ եւ իրապաշտ քննարկումով:

Վեհափառ Հայրապետը յատկապէս շեշտեց մամուլի ազատութիւնը անեղծ պահելու հրամայականը, ինչպէս նաեւ մեր ժողովուրդը յուզող հարցերուն գծով մամուլին քննական, իրապաշտ ու պատշաճ մօտեցումը՝ հեռու մնալով ամէն տեսակ ապատեղեկատուական մօտեցումներէ: Ան նաեւ յիշեց, որ համագումարով սկսուած գործընթացը անհրաժեշտ է որ շարունակուի Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիութեան մամուլի պատասխանատուներուն ամբողջական ու համապարփակ մասնակցութեամբ:

**ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԸՆԴՈՒՆԵՑ
ՈՒՍԿԱՎԱՐ ԱԶՏԱԿԱՆ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵՐՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՋՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՋԸ**

Ուրբաթ, 19 Յուլիս 2019-ին, Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի Վեհափառ Հայրապետը ընդունեց այցելութիւնը Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Տըթթ. Աւետիս Տազետեանին:

Հանդիպումը առիթ մը հանդիսացաւ խորհրդակցելու ընդհանրապէս Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութեան ու յատկապէս կուսակցութեան առընչուած հարցերուն մասին: Տըթթ. Տա-

զետեան, յանուն կեդրոնական վարչութեան, Նորին Սրբութեան պարզեց կուսակցութեան վերջին ընդհանուր ժողովին որոշումները, ինչպէս նաեւ կուսակցութեան յառաջիկայ աշխատանքներուն առաջնահերթութիւնները: Նորին Սրբութիւնը կարեւորութեամբ ընդգծեց կուսակցութեան ներքին միասնականութեան ամրապնդումը ու անոր պատմական դերակատարութեան շարունակութիւնը, միաժամանակ, ան հրամայական նկատեց միջկուսակցական գործակցութեան նոր ծաւալ տալու, Սփիւռքի առաւել հզօրացման աշխատանքներուն նոր մղում տալու եւ Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւնները աւելի զարգացնելու անհրաժեշտութիւնը:

**ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆԸ ՈՂՋՈՒՆԵՑ
Ս. ԹԱՂԷԻ ԵՒ Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՎԱՆՔԵՐՈՒ
ՈՒՍԱԿՑՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ**

Պարսկաստանի Ատրպատական նահանգին մէջ հաստատուած Ս. Թաղէի Վանքը իր դարաւոր անցեալով եղած է հայ ժողովուրդի ճառագայթող հոգեւոր կեդրոններէն մէկը: Ամէն տարի Յուլիս ամսուան վերջերը ուխտագնացութիւններ տեղի կ'ունենան՝ մասնակցութեամբ մեր ժողովուրդի բազմա-հազար զաւակներուն:

Այս առիթով Թեմի Առաջնորդ Սըրբազանին՝ Գերշ. Տ. Գրիգոր Եպս. Զիֆթճեանին ճամբով ուխտաւոր ժողովուրդին ուղղած իր հայրապետական օրհնութեան գիրին մէջ, Վեհափառ Հայրապետը կ'ըսէ. «Ս. Թաղէի Վանքը մեր եկեղեցւոյ ու ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան մէջ ունի իր խոր արմատները, որպէս մեր հաւատքի 202-ամեակի արտայայտութիւն եւ զայն մեր հաւաքական կեանքէն ներս հոգեմտաւոր արժէքներով թարգմանող առաքելութիւն: Այսպէ՛ս եղած է Ս. Թաղէի պատմական վանքը ու հաւատքի զօ-

րութեամբ մնացած է կանգուն պատմութեան փոթորիկներուն դիմաց»։ Ապա, Նորին Սրբութիւնը յիշելէ ետք, թէ ինք երեք առիթներով եղած է Ս. Թադէ, գիշերած է հոն եւ մասնակից դարձած ուխտագնացութեան, կ'ըսէ. «Յոգեպէս կը հրճուիս ի տես Վանքի աղօթաբոյր միջավայրին մէջ մեր ժողովուրդի ուխտաւոր գաւազներու համախումբ ներկայութեան։ Մեր սուրբերու ու նախնիներու աղօթքով ու խունկով օծուն Ս. Թադէի Վանքը կը շարունակէ մնալ հայ ժողովուրդի հաւատքի կարեւոր ամրոցներէն մէկը։ Յետեւաբար, մասնակից դառնալ աւանդական այս ուխտագնացութեան, կը նշանակէ ամրացնել մեր հաւատքը, հաղորդուիլ մեր պապերու հոգեմտաւոր արժէքներուն հետ եւ վերանորոգել մեր հոգեւոր ու ազգային պատկանելիութիւնը»։

Դարձեալ յիշելէ ետք, թէ ինք երկու առիթներով այցելած է Նոյն թեմէն ներս գտնուող Ս. Ստեփանոս Վանքը եւ մասնակից դարձած ուխտագնացութեան, Հայրապետը կը հաստատէ. «Մեր եկեղեցւոյ ու ժողովուրդի պատմութեան մէջ կարեւոր տեղ գրաւած է Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքը իր միաբանութեամբ, վանական կեանքով, դպրեվանքով ու հոգեմտաւոր ստեղծագործութեամբ։ Ճարտարապետական իւրայատուկ ոճով շինուած եւ հայկական խաչքարերով զարդարուած այս վանքը նաեւ իր կարեւոր տեղը ունեցած է հայկական ճարտարապետութեան բնագաւառէն ներս»։

Յայտնենք, որ իրանեան պետութիւնը յատուկ հոգածութիւն կը ցուցաբերէ յիշեալ երկու վանքերու նկատմամբ։ Վերջին տարիներուն շինարարական կարեւոր ծրագիրներ իրագործուած են վանքերէն ներս եւ յաճախակի առիթներով օտարներ կ'այցելեն՝ հաղորդ դառնալով մեր ժողովուրդի հաւատքի եւ հոգեմտաւոր ստեղծագործութեան այս երկու պատմական կոթողներուն։

**ՊԷՅՐՈՒԹԻ «ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՈՒԺԵՐ»
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՅՑԵԼԵՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ**

Չորեքշաբթի, 24 Յուլիս 2019-ի երեկոյեան, Վեհափառ Հայրապետը ընդունեց Պէյրութի «Լիբանանեան Ուժեր» կուսակցութեան վարչութիւնը։ Այցելութեան նպատակն էր փոխանցել կուսակցութեան ղեկավար՝ տորթ. Սամիր Ժահժահին ողջոյններն ու յարգանքը հայ համայնքին նկատմամբ, ինչպէս նաեւ Նորին Սրբութիւնը տեղեակ պահել վերջին շրջանին երկրէն ներս տեղի ունեցող զարգացումներուն մասին եւ պարզել կուսակցութեան տեսակետը։

Հանդիպումը առիթ մը եղաւ նաեւ ընդհանուր արժեւորումի ենթարկելու երկրին դիմագրաւած մարտահրաւերները, յատկապէս տնտեսական ու քաղաքական մարզերէն ներս։ Հայրապետը հրամայական նկատեց առաջնահերթութիւն տալու ներքին միասնականութեան, մանաւանդ վերջերս Շուֆի մէջ տեղի ունեցած ցաւալի երեւոյթի մը յոյսին տակ, ինչպէս նաեւ տնտեսական կեանքին առաւել զարգացման։

**ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՅՑԵԼԵՑԻՆ
ՏԻՒՐԶԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՋՆԵՐԸ**

Ուրբաթ, 26 Յուլիս 2019-ին, Վեհափառ Հայրապետին այցելեց տիւրզի համայնքը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը։ Այցելութեան նպատակն էր տիւրզի համայնքի հոգեւոր պետ Շէյխ Նայիմ Հասանի անունով՝ Նորին Արքեպիսկոպոսիտի հրաւիրել իսլամ եւ քրիստոնեայ պետերու վեհաժողովին։

Տիւրզի համայնքի հոգեւոր պետին ողջոյնները փոխանցելով, պատուիրակութիւնը իր գնահատանքը յայտնեց քրիստոնեայ-իսլամ համակցութեան գծով Վեհափառ Հայրապետին տարած

աշխատանքներուն համար, թէ՛ Լիբանանէն ներս եւ թէ՛ Միջին Արեւելեան ու միջազգային մակարդակներու վրայ: Հայրապետը իր կարգին ըսաւ, թէ փոքր երկագունդին վրայ ազգեր, կրօններ, մշակոյթներ ու երկիրներ, պահելով հանդերձ իրենց ինքնուրոյնութիւնը ու անկախութիւնը, անհրաժեշտ է, որ իրարու հետ գործակցին փոխադարձ յարգանքի ու հասկացողութեան մթնոլորտին մէջ:

Տիրոջ պատուիրակութիւնը նաեւ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Վեհափառ Հայրապետին՝ Շուֆի մէջ հաստատուած Ազունիէ հայ հիւանդանոցին կատարած մարդասիրական ծառայութեան համար՝ առանց կրօնական ու համայնքային խտրութեան:

**ՀԱՍԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԱԼ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՐ ԱՅՑԵԼԵՑ
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ**

Ուրբաթ, 26 Յուլիս 2019-ին, Վեհա-

փառ Հայրապետը ընդունեց այցելութիւնը Համաշխարհային Բարեկարգեալ Եկեղեցիներու Խորհուրդի նախագահ՝ Դոկտ. Նաժլա Բասսապին, ընկերակցութեամբ Մերձաւոր Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան նախագահ՝ Վեր. Մկրտիչ Գարակէօզեանի:

Վերոյիշեալ Բարեկարգեալ Միութեան մաս կը կազմեն 233 եկեղեցիներ՝ 110 երկիրներու մէջ հաստատուած եւ շուրջ 100 միլիոն հաւատացեալներով: Ան ունի երկու կեդրոններ՝ ժընեւ եւ Հաննովըր: Անոր մաս կազմող եկեղեցիները կարելոյ բաժինը կը կազմեն Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին (Ե.Հ.Խ.):

Դոկտ. Բասսապին այցելութիւնը առիթ հանդիսացաւ ընդհանուր անդրադարձ մը կատարելու միջ-եկեղեցական շարժումին պարզած ներկայ կացութեան եւ յատկապէս Ե.Հ.Խ.-ին առաքելութեան առնչուած կարգ մը հարցերու եւ ծրագիրներու:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՔԱՐՈՋ Ս. ԱԹՈՒՈՅՍ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒՆԻՍ 2019, Դ. ԶԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼԱՏԵԱՆ

Կաթողիկոսարանի Ս. Գրիգոր Ս. Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագեց ու քարոզեց Հոգչ. Տ. Աւետիք Աբղ. Տէր Կարապետեան:

Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի մատրան մէջ պատարագեց ու քարոզեց Հոգչ. Տ. Հրանդ Վրդ. Թահանեան:

ԿԻՐԱԿԻ, 14 ՅՈՒՆԻՍ 2019, Ե. ԶԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼԱՏԵԱՆ: ՏՕՆ ՍՐԲՈՒՀԻՈՅ ԱՍՏՈՒԱ.-ԾԱԾՆԻ ՏՓՈՅ ԳՏՄԱՆ:

Կաթողիկոսարանի Ս. Գրիգոր Ս. Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագեց ու քարոզեց Հոգչ. Տ. Պօղոս Վրդ. Թինքճեան:

Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի մատրան մէջ պատարագեց ու քարոզեց Հոգչ. Տ. Շնորհք Վրդ. Աշրգեան:

ԿԻՐԱԿԻ, 21 ՅՈՒՆԻՍ 2019, Զ. ԶԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼԱՏԵԱՆ:

Կաթողիկոսարանի Ս. Գրիգոր Ս. Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագեց ու քարոզեց Հոգչ. Տ. Սմբատ Վրդ. Սապունճեան:

Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի մատրան մէջ պատարագեց ու քարոզեց Հոգչ. Տ. Պօղոս Վրդ. Թինքճեան:

ԿԻՐԱԿԻ, 21 ՅՈՒՆԻՍ 2019, ՎԱՐԴԱՎԱՌ: ՏՕՆ ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ:

Կաթողիկոսարանի Ս. Գրիգոր Ս. Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագեց ու քարոզեց Հոգչ. Տ. Զարեհ Վրդ. Սարգիսեան:

Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին Վանքի մատրան մէջ պատարագեց ու քարոզեց Հոգչ. Տ. Աւետիք Աբղ. Տէր Կարապետեան: